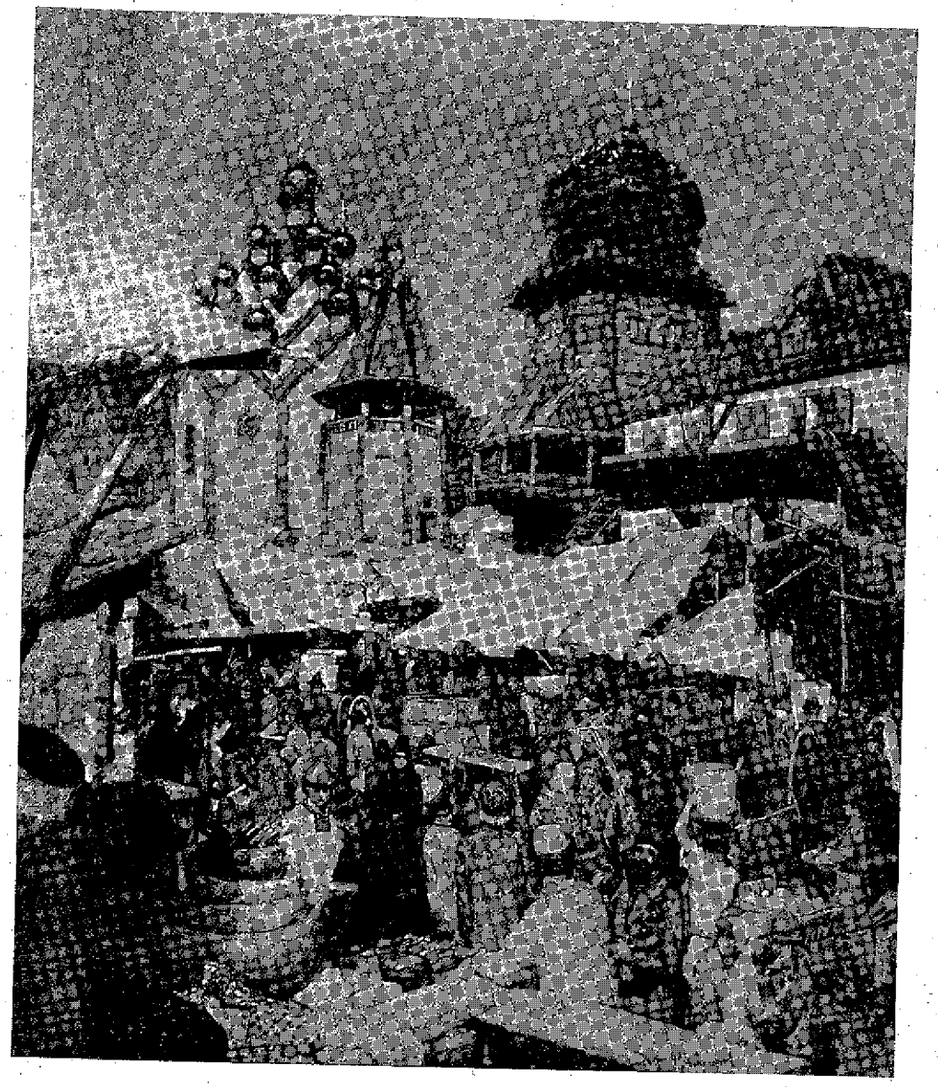

ΑΓΟΡΑ ΕΝ ΜΟΣΧΑ 16ος ΑΙΩΝ
ΕΡΓΟΝ Α. ΒΑΣΝΕΤΣΟΦ

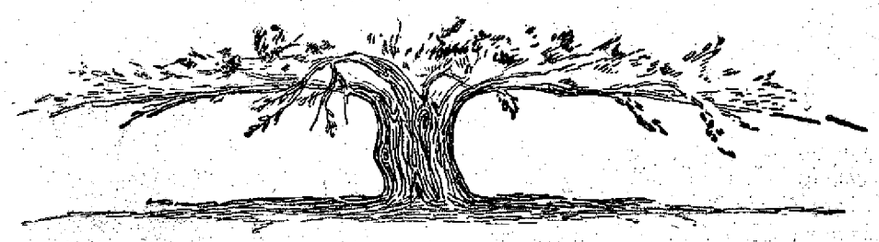

ΠΑΝΔΩΡΑ

ΕΤΟΣ Δ'
31 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1904

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΠΑΝΑΓΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΝΑΟΙ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΙΣΜΑΤΑ

Ἀπὸ τοὺς αὐτόπτας καὶ ὑπηρέτας τοῦ Σαρκωθέντος Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Ὑπεραγίας αὐτοῦ Μητρὸς παραλαβόντες οἱ διάδοχοι καὶ μαθηταὶ αὐτῶν ἐτίμων καὶ ἐδόξαζον τὴν Θεοτόκον καὶ Ἀειπάρθενον Μαρίαν, ὡς προστασίαν καὶ σκέπην τῶν Χριστιανῶν, καὶ ἰδιαιτέραν εὐλάβειαν ἐκάστοτε ἀπέδιδον πρὸς τὴν Θεομήτορα, τὴν μεσίτριαν καὶ καταφυγὴν τῶν ἁμαρτωλῶν. Ἡ δὲ ἰδιάζουσα αὐτῇ τιμή, ἣ δικαίως ἀπονεμηθεῖσα ὑπὲρ ἅπαντας τοὺς ἁγίους πρὸς τὴν ἀκήρατον τοῦ Θεοῦ Μητέρα, τὴν προεκλεχθεῖσαν ἐκ πασῶν τῶν γενεῶν, τὴν ὑψηλοτέραν τῶν Χερουβὶμ καὶ ἐνδοξοτέραν τῶν Σεραφίμ, τὴν τόσον τιμηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Υἱοῦ αὐτῆς καὶ Θεοῦ, διὰ τῶν αἰώνων διέβη εἰς πάσας τὰς Ἐκκλησίας τῶν ὀρθοδόξων, ζωντανὴ καὶ ἀκμαία πάντοτε, καὶ ἀενάως λαμπρυνομένη διὰ τῶν ἀπείρων παρ' αὐτῆς τελουμένων θαυμάτων, τῶν ὁποίων πλήρης εἶνε ἅπας ὁ ὀρθόδοξος κόσμος, ἔφθασε μέχρι ἡμῶν ζωντανὴ πάντοτε καὶ πανέκλαμπρος καὶ θὰ ἔξακολουθήσῃ καταυγάζουσα τὰ πέρατα τῆς εὐσεβείας μέχρι τῆς συντελείας τῶν αἰώνων, ὅτε κατὰ τὴν τελευταίαν Κρίσιν, αὐτὴ ἡ μήτηρ τοῦ Ἐλέους καὶ τῆς Εὐσπλαγχνίας θὰ τείνῃ ἱκεσίους χεῖρας πρὸς τὸν Υἱόν της καὶ Κριτὴν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν ὁμολογησάντων αὐτὴν ἀληθῆ Θεοτόκον καὶ Ἀειπάρθενον καὶ εὐσεβῶς βιωσάντων.

***

Τὴν εὐλάβειάν των ταύτην τὴν ἀνυπέρβλητον θέλοντες νὰ ἐκδηλώσωσι ἐμπράγματον οἱ πρῶτοι χριστιανοί, ἀμέσως, μετὰ τὴν θείαν αὐτῆς Μετάστασιν, ἤρχισαν νὰ ζωγραφίζωσιν αὐτὴν ἐπὶ εἰκόνων, ὡς Πάναγνον Μητέρα, βαστάζουσαν ἐν ἀγκάλαις τὸν Κύριον καὶ νὰ οἰκοδομῶσι ναοὺς εἰς τιμὴν αὐτῆς καὶ δόξαν. Ἡ παράδοσις ὅμως τὴν εἰκονογράφησιν τῆς Θεοτόκου ἀναβιβάζει εἰς πολὺ ἀκόμη ἀρχαιοτέρους χρόνους, εἰς χρόνους, κατὰ τοὺς ὁποίους ἔζη ἀκόμη ἡ Παναγία.

Γνωστὴ καὶ ἱστορικὴ κατέστη πλέον ἡ παράδοσις, ἡ ἐπιφημίζουσα ὡς πρῶτον εἰκονογράφον τῆς Θεοτόκου τὸν Ἀπόστολον Λουκᾶν, ὅστις καὶ μόνος ἐκ τῶν Εὐαγγελιστῶν περιέγραψε τὸν κοσμοσωτήριον Εὐαγγελισμὸν αὐτῆς. Ὁ θεῖος Λουκᾶς, λέγεται ὅτι γράψας τὰς πρώτας εἰκόνας τῆς Θεοτόκου, παρουσίασε ταύτας πρὸς αὐτήν, πρὸς εὐλογίαν, ἡ δὲ Παναγία θελχθεῖσα ἐκ τῆς ὡραιότητος καὶ ἀκριβείας αὐτῶν ηὐλόγησεν αὐτὰς καὶ εἶπεν: «Ἡ χάρις τοῦ ἐξ ἐμοῦ τεχθέντος Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἔσται μετ' αὐτῶν πάντοτε . .»

***

Ἀλλὰ καὶ ναὸν πρὸς τὴν Θεοτόκον πρῶτοι ἤγειραν οἱ Ἀπόστολοι Πέτρος καὶ Ἰωάννης.

Τὴν τρυφερὰν περὶ τούτου παράδοσιν οὕτω χαριέστατα διηγεῖται ὁ πεζογράφος Δαμασκηνὸς ἐν τῷ λόγῳ του «εἰς τὴν Κυριακὴν τῆς

Ὀρθοδοξίας», λαβὼν ἐκ παραδόσεως παλαιοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ συγγραφέως:

«Ἀντίπερα τῶν Ἱεροσολύμων ὡς 18 μίλια, εἶνε κάστρον ὁποῦ ὀνομάζεται Λύδδα. Τὸν καιρὸν γοῦν ὁποῦ ἦσαν οἱ πρῶτοι τῶν Ἀποστόλων ζωντανοί, Πέτρος καὶ Ἰωάννης, ἔκαμαν μίαν Ἐκκλησίαν εἰς τὸ ὄνομα τῆς Παναγίας, ἔπειτα ὑπῆγαν εἰς τὴν Παναγίαν καὶ εἶπάν την:

»—Δέσποινα Παρθένε! Παρακαλοῦμέν σε οἱ δοῦλοί σου, μίαν δέησιν νὰ μᾶς κάμῃς. Ἐκκλησίαν ἐκτίσαμεν εἰς τὴν Λύδδαν, εἰς τὸ ὄνομά σου. Λοιπὸν ἔπαρε τὸν κόπον καὶ κόπιασε νὰ τὴν εὐλογήσῃς, ὅτι βουλόμεθα νὰ τὴν ἐγκαινιάσωμεν.

»Λέγει τους ἡ Παναγία:

»—Σύρτε καὶ θέλετε μὲ εὕρει ἐκεῖ.

»Ὑπῆγαν γοῦν οἱ Ἀπόστολοι εἰς τὸν Ναὸν καὶ—ὦ τοῦ θαύματος!—εἶδον τὴν Παναγίαν ζωγραφισμένην εἰς τὸν δεξιὸν μαρμαρένιον στῦλον τῆς Ἐκκλησίας...»

***

Ἀφοῦ δὲ οὕτω ἤρχισε τόσον λαμπρῶς ἡ δι' ἐξωτερικῶν σημείων ἀναπαράστασις τῆς πρὸς τὴν Θεοτόκον εὐλαβείας τῶν Χριστιανῶν, ἔκτοτε ἀνηγέρθησαν παμπληθεῖς καὶ πολυτελεῖς ναοὶ εἰς πᾶσαν γῆν ἑλληνικὴν εἰς ὄνομα τῆς Παναγίας καὶ ἐζωγραφήθησαν πάμπολλαι εἰκόνες αὐτῆς, ὑπὸ διασήμων βυζαντινῶν ζωγράφων, καὶ μάλιστα ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς τέχνης, κατὰ τοὺς ἐνδόξους τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων μας χρόνους, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἔτι καὶ σήμερον διασώζονται ἱκαναὶ εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος ἐλευθέρας καὶ δούλης καὶ ὡς θαυματουργαὶ ἰδιαιτέρας ἀπολαμβάνουσαι τιμῆς.

Θαυμασιώτατος καὶ ἱστορικώτατος, μεταξὺ τῶν πολυαρίθμων τῆς Παναγίας Ναῶν, ἦτο ὁ περιβόητος ναὸς τῶν Βλαχερνῶν, εἰς τὰ ἐνδότατα τοῦ Κερατίου κόλπου, ἐν τῇ Βασιλευούσῃ, ἔνθα κατέκειτο καὶ ἡ «Ἁγία Σορὸς» ἦτοι τὸ ἱερὸν κιβώτιον, ἐν ᾧ ἐφυλάσσετο ἡ τιμία ἐσθὴς τῆς Θεοτόκου. Ἀνηγέρθη δὲ ὁ πανθαύμαστος οὗτος ναὸς ὑπὸ τῆς Ἁγιλίσσης Πουλχερίας, τὸν Ε' αἰῶνα μ. Χ. καὶ ἀνεκαινίσθη κατόπιν ὑπὸ Ἰουστίνου βασιλέως. Οἱ κίονες τοῦ ναοῦ τούτου ἦσαν πάντες ἐκ παρίου μαρμάρου, ὧν τὰ κιονόκρανα εἶχε καταχρυσώσει Ῥωμανὸς ὁ Ἀργυρός, ὅστις ἐπεσκεύασε καὶ τὸ θυσιαστήριον, ὅτε εὑρέθη ὑποκάτωθεν τοῦ χρίσματος εἰκὼν τῆς Θεοτόκου μὲ τὸν Χριστὸν ἐν ἀγκάλαις «ὑλογραφικὴ ἐπὶ σανιδίου» κατὰ τὸν χρονογράφον, ἐκ κηροῦ καὶ ἄλλης ὕλης δηλ. ἀμόλυντος διαμείνασα ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Κοπρωνύμου ὅστις εἶχεν αὐτὴν ἐγκατορύξει πρὸ 300 ἐτῶν..Ἀφοῦ δὲ ὁ ναὸς οὗτος τῶν Βλαχερνῶν ἐπυρπολήθη «ἄχρις ἐδάφους» τὸ 1070 μ. Χ. ἐξ αἰτίας τῆς ἀκοιμήτου κανδήλας, ἀνεκαίνισεν αὐτὸν λαμπρότερον καὶ εὐρυχωρότερον Ἀνδρόνικος ὁ πρεσβύτερος.

Τόσον δὲ ὀνομαστὸς εἶχε καταστῆ εἰς τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ὁ ναὸς οὗτος τῶν Βλαχερνῶν, ὥστε καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος ἔπειτα ἀνηγείροντο ναοὶ Βλαχέρναι ὀνομαζόμενοι, ὡς μέχρι σήμερον διασώζεται τὸ προσφιλὲς ὄνομα.

Τούτου τὰ ἐγκαίνια ἐπισήμως ἑωρτάζοντο παρὰ τῆς Ἐκκλησίας τῇ 31 Ἰουλίου μηνός.

Ἀλλ' ὁ περιώνυμος οὗτος ναὸς ἐπυρπολήθη ὁλοτελῶς ὀλίγα ἔτη πρὸ τῆς ἁλώσεως, ἐν ἔτει 1434 «ὑπό τινων ἀρχοντοπούλων, κατὰ τὸν χρονογράφον, θελόντων πιάσαι νεόττους περιστερῶν. Τὰ δὲ περίφημα καὶ πολυτελέστατα αὐτοῦ λείψανα μαρμάρων καὶ κιόνων ἐχρησίμευσαν μετὰ τὴν Ἅλωσιν εἰς διαφόρους ἄλλας οἰκοδομὰς τῶν κατακτητῶν. Σήμερον δὲ ἀπὸ ὅλου ἐκείνου τοῦ βυζαντινοῦ μεγαλείου μόνον μία ἀψὶς περιεσώθη, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἀναβλύζει τὸ «Ἁγίασμα τῆς Ἁγίας Βλαγέρνας» περιληφθὲν ἐν τῳ ἁπλουστάτῳ καὶ πενιχρῷ ναΐσκῳ, ὅστις κατέλαβε τὸν τόπον τοῦ πάλαι περιδόξου ναοῦ.

Τὸ ἁγίασμα τοῦτο ἦτο γνωστὸν ἔκπαλαι Λοῦμα ἢ Λοῦσμα τῶν Βλαχερνῶν καλούμενον, ὅπου ἵστατο μαρμαρίνη εἰκὼν τῆς Θεοτόκου, εἰς τρόπον ὥστε τὸ Ἁγίασμα νὰ ἐκρέῃ ἐκ τῶν χειρῶν αὐτῆς καὶ νὰ εἰσπίπτῃ εἰς τὸν μέγαν λουτῆρα, «ἔξω κόλυμβον» καλούμενον, ὃν Βασίλειος ὁ Β'. υἱὸς Ρωμανοῦ τοῦ Πορφυρογεννήτου «πολυτελεστέρως ἐκόσμησε χρυσώσας καὶ ἀργυρώσας πλέον παρ' ὃ ἦν», ἐν τῷ ὁποίῳ ἐλούοντο καταδυόμενοι τρίς, πρὸς ἁγιασμόν, οἱ Βασιλεῖς, ἀναγινωσκομένης ἰδιαιτέρας εὐχῆς «τοῦ Κολυμβίου τῶν Βλαχερνῶν» περιεχομένης ἐν τῷ Μεγάλῳ Εὐχολογίῳ.

***

Πλὴν τούτου ὅμως ἡ μεγάλη ἱστορία τοῦ Γένους μᾶς λέγει ὅτι ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἕτερος ναός, περίδοξος ἐπίσης καὶ περιώνυμος, ἐτιμᾶτο εἰς ὄνομα τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, «ἡ νέα Βασιλικὴ Ἐκκλησία» καλουμένη, ἢ «νέα μεγάλη Ἐκκλησία» ἢ ἁπλῶς «ἡ Νέα», κτισθεῖσα ἐντὸς τοῦ Παλατίου ὑπὸ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος. Τὰ ἐγκαίνια τοῦ πολυτελεστάτου τούτου ναοῦ ἑωρτάσθησαν μεγαλοπρεπῶς τῇ 1 Μαΐου

881 ἔτους μ. Χ. ὅτε ὁ ἁγιώτατος Πατριάρχης Φώτιος ἀπήγγειλε τὸν πανηγυρικὸν ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος, παρουσίᾳ τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς Συγκλήτου, ἕνα τῶν καλλιεπεστέρων καὶ ἀττικωτέρων αὐτοῦ λόγων ἐκ τῶν σωζομένων. Εἰς τὸν νάρθηκα τοῦ ναοῦ τούτου ἡ εἴσοδος ἐγίνετο διὰ πέντε πυλῶν, τὸ ἐσωτερικόν του περιεκοσμεῖτο χρυσῷ καὶ ἀργύρῳ καὶ μαρμάροις πολυχρώμοις, τὸ δὲ ἔδαφος ἀπεικόνιζε διὰ ψηφίδων ζῶα καὶ ποικίλας ἄλλας μορφὰς καλλιτεχνικάς· τέλος πέντε θόλοι συναπήρτιζον τὴν ὅλην τοῦ ναοῦ ἐπιστέγασιν. Ὁ ναὸς οὗτος ἀνυψούμενος οὐ μακρὰν τῆς θαλάσσης, ἐγγὺς τῆς σημερινῆς πύλης Ἀχύρ-καπουσοῦ, ἦτο τὸ λαμπρότερον τῶν κτισμάτων Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος, ὁ δὲ ἐγκωμιαστὴς τῶν ἐγκαινίων αὐτοῦ, «ἄλλον οὐρανὸν ἐπὶ γῆς» ἐπονομάζει.

Εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ τούτου, ὅστις κατὰ τὴν λαμπρότητα μὲ μόνην τὴν Ἁγίαν Σοφίαν ἠμποροῦσε νὰ παραβληθῇ, Βασίλειος ὁ Μακεδὼν μετεχειρίσθη πολλῶν ἄλλων ναῶν τὰ λείψανα, καὶ μάρμαρα ἀκόμη ἀφαιρέσας ἀπὸ διάφορα δημόσια κτίρια τῆς πόλεως, ὅσα ἠδύναντο νὰ χρησιμεύσουν πρὸς στολισμόν. Καὶ ἡ Ἁγία Τράπεζα δὲ τοῦ ναοῦ ἦτο κατ' ἀπομίμησιν τῆς Ἁγίας Σοφίας, μίγμα χωνευτὸν ἐκ διαφόρων πολυτίμων λίθων. Ἡ δὲ βαθύπλουτος χήρα τῶν Πατρῶν, ἡ θετὴ μήτηρ τοῦ Βασιλείου, ἡ ἱστορικὴ Δανιηλίς, εἶχε κατασκευάσει πολυτελεστάτους τάπητας, ὡς τὰ σύγχρονα «πεύκια», τοὺς ὁποίους ἀπέστειλε πρὸς ἐπίστρωσιν ἐν τῷ ἐδάφει τοῦ ναοῦ κατὰ τὸν χειμῶνα. Τέλος δὲ σημειοῦμεν ὅτι εἰς τὸν γυναικωνίτην ἐπάνω τοῦ ναοῦ ἦτο ἐζωγραφισμένος ὁ κτίτωρ Βασίλειος ὁ Μακεδών, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου οἱ μεταγενέστεροι αὐτοκράτορες ἤναπτον κηρία.

***

Ἡ πρὸς τὴν Παναγίαν τοῦ Θεοῦ Μητέρα τιμὴ αὕτη πατροπαράδοτος, οὕτως εἰπεῖν, οὖσα, ἐπεξετάθη πρεπόντως καθ' ὅλην τὴν ἑλληνικὴν χώραν, ἐν τῇ ὁποίᾳ οὐχὶ μὲν πολυτελεῖς ναοὶ ὡς οἱ τῶν Βυζαντινῶν ὑπάρχουσιν εἰς ὀνομά της, παμπληθεῖς ὅμως καὶ ἀμέτρητοι. Χωρὶς νὰ ἀπαριθμήσωμεν ἕνα-ἕνα τοὺς ναοὺς τῶν πόλεων καὶ χωρίων Στερεᾶς τε καὶ Πελοποννήσου, Νήσων καὶ Θεσσαλίας, τοὺς ἐπ' ὀνόματι τῆς Παναγίας τιμωμένους καὶ ἑορτάζοντας τὴν θείαν αὐτῆς Μετάστασιν, ἐν οἷς διαπρέπουσιν ὁ τῆς Τήνου πανελλήνιος, ὁ τῆς Ὕδρας μὲ τὸ δαντελλοτόρνευτον ἁλαβάστρινον τέμπλεόν του καὶ ἡ μαρμαρένια Ἑκατονταπυλιανὴ τῆς Πάρου, ἀναφέρομεν ἐκ τῶν ἐπισήμων πινάκων τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ὅτι ἐκ τῶν ἑκατὸν ὀγδοήκοντα διατηρουμένων ἱερῶν Μονῶν αἱ ἑξήκοντα καὶ δύο τιμῶνται εἰς μνήμην τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἐν αἷς ἡ τῆς Πεντέλης καὶ τῆς Φανερωμένης, ἡ τοῦ Προυσοῦ καὶ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, ἡ τῆς Ἁγίας Λαύρας καὶ τοῦ Ἀγάθωνος, ἡ τῆς Ξενιᾶς καὶ Βρυνακόβης, ἡ Γοργοεπήκοος καὶ ἡ Μαλεβή, ἡ Ἐλεοῦσα καὶ ἡ Πεπελενίτσα, ἡ τοῦ Βαλκάνου καὶ ἡ Τουρλιανή, ἡ τῆς Παναχράντου τῆς Ἄνδρου καὶ ἡ Καλαμιώτισσα, ἡ Φανερωμένη τῆς Νάξου καὶ ἡ περιώνυμος καὶ εὐαγὴς τῆς Τήνου Γυναικεία Μονή, ἡ τοῦ Κεχροβουνίου, ὅπου ὀνομασταὶ πανηγύρεις ἄγονται τῇ 15 Αὐγούστου ὡς καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἃς χάριν συντομίας παραλείπομεν, ἡ κάθε μία ἔχουσα τὴν ἱστορίαν της, ἡ κάθε μία σεμνυνομένη μὲ τὴν παράδοσίν της, ἡ κάθε μία μεγαλυνομένη διὰ τὰ κτήματά της τὰ πλούσια διὰ τὴν μαγευτικήν της τοποθεσίαν, διὰ τὰ νερὰ καὶ τὰ ἁγιάσματα, καὶ τὴν δροσιὰν καὶ τὴν χάριν, χάριν διπλῆν καὶ περισσήν, χάριν τὸ σῶμα ἀναψύχουσαν, χάριν τὴν ψυχὴν ἁγιάζουσαν. Ἐὰν δὲ τώρα συμπεριλάβωμεν καὶ τὰς διαλυθείσας ἄλλας Μονὰς τὸ 1834, αἵτινες ἀνήρχοττο εἰς 430 περίπου, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ πλεῖσται ὡσαύτως εἰς μνήμην τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου ἐπανηγύριζον, φαντασθῆτε ποία ὑμνῳδία καὶ ποία δοξολογία τελεῖται τὴν ἡμέραν αὐτὴν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, τῆς ὁποίας αἱ ἀκταὶ καὶ οἱ κάμποι, οἱ λόφοι καὶ τὰ βουνά, καὶ πᾶσα ἡ γῆ θὰ εὐωδιάσῃ ἀπὸ τῶν καιομένων θυμιαμάτων.

***

Ἀπὸ ὅλας δὲ τὰς ἱερὰς εἰκόνας, αἵτινες ἐζωγραφήθησαν εἰς τιμὴν καὶ δόξαν τῆς Παναγίας, περὶ τῶν ὁποίων μετὰ τόσης χάριτος καὶ τόσης εὐλαβείας ὁμιλοῦσι τὰ Συναξάρια τῆς Ἐκκλησίας μας, ὀλίγαι μόνον μέχρις ἡμῶν διεσώθησαν καὶ ἕνεκα τῆς εἰκονομαχίας, ἀλλὰ κυρίως ἕνεκα τῆς Ἁλώσεως καὶ τῆς δουλείας τοῦ Γένους τῶν ἄλλων καταστραφεισῶν ὑπὸ τῶν ἀπίστων διὰ τὰς ἁμαρτίας μας. Σήμερον, χωρὶς νὰ μνημονεύσωμεν τὸν δοῦλον Ἑλληνισμόν, ὅστις πάμπολλα κατέχει σεπτὰ τῆς Παναγίας ἀποτυπώματα, ἐν τῷ ἐλευθέρῳ Βασιλείῳ ὑπάρχουσιν αἱ ἑξῆς τρεῖς εἰκόνες ἐπὶ τῇ μνήμῃ τῆς Κοιμήσεως ἑορτάζουσαι, καὶ ἰδιαιτέρως διὰ τὰς θαυματουργίας των τιμώμεναι.

Ἡ Μεγασπηλαιώτισσα ἐκ κηροῦ πεποιημένη, ἡ τῆς μονῆς τοῦ Προυσοῦ, καὶ τῆς Πά-

ναγίας τῆς Ξενιᾶς, καὶ αἱ τρεῖς παριστάνουσαι τὴν Μητέρα τοῦ Θεοῦ, φέρουσαν ἐν ἀγκάλαις τὸν Κύριον. Τὰς τρεῖς αὐτὰς ἁγίας εἰκόνας στολίζουσι πλούσια ἀναθήματα χρυσοῦ καὶ πολυτίμων λίθων, ἀλλὰ βαρύνει ἐπ' αὐτῶν σεπτότερον πάντων τῶν πολυτίμων ἀναθημάτων ἡ ἱστορία των ἡ ἀρχαία, ἀναβιβάζουσα αὐτὰς εἰς τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς ὀρθοδοξίας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ Μεγασπηλαιώτισσα ἀποδίδεται εἰς αὐτὸν τὸν Ἀπόστολον Λουκᾶν, γλυκυτάτης καὶ πολὺ θελκτικῆς παραστάσεως, ὡς εἶνε καὶ ἡ τοῦ Προυσοῦ, ἡ πανηγυρίζουσα ἐν τῇ Αἰτωλίᾳ παμμεγίστη καὶ ὑπέρφορτος ἀναθημάτων, ἐνῷ ἡ τρίτη, ἡ Παναγία ἡ Ξενιά, ἡ σκέπη καὶ καταφυγὴ τῆς Θεσσαλίας, παμμεγίστη καὶ αὐτὴ καὶ βαρυτίμητος, εἶνε τραχυτέρας καὶ σκληρᾶς κάπως παραστάσεως, ἐπιβάλλουσα τὴν εὐλάβειαν ἐν φόβῳ μὲ τοὺς μεγάλους της ὀφθαλμοὺς τοὺς πλήρεις ὀργῆς κατὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Υἱοῦ της καὶ τῶν πολεμίων τῆς πατρίδος, μαύρη, ὁλόμαυρη τὴν χροιὰν τοῦ προσώπου ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος, τὴν ὁποίαν μετὰ δέους ὑποδέχονται τὰ χωρία τῆς Θεσσαλίας, ὅταν τὴν ἄνοιξιν περιέρχεται τοὺς νομοὺς Λαρίσσης καὶ Τρικκάλων εἰς ἁγιασμόν.

Ἐκ τῶν τριῶν αὐτῶν εἰκόνων, τῶν ἐν Ἑλλάδι ἑορταζουσῶν τὴν ἡμέραν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἀρχαιοτέρα καὶ ἱστορικωτέρα εἶνε ἡ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, Παναγία ἡ Μεγασπηλαιώτισσα, τῆς ὁποίας ὑπάρχει ἀντίτυπος τοιχογραφία ἐν τῷ ἐνταῦθα ἐνοριακῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Θεοδώρων, πρὸς τ' ἀριστερὰ τῷ εἰσερχομένῳ. Ἡ Παναγία ἡ Μεγασπηλαιώτισσα, ὡς εἴπομεν, ἀποδίδεται εἰς τὸν θεῖον Λουκᾶν, μία τῶν τεσσάρων, ἃς ἔγραψεν εἰς μέγα σχῆμα, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλη ὑπάρχει σήμερον εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Σουμελᾶ, εἰς τὴν Τραπεζοῦντα, ἄλλη εἰς τὴν Κύπρον, Παναγία τοῦ Κύκου λεγομένη καὶ ἡ τετάρτη, πρώτη καὶ τιμιωτάτη ἐν τῇ Ἱστορίᾳ, προσφιλεστάτη δὲ τοῦ Γένους Πρόμαχος καὶ Ὑπέρμαχος, ἡ Ὁδηγήτρια, κατεκερματίσθη φεῦ! εἰς τέσσαρα τὴν ἡμέραν τῆς Ἁλώσεως, οἰκτρὸν πεσοῦσα λάφυρον εἰς τὸν κατακτητήν, τῆς Πόλεως ἡ σκέπη καὶ καταφυγή...

Ἡ Παναγία λοιπὸν ἡ Μεγασπηλαιώτισσα κατὰ τὸ Προσκυνητάριον τοῦ Ἱεροῦ Μοναστηρίου, εἶνε ἐκ κηροῦ, ἀνάγλυφος δέ, ἐξέχουσα τοῦ ἐπιπέδου ὅσον ἑνὸς καὶ ἡμίσεως δακτύλου. Φορεῖ δὲ ἡ Θεοτόκος ἐν αὐτῇ ἐσθῆτα χρωματιστὴν καὶ διάχρυσον, διὸ καὶ ὁ λαὸς Χρυσοσπηλαιώτισσαν ἀποκαλεῖ. Ὅθεν εἰς ἀνάμνησιν ἐπονομάζεται οὕτω καὶ ὁ ἐνταῦθα περίβλεπτος ἐνοριακὸς ναός, ἡ Χρυσοσπηλαιώτισσα, τὴν ἡμέραν τῆς Κοιμήσεως καὶ αὐτὸς πανηγυρίζων.

Εἶνε δὲ καὶ ἡ Μεγασπηλαιώτισσα, ὡς καὶ αἱ ἄλλαι πανηγυρίζουσαι τὴν Κοίμησιν, ἡ τοῦ Προυσοῦ καὶ ἡ Ξενιά, μαυρισμένη, μ' ἐσκοτισμένα καὶ ἀμαυρὰ τὰ χρώματα καὶ τὸ χρυσίον. Φέρει δὲ τὸν Ἰησοῦν ἐν ἀγκάλαις βαστάζουσα αὐτὸν πρὸς δεξιά, ὃς ἡ Παναγία τοῦ Κύκου· ἐνῷ συνήθως ἡ Παναγία ζωγραφίζεται βαστάζουσα τὸν Ἰησοῦν πρὸς τ' ἀριστερά. «Δι' ὅλης δὲ τῆς εἰκόνος, ἐπιλέγει τὸ Προσκυνητάριον, ἐπιλάμπει τὸ τῆς τέχνης ἁπλοϊκὸν ὑψηλὸν ὅμως καὶ θεοπρεπές».

***

Ἡ πλέον μαυρισμένη ὅμως ἀπὸ ὅλας τὰς ἀρχαίας εἰκόνας τῆς Θεοτόκου, ὅλως διόλου κατάμαυρος εἰς τὸ πρόσωπον, εἶνε ἡ Παναγία ἡ Μυρτιδιώτισσα, ἡ ἑορτάζουσα τῇ 24 Σεπτεμβρίου, ὅτε εὑρέθη ἐν Κυθήροις, κεκαυμένη καὶ κατάμαυρος. Ἐκ σεβασμοῦ δὲ καὶ εὐλαβείας οἱ ζωγράφοι ἀνεξαιρέτως εἰκονίζουσιν αὐτὴν καὶ σήμερον μαύρην εἰς τὸ πρόσωπον

Ἡ συνήθεια δὲ αὕτη ἡ εὐλαβὴς ἡ ἐπικρατήσασα εἰς ὅλον τὸν Ἑλληνισμόν, μοῦ φέρει τὴν ἀνάμνησιν ὡραίου καὶ χαρακτηριστικοῦ ἐπεισοδίου, ὅπερ συνέβη ποτὲ εἰς τὸ ἐν Σκιάθῳ ἐρημικὸν ἡσυχαστήριον τοῦ Γέροντα, τοῦ λογίου ἐκείνου καὶ ἀσκητικοῦ πνευματικοῦ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, τοῦ Παπᾶ-Διονυσίου, τοῦ κτίσαντος ἐν Σύρῳ τὴν Ἁγίαν Παρασκευήν, καὶ ἀναπαυθέντος ἐν τῇ πατρίδι του τῇ Σκιάθῳ, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα μετ' εὐλαβείας ἀναφέρεται εἰς τοὺς καλογηρικοὺς κύκλους καθ' ὅλην τὴν Ἀνατολήν.

Ἡμέραν τινὰ κάποια εὐλαβὴς Σκιαθίτισσα ἀνελθοῦσα εἰς τὸ βουνόν, ἔφερε πρὸς τὸν ἅγιον Γέροντα προσφορὰν καὶ κηρία καὶ θυμίαμα, βαστάζουσα καί μίαν εἰκόνα παριστῶσαν τὴν Μυρτιδιώτισσαν.

Πάραυτα ὁ Γέροντας ἰδὼν συνεταράχθη ὅλος πρὸς τὴν θέαν τῆς Μαύρης Παναγίας ἐκείνης καὶ ἀναπηδῶν ἐπὶ τῶν προσκεφαλαίων του —ἦτο κλινήρης πάντοτε τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του—λέγει μετ' ὀργῆς πρὸς τὴν ἔκθαμβον γυναῖκα μὲ τὴν ἔντονον ἐκείνην καὶ ζωηρὰν φωνήν του:

— Τί εἶνε αὐτά, θεοκατάρατη; Ἀραπίνα ἦτον ποτὲ ἡ Παναγία; Ἡ Παναγία ἦτον ἀπὸ τὰς ὡραιοτέρας γυναῖκας τοῦ κόσμου!

Ἀλλ' μετ' ὀλίγον πραϋνθείς, λέγει πρὸς τὴν φοβισμένην γυναῖκα:

— Κάθησε, εὐλογημένη, κάθησε!

Ὁ Γέροντας, εἴπομεν, ἦτο κατάκοιτος τότε, ἐνενήκοντα ἐτῶν, μὲ κατάλευκον τὴν γενειάδα του τὴν κοντὴν καὶ ἀγρίαν καὶ τὴν ἀραιὰν κόμην του. Διετήρει ὅμως ὅλην τὴν ζωηρότητα τῶν γαλανῶν ὀφθαλμῶν του, ὅλον τὸ πνευματικόν του σθένος καὶ ὅλην τὴν σεισμικῶς δονοῦσαν φωνήν του.

Μὲ τὴν μίαν χεῖρα ἔτεινε κάθισμα, ἐγγὺς τῆς κλίνης του κείμενον, πρὸς τὴν ξένην, ἥτις ἴστατο τρέμουσα καὶ συνεσταλμένη, κρατοῦσα ἀκόμη εἰς χεῖρας τὴν Μυρτιδιώτισσαν, ἧς προσεπάθει δειλὰ καὶ ἀγροίκως ν' ἀποκρύψῃ μὲ τὴν μανδήλαν της τὸ μαῦρον πρόσωπον, καὶ μὲ τὴν ἄλλην χεῖρα λαβὼν τόμον ἐκκλησιαστικόν, ἀπὸ τὴν ὄπισθεν βιβλιοθήκην, τὸν «Κῆπον τῶν Χαρίτων» Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου ἤνοιξεν αὐτόν, ὑπεγερθεὶς ὀλίγον ἐπὶ τῶν προσκεφαλαίων του, τῶν πενθίμως χρωματισμένων μὲ τὸ γεράνιον νησιωτικὸν χρῶμα.

— Κάθησε, ἐπανέλαβε πρὸς τὴν ξένην προσπαθῶν νὰ μειδιάσῃ ὀλίγον, ἵνα τὴν ἐνθαρρύνῃ, οὖσαν ἀκόμη περιδεῆ.

Καὶ ἀπορρίψας ἐπιδέξια, ὅπως κάμνουν οἱ Ἁγιορεῖται Ἱερομόναχοι, ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ὤμου του τὸ μαῦρον κουκούλιον, ὅπερ πάντοτε ἐφόρει κατερχόμενον μέχρι τῶν ὀφθαλμῶν, ἤρχισε νὰ ἀναγινώσκῃ:

«Ἡ Κυρία Θεοτόκος, εἶχε τὸ χρῶμα τοῦ θεοδόχου της Σώματος ὅμοιον μὲ τὸ χρῶμα τοῦ σιταρίου, εἶχε τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς ξανθάς. Εἶχεν ὀφθαλμοὺς πολλὰ ὡραίους, χρωματισμένους μὲ θείαν σεμνότητα, ὡραϊσμένους μὲ κόρας ὀξεῖς καὶ ὁμοίους μὲ τὴν ἐλαίαν καὶ καλλυνομένους μὲ βλεφαρίδας φαιδροπρεπεῖς. Εἶχε τὰ ὀφρύδια μαῦρα, κυκλικῶς ἐσχημαυισμένα· εἶχε τὴν μύτην ὁμαλὴν καὶ εὐθεῖαν. Τὰ πανάμωμα χείλη της ἦσαν ἀνθηρά, λάμποντα κοσμίως μὲ ἐρυθρὸν χρῶμα καὶ γέμοντα ἀπὸ τὴν τῶν λόγων γλυκύτητα. Εἶχε τὸ ἱεροπρεπὲς πρόσωπον ὄχι στρογγύλον, ἀλλὰ ὀλίγον μακρόν. Εἶχε τὰς θεοδόχους χεῖράς της μακράς, ὁμοίως καὶ τοὺς δακτύλους τῶν χειρῶν μακροὺς καὶ τετορνευμένους μὲ λεπτότητα... Ἐφόρει καὶ ἠγάπα ροῦχα φυσικῶς ἀπὸ λόγου των χρωματισμένα (αὐτόχροα). Καὶ διὰ νὰ εἴπωμεν καθολικῶς, ἡ Κυρία Θεοτόκος ἦτο καὶ κατὰ τὰ ἐξωτερικὰ μέλη τοῦ σώματος γεμάτη ἀπὸ τόσην θείαν χάριν καὶ σεβασμιότητα ὥστε ὁποῦ ὅστις ἔβλεπεν αὐτήν, ἐλάμβανεν εἰς τὴν ψυχήν του ἕνα κάποιον φόβον καὶ εὐλάβειαν, καὶ χωρὶς νὰ τὴν ἠξεύρῃ προτήτερα, ἐγνώριζεν ἀπὸ μόνον τὸν ἐξωτερικὸν χαρακτῆρά της ὅτι ἀληθῶς αὕτη εἶνε Μήτηρ Θεοῦ».

Ταῦτα γράφει Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης περὶ τῆς ἐξωτερικῆς μορφῆς τῆς Θεοτόκου σταχυολογήσας αὐτὰ ἔκ τε τοῦ ἁγίου Ἐπιφανίου, καὶ τῶν τοῦ σοφοῦ Κορεσίου καὶ Μελετίου Ἀθηνῶν.

Ὁ δὲ Νικήτας ὁ Παφλαγών ὁ ῥήτωρ, ἐν τῷ Ἐγκωμιαστικῷ λόγῳ του εἰς τὸν ἅγιον Διονύσιον τὸν Ἀρεοπαγίτην λέγει, ὅτι ὁ θεῖος Διονύσιος ἀκούσας ὅτι ἔζη ἀκόμη ἡ Θεοτόκος, ὑπῆγε νὰ τὴν ἰδῇ καὶ βλέποντας τὴν θαυμάσιον καὶ βασιλικὴν ὡραιότητά της, ἰδὼν δὲ καὶ τοὺς ἀγγέλους ὁποῦ τριγύρου αὐτῆς ἑστέκοντο δορυφοροῦντες ὡς βασίλισσαν, ἀκούσας δὲ καὶ τὰ οὐράνια λόγια τοῦ παναγίου της στόματος, ἐξέστη καὶ ἔφριξεν, ὁμολογήσας ὅτι καὶ μόνος ὁ σωματικὸς χαρακτὴρ καὶ τὸ εἶδος τὴν ἐμαρτύρουν πῶς εἶνε Μήτηρ Θεοῦ κατὰ ἀλήθειαν.

***

Ἀπὸ ὅλον ὅμως τὸν Ἑλληνισμὸν ἰδιαιτέρας εὐλαβείας ἀπολαμβάνει ἡ Παναγία εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, τὸ ὁποῖον ὅλον εἶνε ἀφιερωμένον εἰς αὐτήν, «Περιβόλι τῆς Παναγίας» καλούμενον. Κάθε ἓν ἐκ τῶν εἴκοσιν Ἱερῶν Μοναστηρίων ἔχει καὶ ἰδιαιτέραν Εἰκόνα τῆς Παναγίας, ἐπίσημον καὶ θαυματουργόν, μὲ τὴν ἱστορίαν της καὶ τὴν παράδοσίν της, ἐν αἷς πρώτη ἡ τῶν Ἰβήρων Παναγία ἡ Πορταΐτισσα, κατάφορτος ἀπὸ θησαυρὸν ὅλον ἀναθημάτων. Ἐξακολουθεῖ δὲ ἡ ἑορτὴ τῆς Κοιμήσεως ἐκεῖ ἕως τέλους Αὐγούστου, ἐν ᾧ εἰς τὸν ἄλλον ἑλληνισμὸν ἀποδίδεται ἡ χαρμόσυνος ἑορτὴ τῇ 23 τοῦ Αὐγούστου, ἥτις ἡμέρα καλεῖται κοινῶς τὰ «Ἐννεαήμερα τῆς Παναγίας».

Ἧς ταῖς ἁγίαις πρεσβείαις σωθείημεν...

Α. ΜΩΡΑΪΤΙΔΗΣ

Ο ΓΥΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΑΣΚΡΑΙΟΥ

[ΛΙΓΟΙ ΣΤΙΧΟΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΗ ΚΙ ΑΠΟ ΤΟ ΤΕΛΟΣ]

. . . Hos tibi dant calamos, en accibe, Musae,
Ascraeoquos ante seni, quibus ille solebat
Cantando rigilas deducere montibus ornos.
Virgilii Ecloga VI (61-71)

. . . . . .

Τυφλὸς τοῦ Ὀλύμπου ραψῳδὸς ὁ θεῖος Μελισηγένης
Θνητούς, ἀτάραχα, ἥρωες, θεοὺς ὑμνολογᾷ·
Ἀπὸ μιὰ βρύση ἀνήσυχη, τραγούδι μου ἐσύ, βγαίνεις,
Κ' ἡ λάβα πάντοτε εἶσ' ἐσὺ κ' ἡ φουσκοθαλασσιά.
Ἄκου· ὁ Ἀσκραῖος εἶμ' ἐγώ, δὲν εἶμ' ἐγὼ ὁ τεχνίτης
Τῶν ἤσυχων χρυσόνειρων, τῶν ἱλαρῶν σκοπῶν
Τῆς μαύρης γῆς ποῦ τὴν πατῶ μὲ σέρνει ἐμὲ ὁ μαγνήτης,
Ὁ νοῦς μου πάει μὲ τὰ φτερὰ τῶν ἀναστενασμῶν.
Ραχοῦλες, εἶμαι ὁ πιστικὸς τῆς ἥμερης ἀρνάδας,
Ὀργώνω, σπέρνω, ἱδροκοπῶ, τοῦ κάμπου δουλευτής,
Καὶ λούζω τὸ τραγούδι μου στῆς δροσοπρασινάδας
Τὰ δάκρυα, καὶ στὰ δάκρυα τῆς δύσκολης ζωῆς.
Ξωμάχο εἶσαι, τραγούδι μου, ταλέτρι εἶν' ἡ χαρά μου,
Τὰ κύματά τους ταίριασαν τὰ στάχια καὶ οἱ ρυθμοί,
Ρηγάδων ξεφαντώματα δὲν ξέρουν τὄνομά μου,
Τὸ ξέρ' ἡ μοναξιά, τὸ φῶς καὶ ἡ νύχτα, καὶ ἡ ψυχή.
Καματερά, τὸ ξέρετε, σπρωγμέν' ἀπ' τὴ βουκέντρα,
Μιὰ λάμψη ἀξήγητη φωτάει τὰ βύθη σας θαμπά,
Τὸ διαλαλοῦν οἱ γέρανοι, καὶ τὰ μεγάλα δέντρα
Τἀκούσαν καὶ περπάτησαν κ' ἤρθανε πιὸ σιμά.
Στὸ χῶμα τὸ πρωτόγονο τῆς γύμνιας τὰ τσακάλια
Μέσ' στῶν πατέρων μου οὔρλιαζαν τὶς ἄχαρες ζωές·
Σκληρά εἶταν τἀπαλόπνοα αἰολικὰ ἀκρογιάλια,
Ναῦτες Κυμαῖοι μᾶς σπρώξανε πρὸς θάλασσες πλατειές.
Ναῦτες Κυμαῖοι μᾶς ρίξανε σ' ἀγνώριστα λιμάνια,
Λαλοῦσε ὁ ζίζικας, ἀνθοῦσε ἡ ἀγριαγκαθιά·
Κ' ἤρθες νὰ βρῇς ἀνάπαψη, τρικυμισμένη ὀρφάνια,
Σὲ καλοκαίρια ἀγέλαστα καὶ σ' ἄγρια χειμαδιά.
Ἄσκρα! στὴ ρίζα τοῦ ἱεροῦ βουνοῦ μαυρολογοῦσες,
Πῆρ' ἀπὸ σένα τὴν τραχειὰν ἀστόλιστη φωνή,
Ἐμὲ δὲ μὲ βυζάξανε στὸν Ἑλικῶνα οἱ Μοῦσες,
Ἐμὲ μὲ πικρανάθρεψαν οἱ φτώχιες καὶ οἱ καημοί.

Ὅμως μιὰ μέρα ποῦ ὄνειρα βοσκολογοῦσα μαῦρα
Στὸ ἔρμο λαγγάδι τὸ κρυφό, κ' ἔβοσκα τἄσπρα ἀρνιά,
Νά! τρίσβαθης κι ἀπίστευτης πλάσης μπροστά μου ἀνάβρα,
Οἱ Ἑλικωνόζωες ἀδερφές, οἱ θέαινες, κ' οἱ ἐννιά.
Κ' εἴτανε γύρω ὅλο νερά, ποτάμια, καταρράχτες,
Λίμνες, βρυσοῦλες, ρεματιές, πηγές, νεροσυρμές,
Κελαϊδιστάδες ἤσυχοι καὶ βροντερόηχοι κράχτες,
Ὕπνοι νερῶν ἀξύπνητοι καὶ δρόμοι καὶ φωνές.
Νερά εἶταν ξεφαντώματα, νερά εἶταν πανηγύρια,
Κι ἀπὸ νερόχαρα χλωρὰ κρυψῶνες καὶ σκεπές,
Καὶ γέρματα σὲ ἀμάλαγα κρουσταλλοπαραθύρια,
Κι ἀνοίγματα σὲ ὁλόβαθες πρωτόβλεφτες θωριές.
Νεράϊδες! καὶ κορμὶ καὶ νοῦ τοὺς τἄκαμαν τὰ κρύα
Καθάρια ἡλιόλουστα νερά, κ' ἕνα εἴτανε μ' αὐτά,
Καὶ τὰ νερὰ πολύφωνη χυμένη συνοδεία
Τῶν ἤχων ποῦ ἀναβρύζανε τὰ στόματα τὰ ἐννιά.
Κ' ἡ πρώτη εἶχε τὴ σάλπιγγα, κ' ἡ δεύτερη τὴ λύρα,
Κ' ἡ τρίτη κισσοστέφανη, καὶ ἡ τέταρτη γυμνή,
Κ' εἶχεν ἡ πέμπτη φόρεμα τοῦ ἥλιου τὴν πορφύρα,
Καὶ κείνη — ὦ ἀλησμόνητες! — φοροῦσε τὴν αὐγή.
Κ' ἡ ἕβδομη ἔφερνε τὸ φῶς ὅλων τῶν ἄστρων, κ' ἡ ἄλλη
Ὅλων τῶν κόσμων ἔσφιγγε στὰ χέρια τοὺς καρπούς . . .
Κ' Ἐσὺ δὲν εἶχες τίποτε, κ' εἶσουν ἡ πιὸ μεγάλη.
Ἀντιχτυποῦσε ἀπάνω σου κάποιος ὑπέρθεος νοῦς!

. . . . . .

. . . . . .

Βασανισμένε, ταπεινέ, καὶ λυτρωμένε καὶ ἴσε!
Σὲ ξέρω, εἶναι τὸ πόμα σου τῆς ἁρμονίας κρουνιά,
Θνητέ, ἂν δὲν ἔγινες θεός, ἄνθρωπος πιὰ δὲν εἶσαι,
Γιατὶ νοεῖς τἀθάνατα καὶ ζῇς μαζὶ μ' αὐτά.
Μόλις ἀπάνω σου ἔρριξα τὴ μαντικὴ ματιά μου,
Καθὼς ξαναϋψώθηκα στὸν ἥλιο ἀπ' τοὺς βυθούς,
Εἶπα: «Ἀπ' τὰ σπλάχνα μου εἶν' αὐτὸς κι ἀπ' τὴν κληρονομιά μου!»
Καὶ σ' εἶδα ἐκεῖ στὴν Καλλιρρόη μὲ τοὺς ἐννιὰ κρουνούς.
Σὲ μιᾶς ἐλιᾶς μοναχικῆς τὸν ἴσκιο μελετοῦσες
Τὴ μοῖρα, τὄνειρο, τἀρχαῖα, τὰ νέα, τὴ ζωή,
Κ' οἱ ἐννιὰ κρουνοὶ σὰν τὶς ἐννιὰ τὶς ἀηδονολαλοῦσες
Μέσα σου ξύπναγαν κι ἀπὸ μιὰ σκέψη μουσική.
Καμπάνες προύντζινες θρησκεία βραντολαλοῦσαν ξένη,
Τἀρχαῖα ρημάδια σώπαιναν καταφρονετικά,

Τἀρχαῖα, τὰ νέα, μάρμαρα, δέντρα, ὅ,τι ἔφυγε, ὅ,τι μένει,
Γυρεύουν ἕνα ταίριασμα μέσα σὲ μιὰ ἀγκαλιά.
Κ' ἤρθα σ' ἐσένα ἀκάλεστος· καὶ τὴ βαρειὰ τὴ λύρα
Στὰ χέρια σου ἐμπιστεύομαι, τῶν ὅλων θησαυρό,
Κι ἀπὸ τοῦ ἄσοφου σοφοῦ τὰ καταφρόνια πῆρα
Καὶ μέστωσα τὴ γλῶσσα σου, καὶ τὴ μιλῶ κ' ἐγώ.
Γιατὶ μ' ἀρέσ' ἡ γλῶσσα σου, γιατὶ μ' ἀρέσει ἐμένα
Σὰν κάποια ἀργὰ ἀνεβάσματα σὲ κάποια ὀρθὰ βουνά·
Μέσα της πέλαγα ἄψαχτα. Στὰ δάση τὰ παρθένα
Φωλιάζουν ὅλα τἄπιαστα καὶ τἄγρια τὰ πουλιά.
Γιατὶ μ' ἀρέσ' ἡ γλῶσσα σου τὰ λόγια της εὐφραίνουν
Τῶν ἀηδονιῶν τὰ ὀνείρατα καὶ τῶν περιστεριῶν,
Καὶ ἰοὺς ἀλαφροΐσκιωτους μαγεύουν, καὶ πηγαίνουν
Μὲ τοὺς Πηγάσους τῶν ἡρώων καὶ τῶν τραγουδιστῶν.
Καὶ τὰ νεράκια τἄβαθα, γλυκόηχα, κρύα, καθάρια,
Γιὰ νὰ τὰ πιῇς, τὰ ἡλιόλαμπα, καὶ τὰ ποτιστικά,
Πῆραν κι ἀπ' ἄλλες ρεματιὲς κι ἀπ' ἄλλα κεφαλάρια
Κι ἀλλάξανε καὶ πλάτυναν καὶ θόλωσαν καὶ πιά
Σὲ καταβόθρες χάθηκαν κι ἀνήλιαγα κατώγια,
Καὶ τώρα ἀλλοῦ ὁλοφούσκωτος φανῆκαν ποταμός·
Καὶ τὰ τραγούδια μου τἀπλὰ καὶ τὰ λιτά μου λόγια
Φωτιὰ στὰ Τάρταρα ηὕρανε καὶ στὰ Ἠλύσια φῶς.
Κ' ἦρθαν, καὶ ξανακούστε τα, βαθιά, ἐπικά, μεγάλα,
Τοῦ κάτου κόσμου τἄγγιξαν οἱ κύκλοι οἱ μυστικοί,
Λόγος τὸ τραύλισμα ἔγινε καὶ νερομάνα ἡ στάλα·
Νὰ καὶ ἡ ψυχή μου, πάρτηνε στὸ νέο κορμί σου, Ἐσύ!

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΤΟΥ ΠΡΟΣΦΥΓΟΣ

Ἀπὸ τὰ ξεχασμένα τοῦ πολέμου.

Ὦ ἄχαρη καὶ ἀλησμόνητη μελαγχολία τῆς ἀνακωχῆς, μὲ τὶς βροχερὲς ἡμέρες, τὶς βουβὲς καὶ σκοτεινὲς ἡμέρες, ποῦ ἡ ντροπὴ μᾶς εἶχε διώξει στὰ βουνὰ τῆς Ἀλαμάνας! Ὁ οὐρανὸς βροντοῦσε τακτικά, σὰν νὰ μᾶς καταριῶταν, καὶ γυρίζαμε, σκορπισμένοι στὰ πουρνάρια, μὲ τὰ παραλυμένα χέρια, μὲ τὰ σκυμμένα κεφάλια, μουρμουρίζοντας τραγούδια ποῦ εἶχαν μέσα «χάρο», «μαύρη καρδιά», «πεθαμένη ἀγάπη», «ξενητειά». Ὧρες ἐρημιᾶς καὶ σιωπῆς, σὰν τὶς ὧρες ποῦ ἀκολουθοῦνε μιὰ κηδεία!...

Ἔτσι καθόμαστε, δύο τρεῖς στρατιῶται, δίχως νὰ μιλοῦμε ἀκουμπισμένοι στὰ ξεδοντιασμένα κάγκελα τοῦ μικροῦ σάπιου μπαλκονιοῦ, στὸ μοναστῆρι τῆς Δαμάστας, ἀπάνω στὸ βουνό, ὅπου ἦτον ἡ ἕδρα τοῦ μηχανικοῦ, τὴν ἐποχὴ τῆς τελευταίας καὶ τῆς ματαίας μας ἀμύνης. Ἡ βουβαμάρα ποῦ σκέπαζε τὸν κάμπο

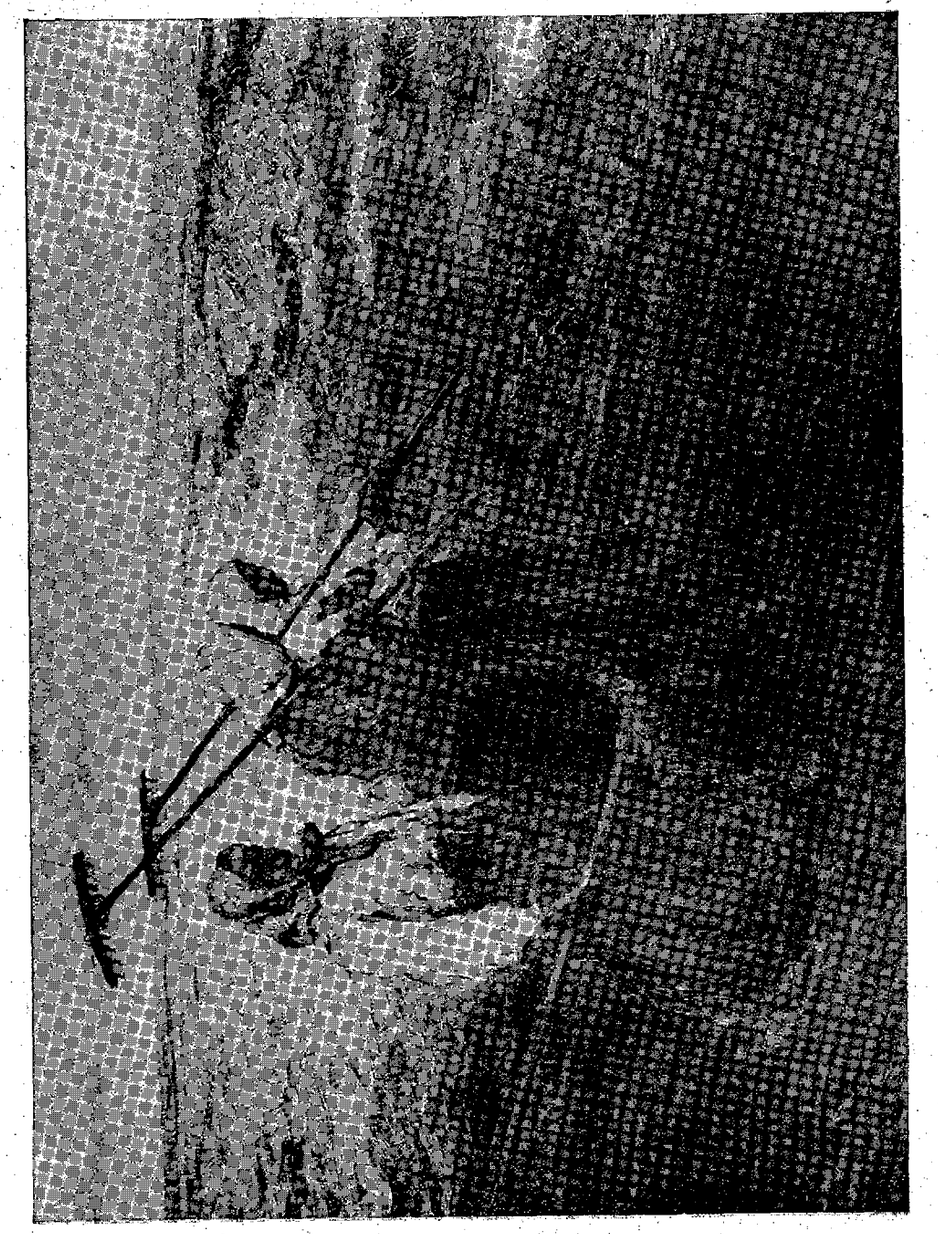

ΦΩΙΝΟΠΩΡΩΝ — ΕΡΓΩΝ Β. ΜΠΑΞΕΒΕΦ

τοῦ Σπερχειοῦ ἀνέβαινε ἴσα μὲ τὴν κορυφὴν ἐκείνην κι' ἁπλώνετο στὸ σύνδεντρο βουνό. Ἐμαύριζεν ἡ ἐλατοφυτεμένη Οἴτη ἀπὸ πάνω μας, πλακωμένη ἀπὸ τὴ συννεφιὰ ποῦ ἐρχόταν νὰ μᾶς πνίξῃ· ἀντίκρυ ἄσπριζ' ἡ Λαμία σὰν πελώρια φωληά, στὴν ποδιὰ τῆς Ὄθρυος, καὶ κάτω - κάτω ἐγαλάζωνε μιὰ κώχη τοῦ Μαλιακοῦ μὲ τὰ τρία θωρηκτὰ ποῦ ἐστέκοντο συλλογισμένα.

Πῶς καταφεύγουν τὰ πουλιὰ ψηλὰ καὶ μακρυὰ σὲ κάπιο ἀσφαλισμένο ἄσυλο, γιὰ νὰ σωθοῦν ἀπ' τὴ φουρτοῦνα καὶ κάθουνται ἀμίλητα καὶ ζαρωμένα, ἔτσι στεκόμαστε σὲ κείνη τὴν κορυφὴ κι' ἀφήναμε τὰ μάτια μας νὰ τριγυρίζουν πίσω ἀπὸ τὴν πόλι καὶ πίσω ἀπ' τὸ βουνὸ ποῦ τὸ εἶχε ὁ ἐχθρός.

Καμμιὰ ἐργασία, καμμιὰ κίνησι ἀπὸ μέσα, ἀπὸ τὰ γραφεῖα, ἀπὸ τὴν αὐλή. Ὁ Διοικητὴς μὲ τὸ νυκτικό του θὰ κάπνιζε τὴν πίπα του στὸν μεγάλον ἐξώστη τῆς προσόψεως ποῦ τὸν ἐσκέπαζ' ἡ μουργιὰ μὲ τὸ σήμαντρο τὸ κρεμασμένο ἀπὸ τὸν κορμό της, ὁ ἀνθυπασπιστὴς θὰ εἶχε κατεβῆ μὲ ἄδεια στοὺς λόχους νὰ πιῇ κανένα οὔζο μὲ τοὺς φίλους του ἐπιλοχίας καὶ τοὺς σιτιστάς, οἱ γραφεῖς θὰ εἶχαν βγῇ γι' ἀγριογούρουνο, ὁ ὑπηρέτης τοῦ γραφείου, ὁ ἱππόκομος τοῦ διοικητοῦ, ἡ φρουρά, θὰ ἦταν ξαπλωμένοι στὶς πλάκες τῆς αὐλῆς ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν καὶ θὰ ἐβωμολοχοῦσαν. Κάπου κάπου θ' ἀκουγότανε ὁ κρότος τοῦ ἀλόγου ποῦ κτυποῦσε τὸ πόδι του στὸ χῶμα τοῦ κελλιοῦ, ποῦ τὸ εἶχαν κάνει σταῦλο. Ὕστερα ἀπὸ τοὺς ξαπλωμένους τῆς αὐλῆς, ἐρχόνταν ἕως τὸν μικρὸν ἐξώστην ἡ τεμπέλικη μουρμοῦρα τοῦ ἱπποκόμου Δαλαβάγγα - τοῦ μανάβη — ποῦ ἔλεγε ἀργὰ τὸ τακτικὸ θρηνητικὸ τραγοῦδι:

Βαρύτερ' ἀπ' τὰ σίδερα
Εἶναι τὰ μαῦρα ροῦχα
Γιατὶ τὰ φόρεσα κι' ἐγὼ
Γιὰ μιὰν ἀγάπη ποῦχα.

Ἕνας φυλακισμένος στὸ διπλανὸ κελλί, εἶχε βγάλει τὸ κεφάλι του, ἓν' ἀχτένιστο κεφάλι μὲ μεγάλα μαλλιὰ καὶ γένεια, ἀπὸ τὴν τρύπα ποῦ εἶχε γιὰ παράθυρο καὶ τοῦ κάναμε τοῦ κακομοίρη συντροφιά. Ἡ ἀδικία τῆς στραβῆς συφορᾶς, ποῦ ὅλοι τῆς ἔφταιγαν, τὸν εἶχε κλείση ἐκεῖ μέσα διπλοφυλακισμένο — γιατὶ κι' ἐμεῖς σὲ ἔξορία καὶ σὲ φυλακὴ κοθόμαστε — καὶ δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ συγκοινωνῇ ἀπὸ τὴ θύρα. Καὶ ἀπὸ τὸ μικρὸ παραθυράκι ἅπλωνε τὸ χέρι του καὶ ἐδέχετο τὴν κουραμάνα, τὸ σκέπασμα τῆς καραβάνας του μὲ τὴς ἐληὲς καὶ τὸ παγοῦρι μὲ τὸ κρύο νερό, τὸ ἁθάνατο νερὸ τῆς Δαμάστας.

Περνοῦσε ἡ ὥρα σὰν νὰ μὴν περνοῦσε. Ἦταν ἀρχὴ τοῦ Ἰουνίου. Ἡ βροχὴ εἶχε περάσει καὶ εἶχε λούσει τοὺς πλατάνους, τοὺς γράβους, τὴς ἀγριοκουμαριὲς καὶ τὸ καλογερικὸ ἀμπέλι ποῦ ἦταν ἀπὸ κάτω μας, κι' ἐγυάλιζε ἡ φρέσκη πρασινάδα στὸ μολυβένιο ἡλιόβασίλεμα.

Ἀκούγαμε ἀπρόσεκτα τὴν ἥσυχη φλυαρία τοῦ σκοποῦ, ἑνὸς παιδιοῦ ἀγαθώτατου, ἑνὸς νωχελοῦς καὶ ἀργομίλητου χωριατοπαίδου τῆς Πελοποννήσου, ὅπως εἶναι ὅλοι οἱ ἀφεντάνθρωποι οἱ καταγόμενοι ἀπὸ εὐφόρους τόπους. Μᾶς ἔλεγε γιὰ τὸ χωριό του, ποῦ βγάζει τὴν πειὸ χοντρὴ σταφίδα, γιὰ τὴ μάνα του ποῦ ἦτανε γρηά, γιὰ τὰ χωράφια του ποῦ εἶχανε μείνει ἀκαλλιέργητα καὶ κείνη τὴ χρονιὰ θ' ἀγόραζαν τὸ στάρι... ἔπειτα, γλυστρῶντας ἀπὸ κουβέντα σὲ κουβέντα, μᾶς ἔλεγε γιὰ τὸ Βελεστῖνο ποῦ πολέμησε κρυμμένος μέσ' στὰ στάρια, γιὰ κεῖνον τὸν ἀξιωματικὸν ποῦ γύριζε καὶ φώναζε «τ' ἄλογό μου! ποῦ εἶναι τ' ἄλογό μου!», γιὰ τὴν πεῖνα, γιὰ τὴ φευγάλα γιὰ ὅλες τὶς κακομοιριὲς ποῦ ἐτραβήξαμε.

Ὅταν ἐρχόταν ἡ κουβέντα γι' αὐτά, ἡ ἀδιαφορία ἔφευγε, ἡ τεμπελιὰ ἔπεφτε, σὰν νὰ τὴν ἐχτυποῦσε βούρδουλας, καὶ ὅλοι ἐλάμβαναν τὸ λόγο, καὶ καθένας ἔλεγε τὸ δικό του τὸ παράπονο, γιὰ τὸν δεῖνα ἀξιωματικό, γιὰ τὸ τάδε λάθος, γιὰ τούτη καὶ γιὰ κείνη τὴν ἀτυχία ποῦ ἤρθε ἄδικα, ἐν ᾧ δὲν ἔπρεπε νὰ ἔρθῃ.

Ἔπειτα ὁ σκοπὸς ξανάρχιζε τὶς δικές του κουβέντες. Ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν διέκοπτε τὴν ὁμιλία του καὶ κύτταζε ἀπὸ μέσα νὰ μὴν ἔρχεται ὁ ἀνθυπασπιστὴς ἢ ὁ ἐπιλοχίας δεσμοφύλαξ καὶ τὸν ἰδῇ ποῦ εἶχε ἀφήσει τὸ ὅπλο του σὲ μιὰ γωνιά, κι' ἐμιλοῦσε· ἀλλὰ τὰ βήματα ἀπομακρύνοντο ἀπὸ τὸ χαγιάτι, τὸ πάτωμα ἔπαυε νὰ τραντάζεται καὶ κανένας δὲν ἐφαίνετο.

Ἕνας - ἕνας ἐβαρυόταν κι' ἔφευγε. Ἐβράδυαζε κι' ὅλας. Ὁ σκοπὸς στεόταν ὀλίγο νὰ ἐνθυμηθῇ, κι' ἡ νύκτα ποῦ μᾶς ἐτριγύριζε στὴν κορυφὴν ἐκείνην τὴν παντέρημην, ἐγίνετο βαρειά, σὰν μολυβένια.

— Στὸν τόπο μας, λέει ἔξαφνα, εἶν' ἕνα μοναστῆρι, τὸ Μέγα Σπήλαιο, ἂν τῶχετ' ἀκουστά.

— Ναί, τὸ ξέρω ἀπαντᾶ ὁ φυλακισμένος.

— Εἶσαι παγεμένος;

— Ὄχι, ἀκουστὰ τῶχω.

— Τὸ λοιπόν, αὐτὸ τὸ μοναστῆρι, «ἦταν ἕνας Λουκᾶς, Ἅγιος, καὶ εἶχε κανωμένα τρία εἰκονίσματα· τὸ ἕνα τὸ πῆγε στὴν Πόλη, τὸ ἄλλο στὴ Ρουσσία καὶ τ' ἄλλο δὲν ξέρανε ποῦ ἦτανε. Μιὰ κοπέλλα βόσκαε τὰ γίδια της σ' ἐκεῖνες τὲς μεριές. Ἕνα γίδι τόβλεπε ταχτικὰ καὶ πάαινε σ' ἕνα μέρος ποῦ ἦτανε χορτάρια, ἔπινε νερὸ καὶ ξαναρχότανε.

«Μιὰ μέρα τὸ πῆρ' ἀπὸ κοντὰ καὶ βρέθηκε σὲ μιὰ σπηλειὰ μεγάλη, καὶ μέσα σ' αὐτὴ τὴ σπηλειὰ εἶδε τὸ εἰκόνισμα τῆς Παναΐας. Τὸ κορίτσι ἔκανε τὸ σταυρό του κι' ἐπροσκύνησε. Ἀκούει τότενες μιὰ φωνὴ νὰ βγαίνῃ ἀπὸ τὴ σπηλειὰ καὶ νὰ τῆς λέῃ: «Νὰ βάλετε φωτιὰ ὁλόγυρα σ' αὐτὸ τὸ δάσος καὶ νὰ κάψετε τὸ θηρίο ποῦ εἶν' ἐδῶ, γιατὶ θὰ φάῃ τὸν κόσμο» Οἱ χωριάτες βάλανε πράγματις φωτιὰ καὶ κάψανε τὸ δάσος καὶ τὴν ἄλλ' ἡμέρα βρήκανε τὸ θηρίο καϋμένο.

Ἕνας ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες ρώτησε:

— Τί θηρίο ἦταν αὐτό;

«Ἦταν ἕνας δράκοντας: ἕνα φεῖδι ἀπὸ δῶ καὶ ποῦ νὰ σοῦ πῶ .... νά, ἴσα μ' ἐκείνη τὴν ἀγριοκουμαριὰ κεῖ κάτου. Τὰ κόκκαλά του τἄχουνε κάνει στάφες κι' ἔχουνε βαλμέν' ἀπάνου δυὸ βαρέλια· τὸ ἕνα χωράει δώδεκα χιλιάδες καὶ τ' ἄλλο δεκάξη χιλιάδες ὀκάδες κρασί. Ἐκεῖ τὸ λοιπὸν ἐφτειάξανε ὕστερα τὸ μοναστῆρι.»

* *
*

Ἐνύχτωνε, τά χωριὰ δὲν διακρίνοντο πειὰ καλὰ καλά, κάτω στὸν κάμπο, τὰ κατακαϋμένα χωριαδάκια, μὲ τὲς μελαψὲς καλύβες τὲς πλεγμένες ἀπὸ λυγαριὲς καὶ πικροδάφνες: τὸ Μοσχοχῶρι, τὸ Μουσταφάμπεη, τὸ Κόμμα, τὸ Ἰμίρμπεη, ὅλα ἔρημα καὶ σκοτεινά· κανένα φῶς, καμμιὰ ψυχή· τὰ εἶχε ρημάξει ὁ πανικὸς ποῦ ἐχύθηκε ἀπὸ τὸ βουνὸ καὶ σάρωσε τὸν στρατὸ στὴν Ἀλαμάνα. Ἐρχότανε τώρα μιὰ μακρυνὴ βουὴ ἀπ' τὸ ποτάμι ποῦ κατέβαινε καὶ κυλοῦσε, ἀνάμεσα στὸν κάμπο τὸν ἀνθισμένο ἀπὸ πικροδάφνες. Καὶ θυμόμαστε πῶς τὸ εἴχαμε περάσει, τὸ θυμωμένο ποτάμι, ἕνα μῆνα πρὶν — τὴν ἀλλ' ἡμέρα τῆς συφορᾶς — ὁλόκληρ' ἡ ταξιαρχία, ἄλλη μὲ τὰ πόδια χωμένοι ὡς τὴ μέση στὸ θολὸ νερό, κι' ἄλλοι καβάλλα 'στὴ ράχη τοῦ Σμυρναίου ψαρᾶ, γιὰ μιὰ δεκάρα.

Ὁ δρόμος τῆς Λαμίας, ὁ μεγάλος καὶ ὁλόϊσος, ποῦ χωρίζει τὸν κάμπο μέσ στὴ μέση, ἄσπριζε ἀκόμη πειὸ πολύ, στὸ σκοτεινὸ σουρούπωμα. Ἀπ' ἀντικρὺ ἡ Ὄθρυς ἐμαύριζ' ὁλόενα, καὶ στὴν Ταράτσα, ἀπὸ πάνου ἀπὸ τὴν πόλη, ἄσπριζαν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ τὰ τούρκικα τσαντήρια σὰν δόντια σουβλερά, ποῦ παραμονεύουν τὸ κυνῆγι.

Ὁ Πελοποννήσιος δὲν ἐμιλοῦσε πειά· μείναμε κάμποση ὥρ' ἀκόμη συλλογισμένοι, κυττάζοντες πρὸς τὸ ἐχθρικὸ στρατόπεδο, ὁποῦ ἄρχιζαν μία - μία νὰ προβάλλουν ἡ φωτιές.

Ἔξαφνα, στὴν μεγάλην σιωπήν, ἀκοῦμε ψαλμωδίαν. Ἐρχότανε μουγγά, ἀπὸ μακρυά, πέρ' ἀπὸ τὸ δάσος τῶν ἀγριοβαλανιδιῶν. Γυρίζομε καὶ βλέπομε νὰ προβάλλῃ ἀπὸ τὰ δέντρα σὲ μιὰ ράχη φαλακρή, ἕνας παπᾶς ἀσπροντυμένος, καὶ ν' ἀνεβαίνῃ τὸν ἀνήφορον ἀκουμπῶντας σ' ἕνα μακρὺ ραβδί. Κι' ἐμουρμούριζε τὴν ψαλμωδίαν. Ἔπειτα προβάλλουν ἀπὸ πίσω του δυὸ τρεῖς φτωχοὶ ἀνθρῶποι, οἱ ὁποῖοι ἀκολουθοῦσαν τὸν παπᾶ κουβαλῶντας κάτι τι.

Ἐκαταλάβαμε πῶς ἦτανε κηδεία.

Ἡ μικρὴ συνοδεία ἐπέρασ' ἀπὸ μέσ' ἀπ' τὴ φαλάκρα τοῦ βουνοῦ καὶ πάλι ἐχώθηκε στὸ δάσος. Ἐρχόταν ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸν κάμπο, ἀπὸ τῆς καλύβες τῶν τσοπάνηδων, κι' ἀνέβαινε στὴν ἐκκλησία. Κάμποσην ὥραν οὔτε ἀκούγαμε οὔτε βλέπαμε πειὰ τίποτε. Ἔπειτα κτυπᾷ τὸ σήμαντρο ἀργά, λυπητερά, δυὸ τρεῖς φορές, καὶ σὲ λίγο ἡ ψαλμωδία τῶν νεκρῶν, κομμένη ἀπὸ τὸ λαχάνιασμα τοῦ γέρου καλογήρου τοῦ μοναστηριοῦ, ἀκούγεται καθαρὰ μέσα στὴν αὐλὴ καὶ κατόπιν μέσα στὴν ἐκκλησίαν.

Ἐν ᾧ ψελνόταν ἡ ἀκολουθία τοῦ θανάτου, εἶδα τὸν ἀναγνώστην μὲ τὰ τουσλούκια καὶ μὲ τὸν λιγδωμένον καλογερικὸν σκοῦφον νὰ ἔρθῃ καὶ ν' ἀρχίσῃ νὰ σκάβῃ ἕνα λάκκον μέσα στὸ μικρὸ ἀμπέλι, ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸν ἐξώστην. Μὲ πέντ' ἔξη ξυναριὲς ἐσκάφθηκε τὸ μαλακὸ καὶ κόκκινο ἀμπελόχωμα, καὶ ἀνοίχτηκ' ἕνας λάκκος μικρός, σὰν νὰ ἤθελαν νὰ φυτέψουν κάποιο κλῆμα.

Σὲ λίγο ἀρχίζει πάλι ἡ ψαλμῳδία καὶ ὁ παπᾶς ἔρχεται κρατῶντος ἕνα λιανὸ κεράκι, πρὸς τὸν λάκκον. Ἀπὸ πίσω του ἀκολουθοῦσαν δυὸ τσοπάνηδες ἄνδρας καὶ γυναῖκα· ὁ ἄνδρας ἐβαστοῦσε, ἀπάνου σὲ δυὸ ξύλα στρωμένα μὲ χλωρὰ κλαδιά, τὸ λείψανο ἑνὸς μικροῦ παιδιοῦ, πέντ' ἔξη χρόνων, τυλιγμένο μ' ἕνα χράμι, ἀπὸ κάτω ἀπ' τὸ ὁποῖον ἔβγαιν' ἕνα μελανιασμένο προσωπάκι. Οἱ τσοπάνηδες ἀπόθεσαν κατὰ γῆς τὸ πεθαμένο τους παιδί, καὶ στάθηκαν ἀδιάφοροι, σὰν νἄφησαν κανένα βάρος, ἕως ὅτου νὰ τελειώσῃ ὁ παπᾶς τὸ διάβασμα.

Οὔτε κόσμος, οὔτε φωνές, οὔτε κλάματα, σ' αὐτὸν τὸν μικρὸ θάνατο τῆς ἐρημιᾶς ἦταν ἕνα τιποτένιο πρᾶμα, ἕνα παιδάκι πεθαμένο ἀνάμεσα σ' ἐνεῖνα τὰ βουνά, σ' ἐκεῖνα τὰ μεγάλα δένδρα, σ' ἐκεῖνα τὰ μεγάλα πλάσματα, ποῦ ἐξακολουθοῦσαν ἀναίσθητα τὴν αἰώνια ζωή τους.

Λυὸ τρεῖς ἀκόμη στρατιῶται ἤλθαν νὰ ἰδοῦν ἀπ' τὸν ἐξώστην.

— Θὰ ἦν' αὐτὸ ποῦ κάηκε, εἶπεν ἕνας

— Κάηκε; Πῶς;

— Νά, ψὲς τὸ βράδυ, κοντὰ στὸ λόχο μας, ἤταν μιὰ καλύβα κι' εἴχανε μπῆ νὰ ξενυχτήσουνε κάτι τσοπαναρέοι ἀπ' αὐτοὺς τοὺς... πρόσφυγες. Ἦτανε πατέρας, μάνα καὶ δυὸ μικρὰ παιδιά, κι' ἐρχόντουσαν ἀπὸ πέρα, ἀπὸ τὰ κορφοβούνια, γιὰ νὰ γλυτώσουν ἀπὸ τοὺς ἀντάρτες. Τὴ νύχτα ἀνάψανε κλαριὰ ἀπ' ὄξω ἀπ' τὴν καλύβα γιὰ νὰ ψήσουνε φαΐ, κι ὕστερ' ἀποκοιμηθήκανε βαρειά, καθὼς ἦταν κουρασμένοι ἀπὸ τὸν δρόμο. Κεῖ ποῦ κοιμόντουσαν, πιάνει φωτιὰ ἡ καλύβα ἀπὸ τὴν πόρτα καὶ τοὺς περιζώνει. Πετάγουνται ἀλαλιασμένοι ἀπὸ τὴς φωνὲς αὐτουνοῦ τοῦ παιδιοῦ, ποῦ εἶχε πιάσει καὶ καιγότανε. Ὁ πατέρας ἅρπαξε τὸ ἄλλο παιδὶ ὁποῦ ἐκοιμόταν, δίνει δυὸ κλωτσιὲς στὸν τοῖχο τῆς καλύβας καὶ τὸ ρίχνει ὄξω, ἀπὸ τὴν τρύπα ποῦ εἶχ' ἀνοίξει στὰ καλάμια. Ἡ μάνα χύθηκε ν' ἁρπάξῃ τὸ παιδὶ ὁποῦ καιγότανε, πιάνει κι' αὐτὴ φωτιά. Πρόφτασ' ὁ τσοπάνης κι' ἔσβυσε τὰ ροῦχα της καὶ τράβηξ' ὄξω τὴν γυναῖκα ποῦ βάσταγε τὸ παιδὶ καρβουνιασμένο.

Ἐγυρίσαμεν ὅλοι βουβοὶ πρὸς τὸν μικρὸν τάφον, ἐν ᾧ τὸ χῶμα τοῦ ἀμπελιοῦ, τὸ μαλακὸ κι' ἀφράτο, εἶχε πιὰ σκεπάσει τὸ ἀθῶο θῦμα. Ὁ παπᾶς ἐγύρισε στὸ μοναστῆρι, οἱ τσοπάνηδες τραβήξαν τὸν κατήφορο, κι' ὁ ἀναγνώστης κρέμασε ἕνα παληὸ φαναράκι τοῦ ἐπιταφίου, θαμπὸ καὶ καπνισμένο, ἀπὸ ἕνα κλῆμα διπλανὸ ποῦ ἅπλωνεν ἕως τὸν τάφο τὴ μιὰ βέργα του φορτωμένη ἀπὸ φύλλα καταπράσινα κι' ἀπὸ σταφύλια ἀνθισμένα.

Ε. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΗΣ

Η ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ ΤΟΥ κ. ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ

Ο κ. Ξενόπουλος ἐν προηγουμένῳ τεύχει τῶν «Παναθηναίων» (ἀνωτέρω σελ. 198 ἑξ.) κρίνων τὴν ἀρτίως ὑπ' ἐμοῦ ἐκδεδομένην πραγματείαν περὶ τοῦ *ἀληθοῦς* χαρακτῆρος τοῦ λεγομένου γλωσσικοῦ ζητήματος ἐπῆνεσε μὲν ἀρετάς τινας τοῦ βιβλίου, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου ἰσχυρίσθη ὅτι «*ὁ ἀληθὴς χαρακτὴρ ὑπάρχει μόνον εἰς τὸν τίτλον*» τοῦ βιβλίου τούτου καὶ ὡμίλησε περὶ «*γλωσσολογικῆς ἱστορικῆς καὶ φιλολογικῆς σοφιστείας*» ὡς ὑπαρχούσης ἐν αὐτῷ· ὅθεν «*καταγγέλλει αὐτὸ εἰς τοὺς ἐνδιαφερομένους ὡς ἐπικίνδυνον*» καὶ ἱκανὸν νὰ παραπλανήσῃ τοὺς *ἀνιδέους καὶ ἀπροετοιμάστους ἀναγνώστας*. Ἔχω τὴν γνώμην ὅτι οἱ συγγραφεῖς ἐπικρινομένων βιβλίων, καὶ ἂν ἔτι ἡ ἐπίκρισις δὲν εἶνε ὀρθή, δὲν πρέπει ἄνευ ἀνάγκης νὰ προβαίνωσιν εἰς ἀνασκευὴν τῶν ἐπικρίσεων, διότι οὕτω δυσχεραίνουσιν ἢ ματαιοῦσι τὸν ἔλεγχον τῶν ἰδίων γνωμῶν, ὥστις ἠδύνατο νὰ εἶνε πολύτιμος ὁδηγὸς αὐτῶν ἐν τῷ μέλλοντι. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἡ ἐπίκρισις τοῦ κ. Ξενοπούλου φέρει τὸν χαρακτῆρα *καταγγελίας*, καὶ μάλιστα τῆς δεινοτάτης ἐξ ὅσων δύνανται νὰ ἀποδοθῶσιν εἰς σύγγραμμα ἐπιστημονικόν, ὥστε τούτου ἕνεκα νομίζω ὅτι πρέπει νὰ ἀπολογηθῶ.

Τὴν σοφιστείαν ἀνακαλύπτει ὁ κ. Ξενόπουλος ἰδίως ἐν τῷ ζητήματι τῆς *διγλωσσίας*, περὶ τῆς ὁποίας λέγει ὅτι «*μὰ τὴν ἀλήθειαν ἀπορεῖ πῶς ἠμπόρεσεν ἄνθρωπος νὰμφισβητήσῃ τὴν ὕπαρξίν της χωρὶς φόβον νὰ ἐκληφθῇ ὡς τυφλός, ὡς κωφὸς ἢ ὡς κακόπιστος*». Ἀλλ' ἴσως πολὺ μᾶλλον δικαιοῦμαι νὰ ἀπορήσω ἐγώ, πῶς ὁ κ. Ξενόπουλος τοιαύτην μομφὴν ἐκφέρων δὲν ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν καὶ δὲν ἀνέφερεν ὅτι ἀμφισβητήσας τὴν περὶ διγλωσσίας θεωρίαν τῶν πολεμίων τῆς καθαρευούσης οὔτε τὴν αὐθεντίαν τῆς ἀτομικῆς μου γνώμης προέταξα, οὔτε τοὺς ἀντιφρονοῦντας ἀπεκάλεσα τυφλούς, κωφοὺς ἢ κακοπίστους, οὔτε σοφιστικόν τι τέχνασμα ἐπενόησα, ἀλλὰ μετεχειρίσθην τὸ θετικώτατον καὶ ἀσφαλέστατον ἁπάντων τῶν τεκμηρίων, τουτέστι τὴν στατιστικὴν (σελ. 16 ἑξ.), καὶ μάλιστα στατιστικὴν οὕτω σαφῶς καὶ ἁπλῶς συντεταγμένην καὶ τοσοῦτον παραστατικήν, ὥστε διὰ τοὺς Ἕλληνας τοὐλάχιστον νὰ μὴ χρειάζεται ἄλλη στατιστικὴ ἐκτε-

νεστέρα. Ἂν ὁ κ. Ξενόπουλος θεωρῇ τὸ ἐξαγόμενον τῆς στατιστικῆς ταύτης ἀπατηλόν, ὤφειλεν ἢ νὰ ἀντιτάξῃ ἄλλην στατιστικὴν πληρεστέραν ἢ νὰ εἴπῃ ἁπλῶς ὅτι ἀμφιβάλλει, ὁμολογῶν ὅμως ἐν ταὐτῷ ὅτι *δὲν κατέχει οὐδεμίαν ἀπόδειξιν τεκμηριοῦσαν τὴν ὀρθότητα τῆς ἀμφιβολίας αὐτοῦ*· δὲν ἦτο ὅμως ὀρθὸν οὐδὲ δίκαιον νὰ μὴ μνημονεύσῃ μὲν τὴν στατιστικὴν ἐκείνην, νὰ ἰσχυρισθῇ δὲ ὅτι ἡ διγλωσσία εἶνε ἀποδεδειγμένη, καὶ ὅτι ὁ ἀμφισβητῶν αὐτὴν εἶνε τυφλός, κωφὸς ἢ κακόπιστος, ἐνῷ αὐτὸς οὐδὲν τεκμήριον προσάγει.

Κατὰ τὴν προειρημένην λοιπὸν στατιστικήν, ἐκ τῶν 86 λέξεων, ἃς περιέχουσι (πλὴν τῶν κυρίων ὀνομάτων) δύο δημώδη ᾄσματα θεωρούμενα ὡς πρότυπα τῆς κοινῆς δημώδους ὑπὸ τοῦ Ροΐδου, αἱ 29 εἶνε κοιναὶ ὄχι μόνον πρὸς τὴν καθαρεύουσαν ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν πρὸ 1600 ἐτῶν ὁμιλουμένην ἀρχαίαν ἑλληνικήν, ἕτεραι 30 λέξεις ἔχουσι μόνον ἐπουσιώδεις φθογγολογικὰς ἢ τυπικὰς διαφοράς, καὶ μόνον 26 εἶνε ὁλοσχερῶς νέαι κατὰ τὴν ῥίζαν ἢ σημαντικῶς ἠλλοιωμέναι. Πέντε δὲ ποιημάτια τοῦ Σουρῆ ἐκ 44 στίχων περιέχουσιν 67 λέξεις ἀπαραλλάκτους κατά τε τὴν ῥίζαν καὶ τὸν τύπον, περίπου δὲ καὶ κατὰ σημασίαν, ὡς ἦσαν πρὸ 1600 ἐτῶν, ἑτέρας 62 ἐχούσας μόνον ἐπουσιώδεις διαφορὰς καὶ μόνον 31 νέας ἢ σημαντικῶς ἠλλοιωμένας Δηλαδὴ ἐκ τῆς στατιστικῆς ταύτης ἐξάγεται ὅτι τοὐλάχιστον τὰ δύο τρίτα τοῦ ὑλικοῦ τῆς κοινῆς δημώδους εἶνε κοινὰ πρὸς τὴν καθαρεύουσαν, εὑρισκόμενα ἐν ἀμφοτέραις εἴτε ἀπαράλλακτα εἴτε ἐπουσιωδῶς μόνον διαφέροντα (οἷον *πόλις - πόλι, παιδὶ - παιδίον, δύο - δυό, κυρία - κυρὰ* κτλ.) καὶ μόλις τὸ ἓν τρίτον παρουσιάζει διαφορὰς σημαντικάς. Ἂν ὁ κ. Ξενόπουλος θέλῃ νὰ ἀποκαλῇ τὴν τοιαύτην γλωσσικὴν κατάστασιν *διγλωσσίαν*, πρέπει νὰ εὕρῃ ἄλλην λέξιν δι' ἣν νὰ ἀποκαλῆται εἰς τὸ ἑξῆς ἡ διγλωσσία τῶν Ἑλλήνων ἐκείνων, οἵτινες ὁμιλοῦσι τουρκικὰ καὶ ἑλληνικὰ ἢ βουλγαρικὰ καὶ ἑλληνικά, ἢ τῶν Ἑλβετῶν ὅσοι ὁμιλοῦσι γαλλικὰ καὶ γερμανικά· διότι μεταξὺ τῆς τουρκικῆς ἢ τῆς βουλγαρικῆς καὶ τῆς ἑλληνικῆς ἢ τῆς γαλλικῆς καὶ τῆς γερμανικῆς ὑπάρχει βεβαίως πολὺ μεγαλυτέρα καὶ σπουδαιοτέρα διαφορὰ τῆς ὑπαρχούσης μεταξὺ καθαρευούσης καὶ δημώδους νεοελληνικῆς, ὥστε δὲν ἐπιτρέπεται νὰ γίνεται χρῆσις τῆς αὐτῆς λέξεως *διγλωσσία* πρὸς δήλωσιν τοσοῦτον δυσαναλόγων διαφορῶν. Μέχρι τοῦδε ἡ λέξις *δίγλωσσος* ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ ἐσήμαινε τὸν ὁμιλοῦντα δύο γλώσσας οὐδὲν ἐχούσας κοινὸν πρὸς ἀλλήλας, πλὴν τυχὸν ἐπεισάκτων τινῶν λέξεων, ὅθεν καὶ ἐν τῷ Θησαυρῷ τοῦ Ἐρρίκου Στεφάνου ὡς παράδειγμα διγλώσσου ἀνθρώπου ἀναφέρεται ὁ Σκύθης Ἀνάχαρσις ὁμιλῶν σκυθικὰ καὶ ἑλληνικά, οὐδέποτε δὲ ἔχει λεχθῆ δίγλωσσος ἄνθρωπος ὁμιλῶν ἑλληνικὰ καὶ ἑλληνικά. Μόλις δὲ πρὸ δεκαπέντε περίπου ἐτῶν ἐπὶ διαβολῇ τῆς καθαρευούσης ἐφεῦρόν τινες νέαν καταχρηστικὴν σημασίαν τῆς λέξεως *διγλωσσία*, ἥτις εἶνε ὅλως ἄγνωστος εἰς τὰ ἑλληνικὰ λεξικά, ἐν ταὐτῷ δὲ καὶ ἄτοπος ὡς μὴ παριστῶσα τὸ πρᾶγμα, δηλαδὴ ὅτι ἔν τε τῷ λεξικῷ καὶ τῷ τυπικῷ τῆς καθαρευούσης καὶ τῆς δημώδους ὑπάρχουσι πολὺ περισσότεραι ὁμοιότητες παρὰ διαφοραί. Καὶ ἂν δὲ ὑποτεθῇ ὅτι ἡ τοιαύτη χρῆσις τῆς λέξεως εἶνε συγγνωστή, ἀφοῦ ἄλλως τε ἔχει λεχθῆ καὶ *σκορδαλιὰ χωρὶς σκόρδον*, πάλιν ἐν πάσῃ περιπτώσει εἶνε ἀτοπώτατον νὰ ἀποκαλῶνται τυφλοὶ κωφοὶ ἢ κακόπιστοι οἱ μεταχειριζόμενοι τὴν γνωστὴν καὶ ἀληθῆ σημασίαν τῆς λέξεως. Ἡ μερικὴ δὲ διαφορὰ δύο γλωσσικῶν ἰδιωμάτων, ὁποία ἡ ὑπάρχουσα μεταξὺ καθαρευούσης καὶ δημώδους, δηλοῦται ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ ἀνέκαθεν διὰ τῆς λέξεως *διάλεκτος*, ἣν μετεχειρίσθην καὶ ἐγώ. Οὕτω λ. χ. Οἱ ἀρχαῖοι ἐκάλουν *αἰολικὴν διάλεκτον* τὴν γλῶσσαν τῶν ποιημάτων τῆς Σαπφοῦς, καίτοι ἐκ τῶν 106 λέξεων καὶ τύπων, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται τὸ γνωστὸν εἰς τὴν Ἀφροδίτην ποίημα αὐτῆς, μόνον 40 εἶνε τελείως ὅμοιαι ὡς ἐν τῇ ἀττικῇ διαλέκτῳ, πᾶσαι δ' αἱ ἄλλαι παρουσιάζουσι διαφορὰς φθογγικάς τε καὶ τυπικὰς ὄχι ὀλιγώτερον οὐσιώδεις τῶν τῆς ἡμετέρας δημώδους, καὶ μάλιστα 15 ἐξ αὐτῶν ἔχουσι ῥίζαν ὅλως ἄγνωστον ἐν τῇ ὁμιλουμένῃ ἀττικῇ διαλέκτῳ ἢ μέχρι τοῦ ἀδιαγνώστου ἠλλοιωμένην [1]. Ὅπως λοιπὸν ἡ αἰολικὴ ἐλέγετο καὶ λέγεται *διάλεκτος*, οὕτω δύναται νὰ ὀνομασθῇ καὶ ἡ καθαρεύουσα, ἥτις δὲν παρουσιάζει περισσοτέρας διαφορὰς πρὸς τὴν δημώδη. Ἀλλ' ἀφοῦ ὁ κ. Ξενόπουλος θέλει νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὴν λέξιν διάλεκτος ἄλλην νέαν καὶ εἰς ἐμὲ ἄγνωστον σημασίαν, πρέπει τοὐλάχιστον νὰ ἐξηγήσῃ τὴν σημασίαν ταύτην, διότι ἐξ ὅσων λέγει δὲν φαίνεται τί ἐννοεῖ.

Ἰσχυριζόμενος δὲ ὅτι καθαρεύουσα «*οὔτε ἦτο οὔτε εἶνε, οὔτε θὰ γίνῃ ποτὲ διάλεκτος τοῦ*

[1] Ἄλλαι ἀρχαῖαι διάλεκτοι, ὡς ἡ κυπριακὴ καὶ ἡ ἀρκαδική, ἔχουσι πολὺ περισσοτέρας διαφορὰς τῆς αἰολικῆς.

ἑλληνικοῦ λαοῦ» ἀποφαίνεται ὅτι ὑπάρχει «*μία πραγματικὴ καὶ ἀναμφισβήτητος διγλωσσία, ἡ ὁποία δὲν ἔχει καμμίαν ὁμοιότητα μὲ τὴν ἀβλαβῆ διγλωσσίαν ἄλλων πολιτισμένων ἐθνῶν*», ἀναφέρει δὲ καὶ παραδείγματα τῆς τοιαύτης ἀβλαβοῦς διγλωσσίας τὰ ὑπ' ἐμοῦ παρατεθειμένα γερμανικὰ ka Geld ἀντὶ kein Geld καὶ s'ischt ἀντὶ es ist, λέγων ὅτι ταῦτα δὲν ἀντιστοιχοῦσι πρὸς «*τὰ τῆς ἀληθινῆς διγλωσσίας: πουλὶ καὶ πτηνόν, ὄρνις καὶ κότα, παγῶνι καὶ ταὼς κτλ.*» Ἀλλ' ὅμως ἡ διαφορὰ τῆς ἑλληνικῆς διγλωσσίας ἀπὸ τῆς *ἀβλαβοῦς διγλωσσίας ἄλλων πολιτισμένων ἐθνῶν* δὲν δύναται νὰ ἀποδειχθῇ οὔτε δι' ἁπλῶν ἰσχυρισμῶν οὔτε δι' ὀλίγων ἐκλελεγμένων παραδειγμάτων, ἀλλὰ διὰ συγκρίσεως καὶ ἀντιπαραθέσεως τοῦ ὅλου, ἢ τοὐλάχιστον σημαντικοῦ μέρους τοῦ ὅλου γλωσσικοῦ ὑλικοῦ τῆς τε ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τῶν παρεξεταζομένων εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν, καὶ μάλιστα ὄχι ἐν τῇ σημερινῇ αὐτῶν καταστάσει, ἀλλ' ὅπως ἦσαν πρὸ διακοσίων καὶ τριακοσίων ἐτῶν, καθ' ἃ ῥητῶς ὑπέδειξα (σελ. 129) [1] Τοιαύτην ὅμως θετικὴν καὶ πραγματικὴν σύγκρισιν οὐδεὶς ἐκ τῶν πολεμίων τῆς καθαρευούσης ἐπεχείρησε μέχρι τοῦδε, πάντα δὲ τὰ περὶ τῆς διγλωσσίας λεγόμενα εἶνε μόνον λόγοι καὶ οὐδὲν πλέον. Τὰ δὲ ὑπὸ τοῦ κ. Ξενοπούλου λεγόμενα ὄχι μόνον τελείως ἀναπόδεικτα εἶνε, ἀλλὰ προσέτι δηλοῦσιν ὅτι ἢ δὲν ἀνέγνωσεν ὁλόκληρον τὸ βιβλίον μου ἢ ἐλησμόνησεν ὅ,τι εἶχεν ἀναγνώσει, διότι λέξεις ἐκ διαφόρου ῥίζης καὶ ταυτοσήμους εὐχρήστους ἐν τῇ γερμανικῇ γλώσσῃ ὁμοιοτάτας δὲ πρὸς τὰ *πουλὶ πτηνὸν* κτλ. παρέθεσα ἐν ἄλλῳ τόπῳ τοῦ βιβλίου, ἤτοι ἐν σελ. 25 Τὸν ἀριθμὸν δὲ τῶν τοιούτων λέξεων ἠδυνάμην εὐκόλως νὰ χιλιαπλασιάσω ἂν δὲν ἦτο τοῦτο περιττόν, ἀφοῦ αὐτὸς ὁ Κρουμβάχερ (σελ. 77) ὁμολογεῖ ὅτι «*βρίθει*» τοιούτων λέξεων ἡ γερμανικὴ γλῶσσα, ὅτι ὑπάρχουσι τέσσαρες διάφοροι λέξεις σημαίνουσαι πᾶσαι τὸ ἀφρόγαλα καὶ ὅτι οἱ χωρικοὶ διαφόρων γερμανικῶν χωρῶν δὲν δύνανται νὰ συνεννοηθῶσι πρὸς ἀλλήλους. Λέξεις μάλιστα ξενικαὶ ἐκ παραλλήλου ὑφιστάμεναι πρὸς ταυτοσήμους γερμανικὰς ἀναλογώτατα πρὸς τὰ ἡμέτερα *οἰκία—σπίτι, ὑπόδημα—παπούτσι, θύρα—πόρτα* κ.τ.τ. ἀριθμοῦνται κατὰ χιλιάδας, ὑπάρχουσι δὲ καὶ εἰδικὰ λεξικὰ περιλαμβάνοντα τὰς λέξεις ταύτας (Fremdwörterbücher) καὶ ἓν ἐξ αὐτῶν, τὸ τοῦ Heyse (ιβ'. ἔκδοσις) περιέχει σελίδας 839. [1] Προσέτι ὁ Κρουμβάχερ (σελ. 97) ὁμολογεῖ ὅτι ὅμοιαι σπουδαιόταται διαλεκτικαὶ διαφοραὶ ὑπάρχουσι καὶ ἐν ἄλλαις χώραις, ἰδίως ἐν Νορβηγίᾳ, ἀντιλέγει δὲ κυρίως μόνον κατὰ τοῦτο, ὅτι δῆθεν ἡ καθαρεύουσα εἶνε γλῶσσα ἄλλης ἐποχῆς, διότι νομίζει ὅτι μόλις πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν ἦτο νεκρὰ καὶ ἀνεστήθη τεχνητῶς ὑπὸ τῶν διδασκάλων. Ὁ κ. Ξενόπουλος ὅμως ἰσχυριζόμενος ὅτι ἡ γερμανικὴ γλῶσσα δὲν ἔχει διδύμους λέξεις, ὡς ἡ ἑλληνική, φαίνεται ὅτι ἀγνοεῖ ταῦτα, καίπερ ἀναφερόμενα ὑπ' ἐμοῦ σελ. 27—29, διότι δὲν πιστεύω ὅτι γνωρίζει τὰ κατὰ τὴν γερμανικὴν γλῶσσαν κάλλιον τοῦ Κρουμβάχερ, ὥστε νὰ ἐπιχειρήσῃ νὰ διορθώσῃ αὐτόν.

Ὁμοίως καὶ περὶ τῆς ἐν Ἀμερικῇ ὁμιλουμένης ἀγγλικῆς γλώσσης ὁ περίφημος γλωσσολόγος Οὐΐτνεϋ [2] γράφει τὰ ἑξῆς. «*Ὅσῳ δὲ μᾶλλον κατερχόμεθα εἰς τὰς κατωτέρας κοινωνικὰς τάξεις τοσούτῳ καταδηλότεραι εἶναι αἱ διαλεκτικαὶ διαφοραί. Πρὸς τούτοις δὲ παρατηρεῖται ἀρκούντως μεγάλη διαφορὰ τῆς γραπτῆς γλώσσης ἀπὸ τῆς γλώσσης τῆς συνηθείας. Εἰς ταύτην δὲ τὴν γλῶσσαν τῆς συνηθείας ἀνάγκη νὰ καταλέξωμεν καὶ τὴν γλῶσσαν, ἐν ᾗ συντάσσεται μέγα μέρος τοῦ Ἀμερικανικοῦ ἡμερησίου τύπου. Ὅπως ἐν πάσαις ταῖς δημοκρατίαις, λ. χ. ἐν Ἑλβετίᾳ, οὕτω καὶ ἐν Ἀμερικῇ τὰ δημοκρατικὰ καθεστῶτα φαίνονται εὐνοϊκὰ πρὸς τὴν γένεσιν καὶ τὴν μεγάλην διάδοσιν τύπου ἀθλίου, ἐν μικραῖς τισι γωνίαις φυτοζωοῦντος, ὅσις προθύμως ποιεῖται χρῆσιν ἀγροικοτέρου ὕφους καὶ διαφέρει σφόδρα ἀπὸ τῆς γλώσσης τῶν σπουδαιοτέρων ἐφημερίδων καὶ τῆς φιλολογίας καὶ ἀντανακλᾷ πιστῶς τὴν γλῶσσαν τοῦ καθ' ἡμέραν βίου, γλῶσσαν διαφέρουσαν τῆς κυρίως γραφομένης ἐν Ἀμερικῇ πολὺ μᾶλλον ἢ ἀλλαχοῦ. Διότι προτίμησίς τις οἰκειακῶν, χονδρῶν καὶ αὐτόχρημα χυδαίων ἐκφράσεων εἶνε κληρονομικὸν κακὸν τῶν Ἀμερικανῶν. **Ἀλλὰ παρὰ πάντα ταῦτα θὰ ἦτο ὑπερβολή, ἄν τις ἤθελε χαρακτηρίσει τὴν γραφομένην ἐν Ἀμερικῇ γλῶσσαν ὡς ὅλως κεχωρισμένην τῆς λαλουμένης**» (δηλαδὴ ὡς διγλωσσίαν). Ὁμοίως ὁ Γερμανὸς Otto Franke ἐξετάσας εἰδικῶς ἔν τινι διατριβῇ τὰς πρὸς κάθαρσιν τῆς ἀγγλικῆς γλώσσης καταβληθείσας προσπαθείας [1] γράφει ἐν σελ. 23 τῆς διατριβῆς ταύτης τὰ ἀκόλουθα: «*Διὰ τὸν ὁμιλοῦντα διάλεκτόν τινα Ἄγγλον ἅπασαι σχεδὸν αἱ ῥωμανικαὶ λέξεις τῆς ἀγγλικῆς γλώσσης εἶνε ξέναι, εἶνε δὲ* ***ἐκπληκτικῶς μικρὸν*** *τὸ πολλοστημόριον, ὅπερ ὁ κατωτέρας κοινωνικῆς τάξεως Ἄγγλος γνωρίζει ἐκ τοῦ πλουσίου κεφαλαίου τῆς ἑαυτοῦ γλώσσης. Τοῦτο καταφαίνεται ἰδίως ὁσάκις προσπαθεῖ νὰ προσοικειωθῇ τὰς ξένας ταύτας λέξεις, ὅτε αἰωνίως προκύπτει σύγχυσις καὶ στρέβλωσις τῶν λέξεων τούτων. Τὸ διακρῖνον λοιπὸν τὴν γλῶσσαν τοῦ ἀμορφώτου Ἄγγλου εἶνε ἡ ἄγνοια ῥωμανικῶν λέξεων, αἵτινες ἔχουσιν εἰσαχθῇ ἤδη ἀπὸ αἰώνων καὶ εἶνε ἀπαραίτητοι εἰς τὸν πεπαιδευμένον. Οὕτω ἀντὶ τῶν λέξεων contain, retain, detain, ὁ ἀπαίδευτος θὰ προετίμα μᾶλλον ἐπιρρήματα μετὰ τῶν γερμανικῶν ῥημάτων keep ἢ old, ἀντὶ cease, continue, commence, execute, move, receive θὰ ἐξέλεγε τὰ ῥήματα stop, leave off, go on, begin, carry out, shift, get, take, ἀντὶ summit θὰ μετεχειρίζετο πάντοτε τὸ top*». Ἰδοὺ λοιπὸν ὅτι ὑπάρχουσι καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ἀμερικῇ δίδυμα γλωσσικὰ στοιχεῖα ἀνάλογα πρὸς τὰ *πουλὶ-πτηνόν, κότα-ὄρνις* κτλ., ἀλλ' ἐκεῖ οὔτε καταπολεμεῖ τις τὴν ἐπίσημον ἀγγλικὴν γλῶσαν, οὔτε ὑπάρχουσι τοσοῦτοι ἐρασιτέχναι γλωσσολόγοι καὶ αὐτοσχέδιοι ἀκαδημαϊκοί, ὡς ἐνταῦθα. Ὅθεν πάντες εὐκόλως ἐννοοῦσιν ὅτι δὲν εἶνε ὀρθὸν νὰ λέγωσι τοῦτο *διγλωσσίαν*, ἀφοῦ τὰ διαφέροντα γλωσσικὰ στοιχεῖα εἶνε πολὺ ὀλιγώτερα τῶν ὁμοίων. Ἐν Ἑλλάδι ὅμως ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι καταπολεμοῦντες τὴν καθαρεύουσαν καὶ θεωροῦντες (κατὰ τὴν ὀρθοτάτην παρατήρησιν τοῦ Κρουμβάχερ) ὡς λίαν συντελεστικὸν εἰς τοῦτο μέσον τὴν «*εὐγλωττίαν*». Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἐναντίον τῆς ἀληθοῦς γλωσσικῆς καταστάσεως καὶ μόνον χάριν τῆς «*εὐγλωττίας*» ταύτης ἡ λέξις *διγλωσσία* διαλαλεῖται καθ' ἑκάστην καὶ διατυμπανίζεται κατὰ πάντα τρόπον, διότι ἡ λέξις αὕτη λαμβάνεται μὲ σημασίαν πολὺ ἐλαστικήν, ὥστε *ὁ ἀνίδεος καὶ ἀπροετοίμαστος ἀναγνώστης* δὲν σκέπτεται ὅτι τὰ δύο τρίτα τῆς περιφήμου ταύτης *διγλωσσίας* δὲν ἔχουσιν οὐδεμίαν ἢ σχεδὸν οὐδεμίαν διαφοράν, ἀλλὰ φαντάζεται ὅτι πρόκειται περὶ δύο τελείως διακεκριμένων γλωσσῶν, ὡς εἶνε ἡ βουλγαρικὴ ἢ τουρκικὴ καὶ ἡ ἑλληνική: Ἡ *διγλωσσία* λοιπὸν παρ' ἡμῖν οὐδὲν ἄλλο εἶνε εἰμὴ ἓν τῶν πολλῶν ῥητορικῶν μορμολυκείων, δι' ὧν κατωρθώθη νὰ ἐγερθῇ ὁ γνωστὸς περὶ τὸ γλωσσικὸν ζήτημα ἄλογος θόρυβος, ἤτοι τὸ τουρκιστὶ λεγόμενον *τσιφούτ-πατιρντί*, ὥστε νὰ πιστεύωσιν οἱ πολλοὶ ὅτι μέγα τι καὶ δεινὸν συμβαίνει ὡς ἐκ τῆς γλώσσης ἐν Ἑλλάδι. Τοῦτο εἶνε ἡ ἀληθὴς καὶ πραγματικὴ *σοφιστεία*.

Καὶ ἂν ὅμως ὑπῆρχε παρ' ἡμῖν ἀληθὴς καὶ πραγματικὴ διγλωσσία, πάλιν θὰ ἦτο ἀδικαιολόγητον τὸ γλωσσικὸν ζήτημα καὶ ἡ ἀγρία κατὰ τῆς καθαρευούσης ἐκστρατεία, ἡ ἐπιχειρήσασα νὰ ἀλλάξῃ καὶ αὐτὸ τὸ ἐθνικὸν ἡμῶν ὄνομα, κακῶς δὲ ὁ κ. Ξενόπουλος συγχέει τὸ ζήτημα τῆς διγλωσσίας πρὸς τὸ γλωσσικόν. Ἡ διγλωσσία δὲν εἶνέ τι ἀνήκουστον ἐν ἀνθρώποις οὔτε ἐναντίον πρὸς τοὺς *γλωσσικοὺς νόμους*, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας εἶνε φαινόμενον συχνότατον καὶ συμβαίνει ἁπανταχοῦ, ὅπου γλῶσσά τις ἐξαπλοῦται εἰς νέαν περιοχὴν καταργοῦσα τὴν πρότερον ἐπικρατοῦσαν γλῶσσαν. Οὕτω κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ οἱ Κᾶρες καὶ Καππάδοκες καὶ ἄλλοι λαοὶ ὑπῆρξαν ἐπί τινας αἰῶνας δίγλωσσοι, μέχρις οὗ οἱ πρώην βάρβαροι οὗτοι ἐξηλληνίσθησαν τοσοῦτον τελείως, ὥστε ἀνέδειξαν λογοτέχνας ὡς τὸν Βασίλειον καὶ τὸν Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνόν, καὶ ἐπρωτοστάτησαν τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐπὶ ἓξ ὅλους αἰῶνας. Ὁμοίως καὶ σήμερον ἐν τῇ γαλλικῇ Βρετάνῃ ὑπάρχει πραγματικὴ διγλωσσία, ἀλλ' ἡ ἐπιχώριος βρετανικὴ γλῶσσα ἐξαφανίζεται βαθμηδὸν

---

[1] Ἐννοεῖται δὲ ὅτι ἡ διαφορὰ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς ἄλλας πρέπει νὰ εἶνε μεγάλη τις καὶ καταφανής, διότι ἄλλως δὲν δικαιολογεῖται ἡ ἀντίθεσις.

[1] Ἐκ τῶν λέξεων τούτων πολλαὶ ἀνήκουσι μόνον εἰς τὴν γραφομένην γερμανικήν, ἄλλαι δὲ ἔπαυσαν ἤδη νὰ εἶνε ἐν χρήσει, ἐπειδὴ διὰ διαφόρων διοικητικῶν μέτρων τῆς κυβερνήσεως καὶ φιλοτίμων προσπαθειῶν τῶν συγγραφόντων ἐξεβλήθησαν ἐκ τῆς ζώσης γλώσσης. καίτοι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἦσαν ζωντανώτατα καὶ πασίγνωστοι, ἐνῷ αἱ ἀντίστοιχοι γερμανικαὶ ἦσαν σπάνιαι καὶ εἰς ὀλίγους μόνον γνωσταί. Οἱ Γερμανοὶ κατὰ τοῦτο, ὡς καὶ κατὰ ἄλλα πολλά, ἔχουσιν ὅλως ἀντιθέτους δοξασίας πρὸς πολλοὺς Ἕλληνας δημοσιογράφους, οἵτινες ὄχι μόνον τὰς ὑπαρχούσας ξένας λέξεις διατηροῦσι καὶ ὑποστηρίζουσιν, ἀλλὰ καὶ νέας ὅλως ἀγνώστους εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαὸν προσπαθοῦσι νὰ εἰσαγάγωσιν. Ἐν τούτοις παρὰ τὸν ἐπίμονον διωγμὸν τῶν ξένων λέξεων, ὑπάρχουσιν ἔτι πάμπολλαι τοιαῦται εὔχρηστοι ἐν τῇ γερμανικῇ γλώσσῃ, καίτοι δὲν ἐλλείπουσι καὶ ἀντίστοιχοι γερμανικαί.

[2] Ἀναγνώσματα περὶ τῶν γεν. ἀρχῶν τῆς συγκρ. γλωσσ. σελ. 272 τῆς ἑλλην. μεταφρ. ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ Μαρασλῆ.

[1] Was haben die Engländer für die Reinheit ihrer Sprache gethan (Bericht über die Jahresversammlung des deutschen Sprachvereins zu Weimar. 1890). Ἀξιανάγνωστα εἶνε καὶ ὅσα γράφει ὁ ἡμέτερος Δ. Βικέλας ἀνὴρ κάλλιστα γνωρίσας καὶ τὴν ἀγγλικὴν γλῶσσαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν. Διαλέξεις καὶ ἀναμνήσεις σελ. (ιθ'): «*ἐὰν ἀνοίξῃ τις οἱονδήποτε ἀγγλικὸν μυθιστόρημα (παραδείγματος χάριν τὸ τῆς κυρίας Wood ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν The Village Tragedy) θὰ ἴδῃ ὅτι ἐνῷ ἡ ἀφήγησις γίνεται εἰς τὴν συνήθη φιλολογικὴν γλῶσσαν, οἱ διάλογοι γράφονται εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν διαλεγομένων προσώπων,* ***γλῶσσαν δυσνόητον εἰς τοὺς ξένους τοὺς μαθόντας μόνον τῶν βιβλίων τὴν γλῶσσαν.*** *Ἡ τοιαύτη διγλωσσία δὲν σκανδαλίζει τοὺς Ἄγγλους*».

ὑποχωροῦσα εἰς τὴν γαλλικὴν χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ γλωσσικὸν ζήτημα ἀνάλογον πρὸς τὸ ἡμέτερον. Καὶ ἂν λοιπὸν συνέβαινε νὰ ὑπάρχῃ καὶ παρ' ἡμῖν ὁμοία τις γλωσσικὴ κατάστασις, ἡ καθαρεύουσα ὡς ἐπικρατεστέρα καὶ τελειοτέρα τῆς δημώδους ἠδύνατο κάλλιστα νὰ ὑπερισχύσῃ χωρὶς νὰ κινηθῇ ἡ κατ' αὐτῆς σταυροφορία.

[Ἕπεται τὸ τέλος]

ΑΝΔΡΕΑΣ Ν. ΣΚΙΑΣ

ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΤΣΕΧΟΦ

ΤΟ ΒΙΟΛΙ ΤΟΥ ΡΟΤΣΙΛΔ

Ἡ πολίχνη ἦτο μικρά, χειροτέρα ἀπὸ χωρίον καὶ ἔζων εἰς αὐτὴν μόνον γέροντες, οἱ ὁποῖοι τόσον σπανίως ἀπέθνησκαν, ποῦ ἦτον μάλιστα ἀπελπισία. Εἰς τὸ νοσοκομεῖον δὲ καὶ εἰς τὰς φυλακὰς ἡ ζήτησις τῶν φερέτρων ἦτο παραπολὺ μικρά. Μὲ ἕνα λόγον, αἱ ἐργασίαι δὲν ἐπήγαιναν καλά... Ἂν ὁ Ἰάκωβος Ἰβάνοφ ἦτο φερετροποιὸς εἰς νομαρχιακὴν πόλιν, βεβαίως θὰ ἦτο κάτοχος ἰδικῆς του οἰκίας καὶ θὰ τὸν ἀπεκάλουν Ἰάκωβον Ματθαίγεβιτς· ἐδῶ ὅμως εἰς τὴν πολίχνην τὸν ὠνόμαζον ἁπλῶς Γιάκωβον, δὲν εἶξεύρω δὲ διατί κοινῶς τὸν ἀπεκάλουν Μπροῦντζον. Ἐζοῦσε πτωχικὰ σὰν ἁπλὸς μουζίκος, εἰς μικρὰν παλαιὰν καλύβην μὲ ἓν μόνον δωμάτιον, καὶ εἰς τὸ δωμάτιον αὐτὸ κατῴκουν αὐτός, ἡ Μάρθα, ἡ θερμάστρα, μία διπλῆ κλίνη, τὰ φέρετρα, μία τράπεζα ἐργασίας καὶ ὅλον τὸ νοικοκυριό.

Ὁ Γιάκωβος κατεσκεύαζε φέρετρα καλὰ καὶ στερεά... Διὰ τοὺς μουζίκους καὶ τοὺς ἀστοὺς τὰ ἔκαμνε εἰς τὸ ἀνάστημά του καὶ οὐδέποτε ἐλανθάσθη, διότι ὑψηλότερος καὶ δυνατώτερος ἀπὸ αὐτὸν δὲν εὑρίσκετο κανείς, μήτε εἰς αὐτὰς τὰς φυλακάς, καίτοι ἦτο πλέον ἑβδομηκοντούτης. Διὰ τοὺς εὐγενεῖς δὲ καὶ τὰς γυναῖκας τὰ ἔκαμνε μὲ τὸ μέτρον, καὶ πρὸς τοῦτο μετεχειρίζετο σιδηροῦν πῆχυν. Παραγγελίας διὰ παιδικὰ φέρετρα ἐδέχετο ὄχι τόσον προθύμως, καὶ τὰ κατεσκεύαζε χωρὶς μέτρον, μετὰ περιφρονήσεως, καὶ κάθε φοράν, λαμβάνων χρήματα διὰ τὴν ἐργασίαν του, ἔλεγε:

—Νὰ σοῦ πῶ, δὲν μοῦ ἀρέσει νὰ καταγίνωμαι εἰς μικροδουλειάς.

Ἐκτὸς τῆς μαστοροσύνης του ἤξευρε νὰ παίζῃ καὶ βιολίον καὶ εἶχε καὶ ἀπὸ αὐτὸ μικρὸν εἰσόδημα. Εἰς τὴν πολίχνην, κατὰ τοὺς γάμους ἔπαιζε συνήθως ἑβραϊκὴ ὀρχήστρα, τὴν ὁποίαν διηύθυνε ὁ κασσιτερωτὴς Μωϋσῆς Ἠλίτς Σαχκές, λαμβάνων πλέον τοῦ ἡμίσεος ἐκ τοῦ κέρδους. Ἐπειδὴ ὁ Γιάκωβος ἔπαιζε καλὸ βιολί, ἰδίως ῥωσσικὰ τραγούδια, ὁ Σαχκὲς τὸν προσεκάλει ἐνίοτε εἰς τὴν ὀρχήστραν, ἀντὶ πενῆντα καπικίων τὴν ἡμέραν, μὴ συμπεριλαμβανομένων τῶν δώρων. Ὅταν ὁ Μπροῦντζος ἐκάθητο εἰς τὴν ὀρχήστραν, πρῶτον πάντων ἵδρωνε καὶ ἐκοκκίνιζε τὸ πρόσωπόν του. Ἦτο καύσων, ἀνεδίδετο ἀποφορὰ σκόρδου μέχρις ἀποπνιγμοῦ, τὸ βιολίον ἐξεφώνιζε, παρὰ τὸ δεξιὸν οὖς ἐρρογχάλιζεν ἡ βαθυβάρβιτος, παρὰ τὸ ἀριστερὸν ἐθρήνει ὁ πλαγίαυλος, τὸν ὁποῖον ἔπαιζε πυρρόμαλλος, λιπόσαρκος Ἰουδαῖος μὲ ὁλόκληρον δίκτυον ἐρυθρῶν καὶ κυανῶν φλεβῶν εἰς τὸ πρόσωπον, φέρων τὸ ἐπίθετον τοῦ γνωστοῦ βαθυπλούτου Ῥότσιλδ. Καὶ ὁ κατηραμένος οὗτος Ἰουδαῖος, καὶ τὸ εὐθυμότερον τραγοῦδι προσεπάθει νὰ τὸ κάμνῃ λυπητερόν. Χωρὶς καμμίαν προφανῆ ἀφορμὴν ὁ Γιάκωβος εἶχε ποτισθῆ βαθμηδὸν μὲ μῖσος καὶ ἀπέχθειαν πρὸς τοὺς Ἑβραίους καὶ ἰδίως πρὸς τὸν Ῥότσιλδ· ἤρχιζε νὰ τὸν ἐνοχλῇ, καὶ νὰ τὸν ὑβρίζῃ μὲ κακὰς λέξεις· μίαν φορὰν μάλιστα ἠθέλησε νὰ τὸν δείρῃ, καὶ ὁ Ῥότσιλδ προσεβλήθη καὶ τοῦ εἶπε, προσβλέπων αὐτὸν ἀγρίως:

—Ἂν δὲν σᾶς ἐκτιμοῦσα γιὰ τὴν ἀξίαν σας, πρὸ πολλοῦ θὰ σᾶς ἐπετοῦσα ἀπὸ τὸ παράθυρο.

Ἔπειτα τὸν ἐπῆραν τὰ δάκρυα· ὡς ἐκ τούτου τὸν Μπροῦντζον δὲν τὸν προσεκάλουν εἰς τὴν ὀρχήστραν συχνά, μόνον ἐν μεγίστῃ ἀνάγκῃ, ὁσάκις ἀπουσίαζε κανεὶς ἐκ τῶν Ἑβραίων.

Ὁ Γιάκωβος ποτὲ δὲν ἦτον εὔθυμος, διότι πάντοτε συνέβαινε νὰ ὑφίσταται τρομερὰς ζημίας. Λόγου χάριν, τὰς Κυριακὰς καὶ ἑορτὰς ἐθεώρει ἁμάρτημα νὰ ἐργασθῇ, τὴν Δευτέραν —ἦτο ἀποφρὰς ἡμέρα, καὶ τοιουτοτρόπως

καθ' ὅλον τὸ ἔτος ἠρίθμει περὶ τὰς διακοσίας ἡμέρας, καθ' ἃς ἀκουσίως του ἦτο ἠναγκασμένος νὰ κάθηται μ' ἐσταυρωμένας τὰς χεῖρας. Αἴ, αὐτὸ δὲν εἶνε μικρὰ ζημία! Ἂν κανεὶς εἰς τὴν πόλιν ἔκαμνε τοὺς γάμους του χωρὶς μουσικήν, ἢ ὁ Σαχκὲς δὲν προσεκάλει τὸν Μπροῦντζον, καὶ τοῦτο ἦτο ζημία. Ὁ ἀστυνομικὸς ἐπιθεωρητὴς δύο χρόνια ἔπασχε μεταξὺ ζωῆς καὶ θανάτου καὶ ὁ Γιάκωβος ἐπερίμενε μὲ ἀνυπομονησίαν πότε ν' ἀποθάνῃ, ἀλλὰ ὁ ἐπιθεωρητὴς ἀνεχώρησεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ νομοῦ πρὸς θεραπείαν, κ' ἐπῆγε κι' ἀπέθανεν ἐκεῖ. Ἰδοὺ ζημία, κατ' ἐλάχιστον ὅρον, δέκα ῥουβλίων, ἐπειδὴ τὸ φέρετρον θὰ ἐγίνετο ἀκριβόν, μὲ ὕφασμα ἀνθοποίκιλτον. Αἱ περὶ ζημιῶν σκέψεις ἠνώχλουν τὸν Γιάκωβον πρὸ πάντων τὴν νύκτα· ἔθετε παρὰ τὴν στρωμνήν του τὸ βιολίον καὶ ὅταν κάθε ἀηδία τοῦ ἤρχετο εἰς τὴν κεφαλήν, ἤγγιζε τὰς χορδάς, τὸ βιολίον μέσα εἰς τὸ σκότος ἀνέδιδε ἦχους καὶ αὐτὸς οὕτω πως ἀνεκουφίζετο.

Πέρυσι, εἰς τὰς ἓξ Μαΐου ἠσθένησεν ἔξαφνα ἡ Μάρθα. Ἡ γραῖα ἀνέπνεε βαρέως, ἔπινε πολὺ νερὸν καὶ ἐκλονίζετο, ἐν τούτοις τὸ πρωῒ ἄναψεν ἡ ἰδία τὴν θερμάστραν καὶ μάλιστα ἐπῆγε νὰ φέρῃ νερόν· ἀλλὰ τὸ βράδυ κατέπεσε. Ὁ Γιάκωβος ὅλην τὴν ἡμέραν ἔπαιζε βιολί· ὅταν δὲ ἐσκοτείνιασε ὁλότελα, ἐπῆρε τὸ βιβλιάριόν του εἰς τὸ ὁποῖον ἐσημείωνε καθ' ἑκάστην τὰς ζημίας του, καὶ ἀπὸ στενοχωρίαν του ἤρχισε νὰ ἀριθμῇ τὸ ἐτήσιον ἄθροισμα αὐτῶν. Εὑρέθη περισσότερον ἀπὸ χίλια ῥούβλια. Τόσον τὸν ἐτάραξε τοῦτο, ὥστε ἔριψε κατὰ γῆς τὸ ἀβάκιον καὶ τὸ κατεπάτησε μὲ τοὺς πόδας του. Μετὰ ταῦτα ἐσήκωσε τὸ ἀβάκιον καὶ ἤρχισε πάλιν ἐπὶ πολλὴν ὥραν νὰ ἀριθμῇ, στενάζων βαθέως καὶ παρατεταμένως. Τὸ πρόσωπόν του ἦτο κόκκινον καὶ κάθιδρον. Ἐσκέπτετο ὅτι, ἂν αὐτὰ τὰ χαμένα χίλια ῥούβλια τὰ ἔβαζε εἰς τὴν Τράπεζαν, εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔτους θὰ ἐσυνάζετο ποσὸν τοὐλάχιστον σαράντα ῥουβλίων. Ὥστε καὶ αὐτὰ τὰ σαράντα ῥούβλια εἶνε ἐπίσης ζημία. Μὲ ἕνα λόγον, ὅπου καὶ ἂν στραφῇ κανείς, παντοῦ ζημία καὶ ἄλλο τίποτε.

—Γιάκωβε! ἐκάλεσεν ἀπροσδοκήτως ἡ Μάρθα.—Πεθαίνω!

Ὁ Γιάκωβος προσέβλεψε τὴν γυναῖκα του. Τὸ πρόσωπόν της ἦτο τριανταφυλλὶ ἀπὸ τὸν πυρετόν, ἀλλ' ἐκτάκτως καθαρὸν καὶ εὔχαρι. Ὁ Μπροῦντζος συνειθισμένος νὰ τὴν βλέπῃ ἀείποτε ὠχράν, δειλὴν καὶ δυστυχῆ, τώρα ἐταράχθη· ὡμοίαζε ὡς νὰ ἀπέθνησκε, πράγματι, καὶ ἔχαιρε, διότι ἐπὶ τέλους θὰ ἔφευγε διὰ παντὸς ἀπὸ τὴν καλύβην αὐτήν, ἀπὸ τὰ φέρετρα, ἀπὸ τὸν Γιάκωβον... Καὶ εἶχε προσηλωμένον τὸ βλέμμα πρὸς τὴν στέγην καὶ ἐκίνει τὰ χείλη καὶ ἐφαίνετο εὐτυχής, ὡς νὰ ἔβλεπε τὸν θάνατον, τὸν λυτρωτήν της καὶ τῷ ἐψιθύριζε.

Ἦτο πλέον χαραυγὴ καὶ ἐκ τοῦ παραθύρου ἐφαίνετο πυρπολοῦν τὸ πρωϊνὸν λυκαυγές. Παρατηρῶν τὴν γραῖαν ὁ Γιάκωβος, δὲν ἠξεύρω πῶς ἐνθυμήθη, ὅτι καθ' ὅλον τὸν βίον του, οὐδέποτε, νομίζω, τὴν ἐθώπευσε, οὐδέποτε τὴν ἐλυπήθη, οὐδέποτε ἐμάντευσε τὴν ἐπιθυμίαν της νὰ τῆς ἀγοράσῃ ἕνα μανδυλάκι ἢ νὰ τῆς φέρῃ ἀπὸ τοὺς γάμους κανένα γλύκισμα, φωνὰς μόνον καὶ ὕβρεις διὰ τὰς ζημίας καὶ ἐφώρμα κατ' αὐτῆς μὲ τοὺς γρόνθους· εἶν' ἀληθὲς οὐδέποτε τὴν ἔδειρε, τὴν ἐτρόμαζεν ὅμως καὶ ἑκάστοτε ἡ δυστυχὴς τὰ ἔχανε ἀπὸ τὸν φόβον της. Τσάϊ δὲν τῆς ἐπέτρεπε ποτὲ νὰ πίνῃ, διότι καὶ χωρὶς αὐτὸ τὰ ἔξοδα ἦσαν βαρειὰ καὶ ἔπινε μόνον ζεστὸ νερό. Καὶ ἐννόησε, διατί τὸ πρόσωπόν της τώρα ἦτο τόσον παράδοξον· καὶ συνεκινήθη.

Περίμεινε νὰ ἐξημερώσῃ, ἐζήτησε τὸ ἄλογον τοῦ γείτονος, καὶ μετέφερε τὴν Μάρθαν εἰς τὸ νοσοκομεῖον. Δὲν εὗρηκεν ἐκεῖ πολλοὺς ἀσθενεῖς καὶ δὲν ἠναγκάσθη νὰ περιμείνῃ πολὺ – τρεῖς μόνον ὥρας. Πρὸς μεγάλην του εὐχαρίστησιν αὐτὴν τὴν φορὰν ἐδέχετο τοὺς ἀσθενεῖς ὄχι ὁ ἰατρός, ὁ ὁποῖος καὶ αὐτὸς ἦτον ἄρρωστος, ἀλλ' ὁ βοηθός του Μαξὶμ Νικολάϊεβιτς, γέρων, περὶ τοῦ ὁποίου ὅλος ὁ κόσμος ἔλεγε ὅτι ἂν καὶ πίνει καὶ σηκώνει καὶ χέρι, ἔνοιωθε ὅμως περισσότερα ἀπὸ τὸν ἰατρόν.

—Καλημέρα σας, —εἶπεν ὁ Γιάκωβος, εἰσάγων τὴν γραῖαν εἰς τὸ δωμάτιον τῆς ὑποδοχῆς.—Μᾶς συγχωρεῖτε, ὅλο σᾶς ἀνησυχοῦμε, Μαξὶμ Νικολάϊτς, μὲ τὶς τιποτένιαις μας δουλειαίς. Νά, καθὼς βλέπετε, μ' ἀρρώστησε τὸ πρᾶγμα μου, ὁ σύντροφος τῆς ζωῆς μου, ὅπως τὸ λέγουν, μὲ συγχωρεῖτε γιὰ τὴν ἔκφρασι...

Συσπάσας τὰς πολιὰς ὀφρῦς του ὁ βοηθός, ἤρχισε νὰ ἐξετάζῃ τὴν γραῖαν, ἐνῷ ἐκείνη ἐκάθητο κυρτωμένη ἐπὶ σκίμποδος, καί, λιπόσαρκος, μὲ ὀξεῖαν ῥῖνα καὶ μὲ ἀνοικτὸν στόμα, ὠμοίαζε πρὸς κατατομὴν πτηνοῦ, τὸ ὁποῖον διψᾷ.

Βέβαια... μάλιστα... Βραδέως εἶπεν ὁ βοηθὸς καὶ ἐστέναξε.—Ἰμφλουέντσα, ἴσως ὅμως καὶ τυφοειδὴς πυρετός. Τώρα σέρνεται ὁ τύφος εἰς τὴν πόλιν... Αἴ. ἔζησε τὰ γρονάκια της ἡ γρηοῦλα, δόξα σοι, ὦ Θεός... Πόσων χρονῶν εἶνε;

—Μὰ ἕνα χρόνο θέλει ὡς τὰ ἑβδομῆντα.

— Αἴ, τί ἄλλο θές, κυρούλα; Καιρὸς εἶνε πιά.

— Ἀμ' βέβαια, δίκηο ἔχετε, Μαξὶμ Νικολάϊτς, — εἶπεν ὁ Γιάκωβος μειδιῶν ἀπὸ λεπτότητα, — καὶ σᾶς εὐχαριστοῦμε πολὺ γιὰ τὴν εὐγένειά σας, ἀλλά, μετὰ συγχωρήσεως καὶ τὸ κάθε ἔντομο κι' αὐτὸ θέλει τὴ ζωή.

— Νὰ ἡ ὥρα! — εἶπεν ὁ βοηθὸς μὲ τοιοῦτον ὕφος ὡς νὰ ἐξηρτᾶτο ἀπὸ αὐτὸν νὰ ζήσῃ ἡ γραῖα ἢ νὰ ἀποθάνῃ. — Ἰδοὺ λοιπόν, ἀγαπητέ μου, θὰ τῆς βάζῃς εἰς τὸ κούτελο κρύα νερά, νὰ καὶ τὰ σκονάκια αὐτὰ νὰ πέρνῃ δύο τὴν ἡμέρα. Λοιπόν, χαίρετε.

Ἀπὸ τὴν ἔκφρασιν τοῦ προσώπου του ὁ Γιάκωβος ἐννόησε ὅτι τὰ πράγματα ἦταν ἄσχημα καὶ ὅτι κανένα σκονάκι δὲν εἶμπορεῖ ἐδῶ νὰ βοηθήσῃ. Εἶχεν ἐννοήσει καθαρά, πῶς ἡ Μάρθα θ' ἀποθάνῃ πολὺ γρήγορα, ἂν ὄχι σήμερον, αὔριον... Ὤθησεν ἐλαφρῶς διὰ τοῦ ἀγκῶνος τὸν βοηθόν, τοῦ ἔνευσε μὲ κλειστὸν ὀφθαλμὸν καὶ εἶπε χαμηλοφώνως:

— Δὲν θὰ ἦτον καλό, Μαξὶμ Νικολάϊτς, νὰ τῆς βάλω ἕνα - δυὸ βεντούζες;

— Δὲν ἀδειάζω, δὲν ἀδειάζω, ἀγαπητέ μου. Πάρε τὴ γρηᾶ σου καὶ πήγαινε στὴν εὐχὴ τοῦ Θεοῦ.

— Κάμετέ μου τὴ χάρι, ἤρχισε νὰ παρακαλῇ ὁ Γιάκωβος. — Ξεύρετε κι' ὁ ἴδιος, πῶς ἂν τῆς πονοῦσε, ἂς ποῦμε, ἡ κοιλιά, ἢ τὰ μέσα της, τότε ἴσως μποροῦσαν νὰ τὴν ὠφελήσουν ἡ σκόνες ἢ ἡ στάλες, μὰ αὐτὴ ἔχει κρυολόγημα! Γιὰ τὸ κρυολόγημα ὅμως, πρώτη δουλειὰ εἶνε νὰ τῆς πάρουν αἷμα, Μαξὶμ Νικολάϊτς.

Ὁ βοηθὸς εἶχε καλέσει πλέον τὸν ἑπόμενον ἀσθενῆ, καὶ εἰς τὸ δωμάτιον εἰσήρχετο μία γυνὴ μὲ ἓν παιδίον.

— Πήγαινε, πήγαινε... — εἶπε εἰς τὸν Γιάκωβον θυμωμένα. — Μὴ μᾶς πιάνῃς τὸν τόπο.

— Τότε διορίσετέ της τουλάχιστον βδέλλαις! Ὁ Θεὸς νὰ σᾶς χαρίζῃ τὴ ζωή σας!

Ὁ βοηθὸς ἐξήφθη καὶ ἐκραύγασε:

— Τὸ ξεύρεις ποῦ μ' ἐζάλισες;!

Ὁ Γιάκωβος ἐξήφθη καὶ αὐτὸς καὶ ἔγινε κατακόκκινος, δὲν εἶπε οὔτε λέξιν, ἀλλὰ ἐπῆρε τὴν Μάρθαν ἀπὸ τὴν χεῖρα καὶ τὴν ὡδήγησεν ἔξω. Μόνον ὅταν ἐκάθησαν εἰς τὴν ἄμαξαν, ἐκύτταξεν ὀργίλως καὶ ἐμπαικτικῶς πρὸς τὸ μέρος τοῦ νοσοκομείου καὶ εἶπε:

— Μωρὲ ἀνθρώπους ποῦ βάζουν! Ἂν ἦταν κανένας πλούσιος, θὰ τοὔβαζαν βεντούζαις, γιὰ τὸν φτωχὸ ὅμως καὶ μιὰ βδέλλα τὴ λυποῦνται! Θηρία!

Ὅταν ἐπέστρεψαν εἰς τὴν οἰκίαν, ἡ Μάρθα, ἐμβαίνουσα εἰς τὴν καλύβην, ἐστάθη ἐπὶ δέκα λεπτά, κρατουμένη ἀπὸ τὴν θερμάστραν. Τῆς ἐφαίνετο πῶς ἂν πλαγιάσῃ, θ' ἀρχίσῃ ὁ Γιάκωβος νὰ μουρμουρίζῃ διὰ τὰς ζημίας καὶ θὰ τὴν ὑβρίζῃ διότι κοίτεται πάντοτε καὶ δὲν θέλει νὰ ἐργασθῇ. Ὁ δὲ Γιάκωβος τὴν παρετήρει στενοχωρημένος καὶ ἐσυλλογίζετο ὅτι αὔριον εἶνε ἡ ἑορτὴ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, μεθαύριον τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ θαυματουργοῦ, ἔπειτα Κυριακή, καὶ ἔπειτα Δευτέρα — ἀποφρὰς ἡμέρα. Ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας δὲν θὰ εἰμπορέσῃ νὰ ἐργασθῇ, καὶ ἡ Μάρθα χωρὶς ἄλλο θ' ἀποθάνῃ καμμίαν ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἡμέρας· ὥστε τὸ φέρετρον ἔπρεπε νὰ τὸ κάμῃ σήμερον. Ἔλαβε τὸν σιδηροῦν πῆχυν του καὶ τῆς ἐπῆρε μέτρον. Ἀκολούθως αὐτὴ κατεκλίθη, ἐκεῖνος δὲ σταυροκοπηθεὶς ἤρχισε νὰ κατασκευάζῃ τὸ φέρετρον.

Ὅταν ἡ ἐργασία ἐτελείωσε, ὁ Μπροῦντζος ἐφόρεσε τὰ γυαλιά του καὶ ἔγραψε εἰς τὸ βιβλιάριόν του:

« Φέρετρον Μάρθας Ἰβάνοβας — 2 ρ. 40 κ.

Καὶ ἀνεστέναξε. Ἡ γραῖα καθ' ὅλον τὸ διάστημα ἔκειτο μὲ κλειστὰ μάτια. Ἀλλὰ τὸ ἑσπέρας, ὅταν ἐσκοτείνιασε, ἐκάλεσεν ἔξαφνα τὸν γέροντα.

— Θυμᾶσαι, Γιάκωβε; — τὸν ἠρώτησε παρατηροῦσα αὐτὸν περιχαρής. — Θυμᾶσαι, ἐδῶ καὶ πενῆντα χρόνια ποῦ ὁ Θεὸς μᾶς εἶχε χαρίσει ἕνα παιδάκι μὲ ξανθὰ μαλάκια; Ἐκαθούμαστε τότενες μαζὺ κ' οἱ δυὸ ὅλο στὸν ποταμὸ καὶ ἐλέγαμε τραγουδάκια.. κάτω ἀπὸ τὴν ἰτιά. — Καὶ γελάσασα γέλωτα πικρόν, προσέθηκε: — πέθανε τὸ παιδάκι μου.

Ὁ Γιάκωβος ἐπροσπαθοῦσε ἀλλὰ δὲν εἰμποροῦσε νὰ ἐνθυμηθῇ οὔτε τὸ παιδὶ οὔτε τὴν ἰτιά.

— Ὄνειρο βλέπεις, τῆς εἶπε.

Ἦλθεν ὁ ἱερεὺς τὴν ἐκοινώνησε καὶ τὴν ἐμύρωσε. Ἀκολούθως ἡ Μάρθα ἤρχισε νὰ ψιθυρίζῃ κάτι τι ἀκατάληπτον καὶ περὶ τὴν πρωΐαν παρέδωκε τὸ πνεῦμα.

Αἱ γραῖαι γειτόνισσαι, τὴν ἔπλυναν, τὴν ἐνέδυσαν καὶ τὴν ἔβαλαν εἰς τὸ φέρετρον, Διὰ νὰ μὴ πληρώσῃ περιττὰ εἰς τὸν ἀναγνώστην, ὁ Γιάκωβος ὁ ἴδιος ἀνεγίνωσκε τὸ ψαλτήριον, καὶ διὰ τὸν τάφον δὲν τοῦ ἐπῆραν τίποτε, διότι ὁ φύλαξ τοῦ κοιμητηρίου τοῦ ἦτον κουμπάρος· τέσσαρες μουζίκοι μετέφερον τὸ φέρετρον μέχρι τοῦ κοιμητηρίου ὄχι μὲ πληρωμὴν ἀλλὰ ὡς ψυχικόν. Ἠκολούθησαν τὸ φέρετρον γραῖαι, ἐπαῖται καὶ δύο παράφρονες· οἱ συναντῶντες τὴν

νεκρικὴν συνοδίαν ἐσταυροκοποῦντο... Ὁ Γιάκωβος ἦτο πολὺ εὐχαριστημένος ποῦ ἡ κηδεία ἔγεινε τόσον καλή, τόσον εὐπρεπὴς καὶ φθηνὴ καὶ χωρὶς νὰ πειραχθῇ κἀνείς. Ἀποχαιρετῶν διὰ τελευταίαν φορὰν τὴν Μάρθαν, ἤγγισε διὰ τῆς χειρὸς τὸ φέρετρον καὶ διελογίσθη « Γερὴ δουλειά! »

Ἀλλ' ὅταν ἐπέστρεψεν ἐκ τοῦ κοιμητηρίου κατελήφθη ὑπὸ βαθυτάτης θλίψεως. Ἡσθάνετο ἀδιαθεσίαν: ἡ ἀναπνοή του ἦτο θερμὴ καὶ βαρεῖα, ἐχαλαρώθησαν οἱ πόδες του καὶ βαρεῖα, ἐχαλαρώθησαν οἱ πόδες του καὶ ἠσθάνετο δίψαν... Καὶ εἶχε καὶ ἕνα σωρὸ σκέψεις, ποῦ ἐχώνοντο εἰς τὴν κεφαλήν του Ἐνθυμήθη πάλιν ὅτι οὐδέποτε εἶχε λυπηθῇ τὴν Μάρθαν. Πενηνταδύο χρόνια ποῦ ἔζησαν μαζὺ εἰς τὴν αὐτὴν καλύβην ἐπέρασαν ἀργὰ - ἀργά, ἀλλὰ δὲν ἤξεύρω πῶς, καθ' ὅλον αὐτὸ τὸ διάστημα, οὐδέποτε ἐσκέφθη περὶ αὐτῆς, δὲν τὴν ἐπρόσεξε, ὡς νὰ ἦτον καμμία γάτα ἢ σκύλος. Καὶ μολαταῦτα ἐκείνη καθ' ἑκάστην τοῦ ἄναπτε τὴν θερμάστραν, τοῦ ἐμαγείρευε, ἐκουβαλοῦσε νερό, ἔσχιζε ξύλα, ἐκοιμᾶτο μαζύ του εἰς τὸ ἴδιο κρεββάτι, καὶ ὅταν αὐτὸς ἐπέστρεφε μεθυσμένος ἀπὸ τοὺς γάμους, ἐκείνη ἐκρέμα ἑκάστοτε μὲ εὐλάβειαν τὸ βιολὶ εἰς τὸν τοῖχον καὶ τὸν ἔβαζε νὰ κοιμηθῇ, καὶ ὅλα αὐτὰ σιωπηλῶς, μὲ συστολὴν καὶ προθυμίαν. Τώρα θὰ ἦτον ἕτοιμος νὰ τὴν λυπηθῇ, νὰ τῆς ἀγοράσῃ κἄτι τι, ἀλλὰ ἦτο πλέον ἀργὰ - τοῦ κάκου...

Μειδιῶν καὶ χαιρετῶν ἤρχετο πρὸς συνάντησιν τοῦ Γιακώβου ὁ Ῥότσιλδ.

— Κ' ἐγὼ σᾶς ἐζητοῦσα, μπάρμπα Γιάκωβε! — τοῦ λέγει. — Σὲ χαιρετᾶ ὁ Μωϋσῆς Ἠλίτς καὶ μοῦ 'πε νἄρθετε, λέει, ἀμέσως ποῦ σᾶς θέλει.

Ὁ Γιάκωβος τώρα δὲν ἦτον δι' αὐτά. Αὐτὸς εἶχε διάθεσιν νὰ κλαύσῃ

— Πήγαινε ἀπ' ἐκεῖ! εἶπε καὶ ἀπεμακρύνθη.

— Πῶς γίνεται αὐτό; εἶπε ταραχθεὶς ὁ Ῥότσιλδ καὶ προχωρήσας: — Θὰ κακοφανῇ τοῦ Μωϋσῆ Ἠλίτς, εἶπε νὰ πᾶτε ἀμέσως!

Ὁ Γιάκωβος ἀηδίασε διότι ὁ Ἑβραῖος ἐπνευστία, ἐσκαρδάμιζε καὶ διότι εἶχε τόσας πολλὰς ἐρυθρὰς φακίδας. Καὶ ἐβδελύσσετο νὰ βλέπῃ τὸ πράσινον σουρτοῦκον του μὲ τὰ μελανὰ ἐμβαλώματα, καὶ τὴν σαθρὰν καὶ λεπτὴν φυσιογνωμίαν του.

— Τί χώνεσαι κοντά μου, διαβόλου σκόρδο; — ἐκραύγασεν ὁ Γιάκωβος. Ξεφορτώσου με!

Ὁ Ἑβραῖος ἐθύμωσε καὶ ἔβαλε κι' αὐτὸς τὴν φωνήν.

— Μοῦ κάνεις τὴ χάρι νὰ μὴ φωνάζῃς, γιατὶ σοῦ δίνω μιὰ καὶ σὲ πετῶ πέρα ἀπὸ τὸ φράκτη!

— Γκρεμίσου ἀπ' ὁμπρός μου! ἐβρυχήθη ὁ Γιάκωβος καὶ ἐφώρμησε κατ' αὐτοῦ μὲ τοὺς γρόνθους. — Γκρεμήσου, βρωμιάρη, εἰ δὲ μὴ σοῦ σπάζω τὰ συχαμένα σου μοῦτρα! Δὲν σοῦ δίδουν ἡσυχία οἱ κασίδηδες!

Ὁ Ῥότσιλδ ἐνεκρώθη ἀπὸ τὸν τρόμον, ἐχαμήλωσε καὶ ἐκίνει τὰς χεῖρας ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς του, διὰ νὰ προφυλαχθῇ ἀπὸ τὰ κτυπήματα, ἔπειτα ἀνεπήδησε καὶ ἔδραμε φεύγων μὲ ὅσην ἠδύνατο ταχύτητα. Κατὰ τὴν φυγήν του ἐπήδα, ἐκτύπα τὰς χεῖρας του καὶ ἐφαίνετο πῶς ἀνεσκίρτα ἡ μακρά, ἡ ξηρά του ῥάχις. Οἱ ἀγυιόπαιδες ἔχαιρον εἰς τοῦτο καὶ ὥρμησαν ὄπισθέν του κραυγάζοντες « Ὄβραῖο! Ὄβραῖο »! Οἱ σκύλοι ἐπίσης τὸν κατεδίωκον γαυγίζοντες. Κάποιος ἐκάγχασε, ἔπειτα ἐσύριξε, οἱ σκύλοι ἐγαύγισαν δυνατώτερα καὶ ὁμοθυμαδέστερα... Ἀκολούθως, φαίνεται ὅτι ὁ σκύλος ἐδάγκασε τὸν Ῥότσιλδ, ἐπειδὴ ἠκούσθη ἀπελπιστικὴ κραυγή.

Ὁ Γιάκωβος ἐπεριπάτησεν εἰς τὸν δρόμον καὶ ἐπῆγε μέχρι τῆς ἄκρας τῆς πόλεως — ὅπου ἔβλεπαν τὰ μάτια του, τὰ δὲ παιδία ἐκραύγαζον: « Ὁ Μπροῦντζος ἔρχεται! Ὁ Μπροῦντζος ἔρχεται! » — Ἀλλὰ νὰ καὶ ὁ ποταμός· ὁ ἥλιος ἔκαιε καὶ τὸ ὕδωρ εἶχε τοιαύτην στιλπνότητα, ὥστε ἐκούραζε τοὺς ὀφθαλμούς. Ὁ Γιάκωβος διῆλθε τὴν ἀτραπὸν κατὰ μῆκος τῆς ὄχθης καὶ εἶδε ἐξερχομένην ἐκ τοῦ λουτῆρος εὐτραφῆ κοκκινοπάρειον κυρίαν, καὶ εἶπε καθ' ἑαυτόν: « εἶδες την τὴ νεροφεῖδα! » Οὐ μακρὰν τοῦ λουτῆρος, παιδία τινὰ ἐψάρευαν καραβίδας· ἅμα ὡς τὸν εἶδον ἤρχισαν νὰ φωνάζουν μὲ πεῖσμα: « Μπροῦντζο! Μπροῦντζο! » Ἰδοὺ μία μεγάλη, ἀρχαία ἰτέα μὲ πελωρίαν κουφάλαν καὶ ἐπ' αὐτῆς φωλεαὶ κοράκων... Καὶ αἴφνης εἰς τὴν μνήμην τοῦ Γιακώβου, παρουσιάσθη σὰν ζωντανὸν τὸ βρέφος μὲ τὰ ὁλόξανθα μαλλάκια καὶ ἡ ἰτιά, περὶ τῆς ὁποίας ἔλεγεν ἡ Μάρθα. Ναί, εἶν' αὐτὴ ἡ ἰδία ἰτιά —, πράσινη, ἤρεμος, θλιβερά... πῶς ἐγήρασεν ἡ φτωχή!

Ἐκάθισεν ὑπ' αὐτὴν καὶ ἤρχισε ἀναπολῶν. Εἰς τὴν ἀντίπεραν ὄχθην, ὅπου εἶνε τώρα τὸ ἀπεξηραμένον ἐκ τῆς ἰλύος τοῦ ποταμοῦ λειβάδι, ὑπῆρχε τότε μέγα δάσος σημυδῶν, ἐπάνω δὲ εἰς τὸν φαλακρὸν ἐκεῖνον λόφον, ποῦ φαίνεται εἰς τὸν ὁρίζοντα, ἐκυάνιζε ἀρχαῖον μεμονωμένον δασύλιον ἐκ πιτυῶν. Τὸν ποταμὸν διέπλεον φορτηγίδες. Τώρα ὅλα εἶνε ἴσα καὶ ὁμαλά, εἰς τὴν ἀντίπεραν δὲ ὄχθην ὑψοῦται μία μόνη σημύδα, νεαρὰ καὶ λιγηρὰ ὡσὰν κόρη, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ δὲ ἄλλο τίποτε ἀπὸ

πάππιαις καὶ χῆνας, νομίζεις ὅτι ἐδῶ ποτὲ δὲν ἐταξείδευσαν πλοῖα καὶ φορτηγίδες. Φαίνεται καὶ αἱ χῆνες δὲν εἶνε τόσον πολλαὶ ὅσον ἄλλοτε. Ὁ Γιάκωβος ἔκλεισε τοὺς ὀφθαλμούς καὶ εἰς τὴν φαντασίαν του ἐφέροντο τὸ ἕνπρὸς τὸ ἄλλο πελώρια σμήνη λευκῶν χηνῶν.

Ἠπόρει, πῶς συνέβη, ὥστε κατὰ τὰ τελευταῖα σαράντα ἢ πενῆντα ἔτη τῆς ζωῆς του, νὰ μὴ ἔλθῃ ποτὲ εἰς τὸν ποταμόν, ἢ καὶ ἂν ἦλθε ποτέ, δὲν εἶχε δώσει καμμίαν προσοχήν. Ὁ ποταμὸς δὲν ἦτο μικρός, ἤξιζε τὸν κόπον. Εἰμποροῦσε νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὸ ψάρευμα καὶ νὰ πωλῇ τὰ ψάρια εἰς τοὺς ἐμπόρους, τοὺς ὑπαλλήλους καὶ εἰς τὸν κυλικιάρχην τοῦ σταθμοῦ, καὶ ἔπειτα νὰ τοποθετῇ τὰ χρήματα εἰς τὴν Τράπεζαν, εἰμποροῦσε νὰ μεταβαίνῃ διὰ τῆς λέμβου του ἀπὸ ἐπαύλεως εἰς ἔπαυλιν καὶ νὰ παίζῃ βιολί, καὶ ὅλος ὁ κόσμος θὰ τοῦ ἔδιδε χρήματα· εἰμποροῦσε νὰ δοκιμάσῃ καὶ τώρα νὰ γείνῃ λεμβοῦχος — αὐτὸ εἶνε καλήτερον παρὰ νὰ κατασκευάζῃ φέρετρα· καὶ τέλος εἰμποροῦσε νὰ τρέφῃ χῆνας, νὰ τὰς σφάζῃ καὶ τὸν χειμῶνα νὰ τὰς στέλλῃ εἰς Μόσχαν· ἀπὸ τὸ πούπουλό των μοναχὰ εἰμποροῦσε νὰ συνάξῃ ἕως δέκα ῥούβλια. Ἀλλὰ ἄφησε νὰ τοῦ διαφύγουν ὅλα αὐτὰ καὶ δὲν ἔκαμε τίποτε. Πόσαι ζημίαι! Ἄχ, πόσαι ζημίαι! Καὶ ἂν τὰ ἔκαμνε ὅλα — καὶ νὰ ψαρεύῃ, καὶ νὰ παίζῃ βιολί, καὶ βαρκάρης νὰ εἶνε καὶ χήναις νὰ τρέφῃ, τί κεφάλαια μποροῦσε νὰ ἀποκτήσῃ! Ἀλλὰ τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἔγειναν οὔτε εἰς τὸν ὕπνον του, ἡ ζωή του ἐπέρασεν χωρὶς καμμίαν ὠφέλειαν, χωρὶς εὐχαρίστησιν, ἐχάθη ἄδικα, δὲν εἶχε ἀξίαν οὔτε διὰ μίαν πρέζαν ταμπάκου. Ἐδῶ κ' ἐμπρὸς δὲν ἔμεινε πλέον τίποτε, καὶ ἂν γυρίσῃς νὰ ἰδῇς ὀπίσω σου — δὲν βλέπεις ἄλλο παρὰ ζημίας καὶ τέτοιαις μάλιστα ζημίαις ποῦ σὲ πιάνει ῥῖγος. Καὶ διατί νὰ μὴν ἠμπορῇ νὰ ζήσῃ χωρὶς νὰ ὑποστῇ αὐτὰς τὰς ἀπωλείας καὶ τὰς ζημίας; Δὲν μοῦ λέτε, παρακαλῶ, γιατί νὰ κόψουν τὸν σημυδῶνα καὶ τὸν πευκῶνα; Γιατί μένει ἄσπαρτο ἀδίκως ἐκεῖνο τὸ χωράφι; Γιατί οἱ ἄνθρωποι κάμνουν πάντοτε ἐκεῖνο ποῦ δὲν πρέπει; Γιατί ὁ Γιάκωβος εἰς ὅλην του τὴν ζωήν, ὕβριζε, ἐμουρμούριζε, ἐφώρμα μὲ τοὺς γρόνθους του, ἠδίκει τὴν γυναῖκα του, καὶ δὲν μοῦ λέγετε, παρακαλῶ, ποία ἡ ἀνάγκη, νὰ κατατρομάξῃ πρὸ ὀλίγου καὶ νὰ προσβάλῃ τὸν Ἑβραῖον; Διατί ἐν γένει οἱ ἄνθρωποι δὲν ἀφίνει ὁ ἕνας τὸν ἄλλον νὰ ζήσῃ; Πόσαι ζημίαι προέρχονται ἀπ' αὐτά, τί τρομεραὶ ζημίαι! Ἂν δὲν ὑπῆρχε τὸ μῖσος καὶ ἡ μοχθηρία, τί μεγάλην ὠφέλειαν θὰ εἶχαν οἱ ἄνθρωποι ἀναμεταξύ τους!

Τὸ ἑσπέρας καὶ τὴν νύκτα ὠνειρεύετο τὸ βρέφος, τὴν ἰτιάν, τὰ ψάρια, τὴς σφαγμέναις χήναις καὶ τὴν Μάρθαν, τῆς ὁποίας, ἡ κατατομὴ ὡμοίαζε μὲ πουλὶ ποῦ ἐδιψοῦσε καὶ τὸ ὠχρὸν καὶ ἄθλιον πρόσωπον τοῦ Ῥότσιλδ· καὶ μούραις ζώων ἐπρόβαλλον ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη καὶ τοῦ ἐψιθύριζον περὶ τῶν ζημιῶν. Περιεστρέφετο ἀπὸ πλευρὸν εἰς πλευρὸν καὶ πεντάκις ἐσηκώθη ἀπὸ τὴν στρωμνὴν διὰ νὰ παίξῃ βιολίον.

Τὸ πρωῒ ἐσηκώθη διὰ τῆς βίας καὶ μετέβη εἰς τὸ νοσοκομεῖον. Ὁ ἴδιος, ὁ Μαξὶμ Νικολάϊτς τοῦ διώρισε νὰ βάζῃ κρύα νερὰ εἰς τὴν κεφαλήν. τοῦ ἔδωσε σκονάκια, καὶ κατὰ τὴν ἔκφρασιν τῆς μορφῆς καὶ τοῦ ὕφους του, ὁ Γιάκωβος ἐννόησε, ὅτι εἶνε ἄσχημα τὰ πράγματα καὶ ὅτι καμμίαν βοήθειαν δὲν εἰμποροῦν νὰ κάμουν τὰ σκονάκια. Πηγαίνων εἰς τὸ σπίτι του, ἐσκέφθη, ὅτι δὲν θὰ τρώγῃ κανείς, δὲν θὰ πίνῃ, φόρους δὲν θὰ πληρόνῃ, δὲν θὰ ἀδικῇ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος μένει εἰς τὸν τάφον ὄχι ἕνα, ἀλλὰ ἑκατοντάδας χιλιάδων χρόνων, ἔπεται ὅτι, ἂν ὑπολογίσῃ κανείς, προκύπτει τεραστία ὠφέλεια. Ἀπὸ τὴν ζωὴν ὁ ἄνθρωπος ζημιοῦται, ἀπὸ τὸν θάνατον ὠφελεῖται. Ἡ σκέψις αὕτη, βέβαια εἶνε ὀρθή, ἐν τούτοις εἶνε ἄδικον καὶ σκληρὸν διατὶ νὰ ὑπάρχῃ εἰς τὸν κόσμον μία τοιαύτη παράδοξος κατάστασις πραγμάτων, ὅτι ἡ ζωή, ἡ ὁποία δίδεται εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐφάπαξ, παρέρχεται χωρὶς ὄφελος;

Δὲν ἐλυπεῖτο ν' ἀποθάνῃ, ἀλλ' ὅταν εἰς τὴν οἰκίαν του εἶδε τὸ βιολίον, συνεκινήθη καὶ ἐλυπήθη. Τὸ βιολὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ τὸ παραλάβῃ μαζύ του εἰς τὸν τάφον καὶ τώρα θὰ μείνῃ ὀρφανὸν καὶ θὰ πάθῃ ὅ τι ἔπαθε τὸ δάσος τῶν σημυρῶν καὶ ὁ πευκών! Ὅλα εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἐχάνοντο καὶ μέλλουν νὰ ἐξαφανισθῶσι! Ὁ Γιάκωβος ἐξῆλθε τῆς καλύβης καὶ ἐκάθισε παρὰ τὸ κατώφλιον σφίγγων ἐπὶ τοῦ στήθους του τὸ βιολίον Σκεπτόμενος περὶ τῆς ἀπωλεσθείσης, τῆς πλήρους ζημιῶν ζωῆς, ἤρχισε νὰ παίζῃ, χωρὶς καὶ αὐτὸς νὰ γνωρίζῃ τί, ἀλλ' ἔπαιζε θλιβερὰ καὶ συγκινητικά, καὶ τὰ δάκρυα ἔβρεχον τὰς παρειάς του. Καὶ ὅσον βαθύτερον ἐσκέπτετο, τόσον θλιβερωτέρους ἤχους ἀνέδιδε τὸ βιολίον.

Ἐκρότησε μίαν δύο φορὰς ἡ πετούγια καὶ εἰς τὴν ἐξώθυραν ἐνεφανίσθη ὁ Ῥότσιλδ. Τὴν ἡμίσειαν ἀπόστασιν τῆς αὐλῆς τὴν διήνυσεν

οὗτος θαρραλέως, ἀλλά, ἰδὼν τὸν Γιάκωβον ἔστη αἴφνης, ουνεστάλη ὅλος καί, πιθανῶς ἀπὸ φόβον, ἤρχισε νὰ κάμνῃ τοιαῦτα νεύματα διὰ τῶν χειρῶν ὡς νὰ ἤθελε νὰ δείξῃ μὲ τὰ δάκτυλά του, ποία ὥρα εἶνε.

— Ἔλα κοντά, δὲν σὲ πειράζω! — εἶπε θωπευτικῶς ὁ Γιάκωβος, τοῦ ἔνευσε νὰ πλησιάσῃ καὶ ἔστη μίαν ὀργυιὰν μακράν του.

— Κάμετέ μου τὴ χάρι νὰ μὴ μὲ δείρετε! — εἶπε καθίζων.— Ἐμένα μ' ἔστειλε πάλι ὁ Μωϋσῆς Ἡλίτς. Μὴ φοβᾶσαι, λέγει, ξαναπήγαινε στὸ Γιάκωβο καὶ 'πέ του, λέει, πῶς χωρὶς ἐκεῖνον δὲ μποροῦμε. Τὴν Τετράδη εἶνε γάμος... ναί!.. Ὁ κύριος Σαποβάλωφ παντρεύει τὴν κόρη του μ' ἕνα πολὺ καλὸ γαμπρό... Καὶ θὰ γείνῃ γάμος πλούσιος, οὔ - οὔ! — προσέθηκεν ὁ Ἑβραῖος καὶ ἔκλεισε τὸν ἕνα ὀφθαλμόν.

— Δὲ μπορῶ... — εἶπεν ὁ Γιάκωβος, βαρέως ἀναπνέων. — εἶμαι ἄρρωστος, ἀδερφέ....

Καὶ ἔπαιξε πάλιν καὶ τὰ δάκρυα κατέβρεχον τὸ βιολίον. Ὁ Ῥότσιλδ ἤκουε μετὰ προσοχῆς, σταθεὶς μὲ τὸ πλάγι καὶ σταυρώσας τὰς χεῖρας ἐπὶ τοῦ στήθους του. Ἡ περίφοβος, ἡ πλήρης ἀμηχανίας ἔκφρασις τοῦ προσώπου του μετεβλήθη βαθμηδὸν εἰς ἀλγεινὴν καὶ μαρτυρικήν, περιέστρεψε τοὺς ὀφθαλμούς ὡς νὰ ἐδοκίμαζεν ὀδυνηρὰν ἔκστασιν καὶ εἶπε: «Ἄχχχ!» Καὶ δάκρυα ἔῤῥευσαν βραδέως ἐπὶ τῶν παρειῶν του καὶ ἔπεσαν ἐπὶ τοῦ πρασίνου σουρτούκου του.

Καὶ ἀκολούθως ὅλην τὴν ἡμέραν ὁ Γιάκωβος ἔμεινε πλαγιασμένος καὶ ἀνιῶν. Ὅταν τὸ ἑσπέρας ὁ ἱερεύς, ἐξομολογῶν αὐτόν, τὸν ἠρώτησεν ἂν τὸν βαρύνῃ κανὲν σοβαρὸν ἁμάρτημα, ἐκεῖνος ἐντείνων τὴν μνήμην του, ἀνεμνήσθη καὶ πάλιν τὴν δυστυχῆ μορφὴν τῆς Μάρθας καὶ τὴν ἀπέλπιδα κραυγὴν τοῦ Ἑβραίου, τὸν ὁποῖον ἐδάγκασε τὸ σκυλὶ καὶ εἶπε μόλις ἀκουόμενος:

— Τὸ βιολὶ δόσατέ το τοῦ Ῥότσιλδ.

— Καλά, — ἀπεκρίθη ὁ ἱερεύς.

Καὶ τώρα ὅλοι εἰς τὴν πόλιν ἐρωτοῦν: ποῦ τὸ ηὗρε τὸ ὡραῖο αὐτὸ βιολὶ ὁ Ῥότσιλδ; Τὸ ἠγόρασε ἢ τὸ ἔκλεψε ἢ μήπως τοῦ τὸ ἄφησε κάποιος ἐνέχυρον;

Ὁ Ῥότσιλδ πρὸ πολλοῦ ἤδη ἀφῆκε τὸ φλάουτον καὶ τώρα παίζει μόνον βιολί. Ἀπὸ τὸ δοξάρι του διαχύνονται τοιοῦτοι θλιβεροὶ ἦχοι, ὅπως ἄλλοτε καὶ ἀπὸ τὸ φλάουτον, ἀλλ' ὅταν προσπαθῇ νὰ ἐπαναλάβῃ ὅ τι ἔπαιζεν ὁ Γιάκωβος, καθήμενος εἰς τὸ κατώφλιον, τὸ βιολὶ ἀποδίδει κάτι τι τὸ μελαγχολικὸν καὶ θλιβερόν, ὥστε οἱ ἀκούοντες συγκινοῦνται μέχρι δακρύων καὶ αὐτὸς δὲ ὁ ἴδιος ἐν τέλει ἀναστρέφει τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ λέγει: «Ἄχχχ!... Καὶ τὸ νέον τοῦτο ἆσμα τόσον ἤρεσεν εἰς τὴν πόλιν, ὥστε τὸν Ῥότσιλδ τὸν προσκαλοῦν ἀλληλοδιαδόχως καὶ ἔμποροι καὶ ὑπάλληλοι καὶ τὸν ἀναγκάζουν νὰ τὸ παίζῃ δέκα φοράς..

Ἐκ τοῦ ρωσσικοῦ.

ΑΓΑΘΟΚΛΗΣ Ν. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

Ο ΥΜΝΟΣ ΤΟΥ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ*

Κύριε Κ. Μιχαηλίδη,

Ὁ ἀρτίως εὑρεθεὶς πολυχρονισμὸς τοῦ Αὐτοκράτορος Κωσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου, ἔν τινι μουσικῷ χειρογράφῳ, ὅπερ περιέγραψεν ὁ κ. Καμπούρογλους, ἔφορος τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, ἀνάγεται εἰς τὴν κλίμακα τοῦ πλαγίου πρώτου, τὴν τοῦ ἀρχαίου ὑποδωρίου· εἶναι δὲ γεγραμμένος τοῖς σημείοις τοῖς βυζαντινοῖς, τὰ ὁποῖα φαίνονται ἀρχαιότατα, καὶ δὴ πρὸ Χριστοῦ, ὁμοιάζοντα πρὸς τὰ σημεῖα τῆς προσῳδίας, τῶν τόνων ὀξείας βαρείας καὶ περισπωμένης κτλ. ἅπερ Ἀριστοφάνης ὁ Βυζάντιος, διδάσκαλος τοῦ Ἀριστάρχου παρέλαβεν ἐκ τῆς ἀρχαίας μουσικῆς· διότι κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀρκαδίου «ἑώρακεν οὗτος (Ἀριστοφάνης) καὶ τὴν μουσικὴν τούτοις τοῖς σημείοις σημαινομένην τοὺς ῥυθμοὺς καὶ τὰ μέλη». Τὴν ὕπαρξιν τοιούτων μουσικῶν σημείων πρὸ Χριστοῦ εἰκάζομεν ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ 19ου προβλήματος τοῦ Ἀριστοτέλους διδομένων νύξεων.

* Ὁ καθηγητὴς τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς κ. Ι. Σακελλαρίδης, τὸν ὁποῖον παρεκαλέσαμεν νὰ μᾶς δώσῃ πληροφορίας τινὰς περὶ τοῦ Ὕμνου τοῦ Παλαιολόγου, δημοσιευθέντος εἰς τὸ τεῦχος τῶν «Πανα θηναίων» τοῦ Ἰουνίου, μᾶς ἔγραψε τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν συνοδευομένην ὑπὸ τοῦ Ὕμνου, μεταφερθέντος εἰς τὰ σημερινὰ φθογγόσημα ὑπὸ τοῦ κ Ι. Σακελλαρίδη καὶ ἐναρμονισθέντος ὑπὸ τοῦ κ. Θεοφράστου Ι Σακελλαρίδη.

Τοὺς κ. Σακελλαρίδας εὐχαριστοῦμεν θερμῶς.

Σ. Τ. Δ.

Ἐν αὐτῷ ἡ καθ' ἡμᾶς «ὑψηλὴ» καὶ κατὰ Πυθαγόραν «ὀξεῖα ἢ δι' ὀξείας» ἡ ἀναβαίνουσα πέντε φωνὰς καλεῖται ὀξεῖα διότι «ἔοικε τῇ ὀξείᾳ γωνίᾳ» ὡς ἡ βαρεῖα ἡ καθ' ἡμᾶς χαμηλὴ ἔοικε τῇ ἀμβλείᾳ γωνίᾳ καὶ καταβαίνει 5 φωνὰς Ἰδοὺ τὰ σχήματα

σχῆμα ὀξείας ⌊ ἀναβαινούσης πέντε φωνὰς re-la
σχῆμα βαρείας ⌊ καταβαινούσης πέντε φωνὰς la-re

ὡς καὶ τὸ «ὀλίγον» ἢ ὡς ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους φέρεται «κατὰ τὸ ὀλίγον» «διὰ τὸ ὀλίγον ἀέρα κινεῖν» καὶ ὅπερ ἀναβαίνει μίαν μόνον φωνήν· ὡς καὶ περὶ τῶν συνδέσμων, καὶ τῆς ἀποστρόφου καὶ τοῦ ἐλαφροῦ.

* *
*

Τὸ «πολλὰ τὰ ἔτη τῶν βασιλέων» τὸ ᾄδόμενον ὑπὸ τοῦ ἐντὸς τοῦ βήματος χοροῦ, ὁμοιάζει πολὺ πρὸς τὰ «ἐνηχήματα» ἤτοι τὰ προοίμια τὰ εἰσάγοντα εἰς τὸν ἦχον, καὶ ἔχοντα ἔντεχνόν τινα ἐπιχείρησιν πρὸς τὸ μέλλον περαίνεσθαι, κατὰ Πλάτωνα, ὅστις προστίθησι καὶ τάδε. «Καὶ δή που κιθαρῳδικῆς ᾠδῆς, λεγομένων νόμων, καὶ πάσης Μούσης προοίμια θαυμαστῶς ἐσπουδασμένα πρόκειται. Πλ. Νόμ. βιβλ. Δ 722». Τὸ *Βυζαντινὸν* ἐνήχημα ἢ ἐμβολὴ εἰς τὸν ἦχον τοῦ πλ. Α΄. περικλείεται ἐντὸς ἑνὸς πενταχόρδου.

Καταλήγει δ' ὁ πολυχρονισμὸς εἰς τὴν μέσην τῆς κλίμακος καὶ ἡ τοιαύτη κατάληξις ἐθεωρεῖτο παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἐκ τῶν καλῶν· μαρτυρεῖ δ' ὁ Ἀριστοτέλης λέγων. «Τὰ γὰρ χρηστὰ τῶν μελῶν ἀεὶ τῇ μέσῃ χρῆται· καὶ πάντες οἱ ἀγαθοὶ ποιηταὶ πυκνὰ πρὸς τὴν μέσην ἅπαντῶσι· κἂν ἀπέλθωσι ταχὺ ἐπανέρχονται· προβλ. ΙΘ΄.»

Οὕτω καταλήγει καὶ τὸ «Χριστὸς ἀνέστη» πρὸς ὃ ὁμοιάζει ὁ ὕμνος· ἀλλὰ καταπληκτικῶς ὁμοιάζει ὁ ὕμνος πρός τι ἀρχαῖον δημῶδες ᾄσμα τοῦ Ὀλύμπου, ὃ ἀκόμη καὶ νῦν ᾄδεται καὶ χορεύεται ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς Μ. Μακεδονίας κατὰ τὰς μεγάλας θρησκευτικὰς πανηγύρεις εἰς τὰ εὐρέα καὶ μαγευτικὰ χωροστάσια καὶ τὸ ὁποῖον φαίνεται ὅτι ἔχει σύγχρονον τὴν γέννησιν. Σᾶς στέλλω τὸ ἐν λόγῳ ᾆσμα, «Τὸ τραγοῦδι τοῦ Ναύτου» μετὰ τῆς μουσικῆς πρὸς δημοσίευσιν εἰς τὰ ἀγαπητὰ *« Παναθήναια »*.

ὑμέτερος
Ι. Θ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΔΗΣ

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΝΑΥΤΟΥ

Δὲν ἔχει μάννα νὰ τὸν κλαίῃ κύρη νὰ τὸν λυπᾶται
μόν' ἔκλαιε ὁ ναύκληρος ὁ γεροκαπετάνιος
—«*Γιὰ σήκ' ἀπάνω, ναύτη μου, καὶ πρῶτε γεμιτζῆ μου*».
—«*Γιὰ πιάστε με νὰ σηκωθῶ καὶ βάλτε με νὰ κάτσω*
καὶ φέρτε με τὴ χάρτα μου, τὸ ἀργυρὸ κουμπάσο
νὰ κουμπασάρω τὸν καιρὸ καὶ μποῦμε σὲ λιμάνι·
βλέπετε 'κεῖνο τὸ βουνό; 'πὸ πίσω ναι λιμάνι·
'κεῖ μένα νὰ μὲ θάψετε κάτω στὸν ἅγιο Γιάννη».

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΖΩΗ

Eine neue Handschrift des Digenis Akritas von Karl Krumbacher, mit zwei Tafeln. München 1904.

Ὡς γνωστόν, *ἀκρῖται* ἐκαλοῦντο ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων οἱ φρουροὶ τῶν ἄκρων, τουτέστι τῶν ὁρίων τῆς Βυζαντιακῆς Αὐτοκρατορίας. Εἰς τὰς ἐσχατιὰς τῶν συνόρων πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἐπιδρομῶν τῶν ἐγθρικῶς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ διακειμένων λαῶν, κατεσκευάζοντο φρούρια καὶ πύργοι ὀχυροί. Πρὸ τῶν Βυζαντίνων τοιαύτας μονίμους φρουρὰς ἐπὶ τῶν μακρυνῶν συνόρων εἶχον οἱ Ρωμαῖοι, ἐν δὲ τῶν ὀροφρουρίων εἶνε καὶ τὸ Σαλβοῦργον, περὶ τοῦ ὁποίου ἐν ἐκτάσει ὡμιλήσαμεν εἰς τὸν Α΄. τόμον τῶν *Παναθηναίων*, (σελ. 294-302) δημοσιεύσαντες καὶ ὡραίας εἰκόνας τῶν ἐρειπίων τοῦ φρουρίου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ εὑρεθέντων ἀξίων λόγου εὑρημάτων.

Τύπον ἰδεώδη Ἀκρίτου, ἀκατανικήτου τὴν ῥώμην καὶ ἡρωϊκοῦ τὴν ψυχήν, ἔπλασεν ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἤδη πρὸ τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος, τὸν Βασίλειον Διγενῆ. Ὁ θαυμαστὸς θρῦλος διετηρήθη πανταχοῦ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν συνυφασμένος μετὰ παραδόσεων τοπικῶν, δημοτικῶν ᾀσμάτων, μύθων. Ἄπειρα εἶνε ἰδίως τὰ περὶ Διγενῆ δημοτικὰ ᾄσματα ἀποτελοῦντα τὸν λεγόμενον *Ἀκριτικὸν κύκλον*.

Ἀλλὰ πλὴν τῶν ᾀσμάτων τούτων καὶ ἴδιον ἔπος «Διγενῆς Ἀκρίτας» ἐξυμνεῖ τοὺς ἄθλους τοῦ πανελληνίου ἥρωος. Μέγα ἐνδιαφέρον ἐξήγειρε περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1870 ἡ ἀνεύρεσις ἐν τῇ μονῇ Σουμελᾶ τῆς Τραπεζοῦντος τῆς πρώτης διασκευῆς τοῦ ἐθνικοῦ βυζαντινοῦ ἔπους, σπουδαιοτάτου μνημείου τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, τὸ ὁποῖον ἐξέδωκαν ἐν Παρισίοις ὁ Σάθας καὶ ὁ Λεγγρὰν τῷ 1875, ἐν Κωνσταντινουπόλει δὲ τῷ 1877 αὐτὸς ὁ ἀνευρὼν αὐτὸ Σάββας Ἰωαννίδης.

Μετ' ὀλίγον ἄλλο χειρόγραφον περιέχον τὴν παλαιοτάτην ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε διασκευῶν ἀνευρέθη ὑπὸ τοῦ ἐν Τουρίνῳ καθηγητοῦ Ἰωσὴφ Μύλλερ ἐν τῇ παρὰ τὴν Ρώμην μονῇ τῆς Κρυπτοφέρρης. Τὴν διασκευὴν ταύτην ἐδημοσίευσε τῷ 1892 ἐν Παρισίοις ὁ Λεγγράν. Τὸ τρίτον χειρόγραφον ἀνευρέθη ὑπὸ τοῦ Σπυρίδωνος Λάμπρου ἐν Ὀξφόρδῃ, ἐδημοσιεύθη δὲ ὑπ' αὐτοῦ τῷ 1880 ἐν Παρισίοις ἐν τῇ **Συλλογῇ** τῶν Romans grecs· εἶνε δὲ ἡ διασκευὴ αὕτη εἰς στίχους ὁμοιοκαταλήκτους. Ταυτοχρόνως σχεδὸν ὁ κ. Ἀντώνιος Μηλιαράκης ἀνεῦρε πλῆρες τὸ κείμενον τοῦ ἔπους ἐν Ἄνδρῳ καὶ ἐδημοσίευσεν αὐτὸ τῷ 1881.

Μετὰ τὴν ἀλλεπάλληλον καὶ γοργὴν αὐτὴν συγκομιδὴν ἐπῆλθεν ἡ ἐξάντλησις. Ἐπὶ εἰκοσιν ἔτη οὐδὲν χειρόγραφον ἀνευρέθη. Μετὰ τῆς μελέτης τοῦ ἔπους τούτου συνδέονται ποικίλα ἱστορικὰ καὶ φιλολογικὰ ζητήματα, εὐνόητος λοιπὸν εἶνε ἡ ἀδημονία τῶν βυζαντινολόγων καὶ τῶν μελετητῶν τοῦ νεωτέρου ἑλληνικοῦ βίου, διότι δὲν προσετίθετο καὶ νέον ὑλικὸν δυνάμενον ν' ἀγάγῃ εἰς ἀσφαλῆ συμπεράσματα, νὰ ῥίψῃ φῶς εἰς τὴν ὁμίχλην τῶν ἀμφιβολιῶν. Ἐν τέλει ὅμως πρό τινος εὑρέθη καὶ *πέμπτον* χειρόγραφον ἐν Ἱσπανίᾳ, ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τοῦ Ἐσκουριὰλ περὶ τοῦ ὁποίου πραγματεύεται ὁ κ. Κρουμβάχερ εἰς τὸ ἄνω τεῦχος, ὅπερ εἶνε ἀνατύπωσις ἐκ τῶν Πρακτικῶν τῆς Βαυαρικῆς Ἀκαδημίας.

Ὁ κ. Κρουμβάχερ ἀφ' οὗ διηγεῖται λεπτομερῶς τὰ κατὰ τὴν εὕρεσιν καὶ μελέτην τοῦ χειρογράφου, παραθέτει συγκριτικῶς ἀποσπάσματα ἐκ τοῦ *πέμπτου* χειρογράφου καὶ ἐκ τῶν προηγουμένων, ὅπως καθορίσῃ τὴν θέσιν καὶ τὴν σημασίαν αὐτοῦ πρὸς τὰ τέως γνωστά, καταλήγει δὲ εἰς τὰ ἑξῆς συμπεράσματα. Ἐκ τοῦ χειρογράφου τοῦ Ἐσκουριὰλ λείπει ἡ ἀρχή, (200-300 στίχοι)· ἡ διασκευὴ αὕτη ἔχει πολλὰ τὰ κοινὰ πρὸς τὰς προηγουμένας, ἰδίως τῆς Ἄνδρου, περισσότερον δὲ διαφέρει τῆς ὀξονικῆς· πάντως τὸ αὐτὸ ἀρχικὸν κείμενον ἐχρησίμευσεν ὡς πρότυπον δι' ἀμφοτέρας, ἀλλὰ μόνη ἡ ἀλληλουχία τῶν νοημάτων διετηρήθη ἡ αὐτή.

Ὅλως νέα στοιχεῖα τοῦ χειρογράφου τοῦ Ἐσκουριάλ, μὴ περιλαμβανόμενα εἰς τὰ ἄλλα χειρόγραφα εἶνε: α) ἡ περιγραφὴ τοῦ καλλιτεχνικοῦ τάφου τοῦ Διγενῆ· β) ἡ περιγραφὴ τοῦ θαυμασίου *κρεββατίου*· γ) ὁ λόγος τοῦ Διγενῆ πρὸς τὰ τριακόσια παλληκάρια του· δ) ἡ ἐμφάνισις τοῦ Χάρου. Τὰ προσόντα ταῦτα προσδίδουσι μεγάλην ἀξίαν εἰς τὸ νέον χειρόγρα-

Ο ΥΜΝΟΣ ΤΟΥ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ*

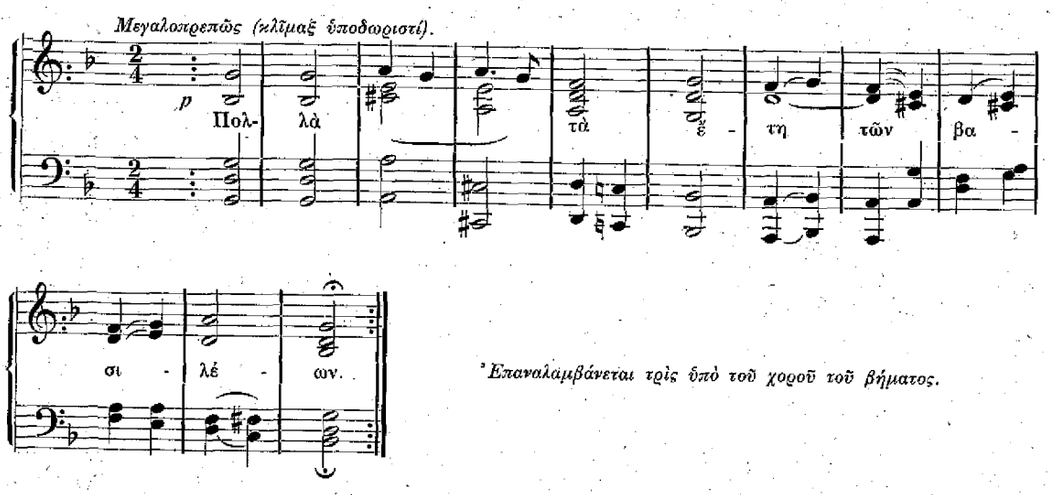

*Ἐπαναλαμβάνεται τρὶς ὑπὸ τοῦ χοροῦ τοῦ βήματος.

Εἶτα οἱ ἐκτὸς τοῦ βήματος χοροὶ ψάλλουσι τὸν ἑπόμενον Πολυχρονισμὸν τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου.

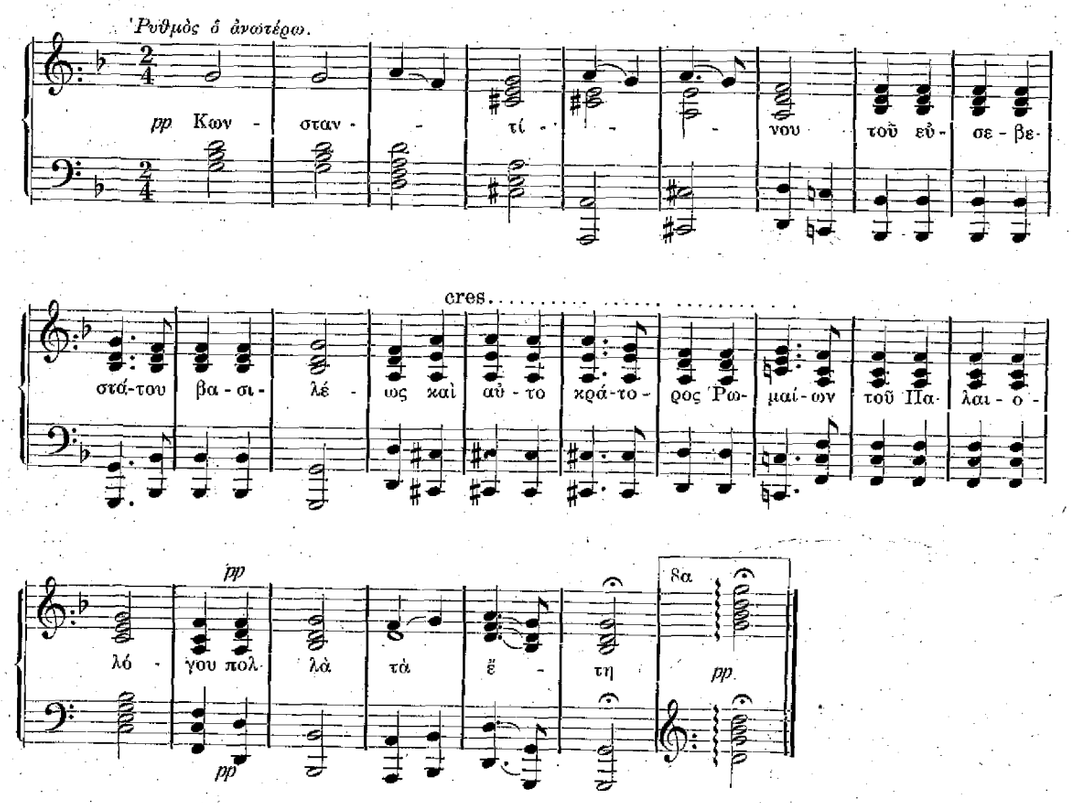

*Μετηνέχθη ἐκ τῆς ἀρχαίας βυζαντινῆς παρασημαντικῆς εἰς τὴν νεωτέραν εὐρωπαϊκὴν ὑπὸ Ἰωάννου Θ. Σακελλαρίδη (πατρός).
Ἐνηρμονίσθη δὲ ὑπὸ τοῦ κ. Θεοφράστου Σακελλαρίδη (υἱοῦ).

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΝΑΥΤΟΥ

ΧΟΡΕΥΤΙΚΟΝ ΑΣΜΑ ΤΟΥ ΛΗΤΟΧΩΡΟΥ ΤΟΥ ΟΛΥΜΠΟΥ

Ἐναρμόνισις *Θεοφρ. Ι. Σακελλαρίδου.*

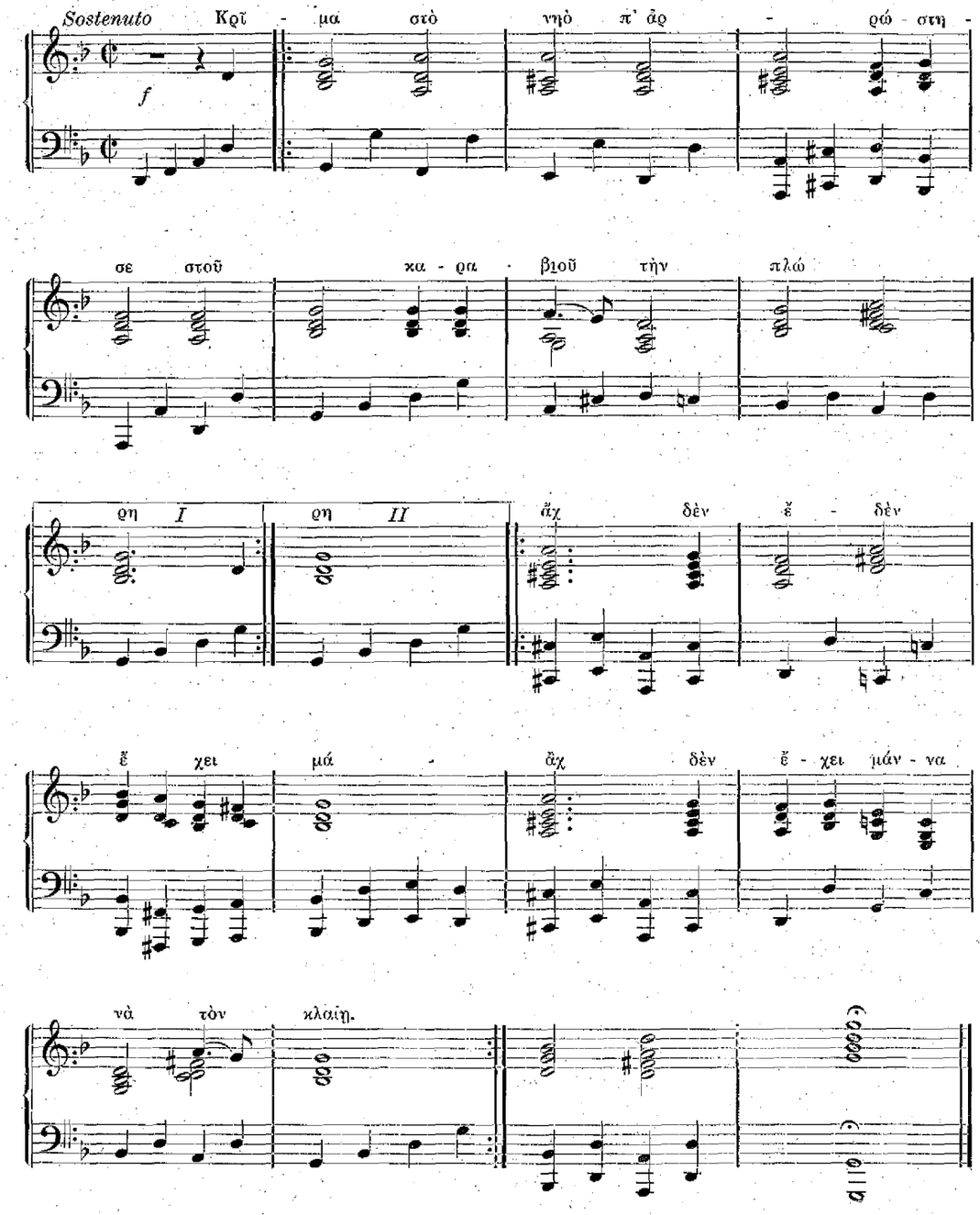

φον, ὁ δὲ συγγραφεὺς φρονεῖ ὅτι ἡ δημοσίευσις ὁλοκλήρου τῆς διασκευῆς καὶ δι' ἄλλους λόγους ἀλλὰ διὰ γλωσσικοὺς ἰδίᾳ θὰ εἶχε πολλὴν σημασίαν. Διότι ἐκ τῶν πέντε χειρογράφων ἐλευθέρως δημοτικὴν γλῶσσαν ἄνευ σχολικῆς ἐπὶ τὸ ἀρχαϊκώτερον ἐπιτηδεύσεως, ἔχει τὸ τοῦ Ἐσκουριάλ.

Ὁ Κωνσταντῖνος Δαπόντες, ὁ πολυΐστωρ τοῦ ΙΗ΄. αἰῶνος διηγεῖται ὅτι εἶδε δύο ἐκδόσεις τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα, μίαν ἄνευ εἰκόνων καὶ μίαν εἰκονογραφημένην. Τὰ ἐν τῷ χειρογράφῳ τοῦ Ἐσκουριὰλ κενά, πάντως πρὸς παρένθεσιν τῶν εἰκόνων, ἐπιβεβαιοῦσι τὴν μαρτυρίαν τοῦ Δαπόντε, εἶνε δὲ κατάδηλον ὅτι τὸ χειρόγραφον τοῦτο εἶνε ἀντίγραφον τῆς μετ' εἰκόνων ἐκδόσεως. Θὰ εὑρεθῇ ἆρά γε ποτὲ καὶ εἰκονογραφημένος Διγενῆς;

Ἐν τέλει τοῦ τεύχους δημοσιεύονται ἐν πανομοιοτύπῳ φωτογραφικῇ ἀπεικονίσει δύο σελίδες τοῦ κώδικος τοῦ Ἐσκουριάλ.

ΑΓΓΕΛΟΣ ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

Ἡ φιλολογία τοῦ Παλαμηδίου καὶ τῆς λαιμητόμου, εἶπεν ὁριστικῶς τὴν τελευταίαν της λέξιν. Ὁ Στραβομάτης, ὁ ὁποῖος ἔπαιζε πίπιζαν εἰς ἕνα χωριὸ τῆς Ἀττικῆς, καὶ ἔσφαζε πέντε συγχωριανούς του, ἐκεῖ ἐπάνω κάτω, ὅπου ἐγεννήθη μίαν φορὰν ἡ τραγωδία, ἐκόπη προχθὲς εἰς τὸ Παλαμῆδι ἀφανὴς καὶ ἀφιλολόγητος. Τὸν ἐγκατέλειψαν, τὴν ὥραν ποῦ ἐκαρατομεῖτο, οἱ δημοσιογράφοι καὶ οἱ ἐκδόται φυλλαδίων. Ἀπέθανε λέγων μίαν ἀθλίαν κοινοτοπίαν «σχώρατε με καὶ Θεὸς σχωρέσοι», φράσιν τὴν ὁποίαν ὅλοι οἱ προκάτοχοί του ἀφῆκαν εἰς τὸ αὐτὸ μέρος μαζὶ μὲ τὴν κεφαλήν των. Καὶ τὸ πᾶν ἐτελείωσε χωρὶς νὰ ἐπακολουθήσῃ περιγραφή, ξυλογραφία ἐφημερίδος, ἢ φυλλάδιον. Εἶνε δηλαδὴ βέβαιον ὅτι ἡ ἑλληνικὴ πένα ἡ ὁποία παρέδωκεν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους τὰ κακουργήματα τοῦ Πετμεζᾶ, ἐν ἐκ τῶν κυριωτέρων βιβλίων ποῦ ἐγαλούχησαν τὴν νέαν γενεάν, περιεφρόνησε παραδόξως τὴν λαιμητόμον καὶ οὐδεὶς συγγραφεὺς ἔχει πλέον τὴν ὄρεξιν νὰ ἀνέλθῃ τὰ 751 σκαλοπάτια τοῦ Παλαμηδίου νὰ μαζευσῃ ὕλην. Ἀπόδειξις εἶνε ὅτι ἕνας λῃστὴς ποῦ ἀνεστάτωσε τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐδέχθη ἀπὸ μίαν μεγαλόπολιν ἐνθουσιώδη διαδήλωσιν μὲ ἀρώματα καὶ ριπίδια, ὁ Πανόπουλος, προτείνει ματαίως ἐπὶ τόσους μῆνας τώρα ἕνα λερωμένον χαρτὶ διὰ τοῦ σιδηροφράγματος τῶν φυλακῶν. Εἶνε τὰ Ἀπομνημονεύματά του, ἀλλὰ κανεὶς δὲν ἔρχεται νὰ τὰ παραλάβῃ.

Πῶς ἐπῆλθεν αὐτὴ ἡ μεταβολή, εἶνε ἀδύνατον νὰ ἐννοηθῇ. Ἡ λαιμητόμος κατήντησε μία κοινοτοπία ποῦ δὲν ἐνδιαφέρει κανένα πλέον, οἱ δὲ κατάδικοι ποῦ ἐκόβοντο ἄλλοτε ὑπὸ τὰ δάκρυα τῶν γραιῶν καὶ ὑπὸ τὸ περίφημον «ἄδικα» τοῦ πλήθους τοῦ ἀνεβασμένου εἰς δένδρα καὶ εἰς τοίχους καὶ εἰς σκαμνιά, ἐγκατελείφθησαν ἀπὸ τὰ πάντα καὶ τοὺς πάντας μείναντες μόνον μὲ τὸν τελευταῖον μεγάλον παρηγορητήν, τὸν ἱερέα, βασιλεύοντα εἰς τὴν ἐρημίαν. Ταυτοχρόνως μὲ τοὺς ἰδικούς μας οἱ Στραβομάτηδες τῶν ξένων κρατῶν, ἐκεῖνοι ποῦ ἠγοράσθησαν ἐν Ἑλλάδι εἰς φυλλάδια ὡσὰν ψωμὶ καὶ ἐδιαβάσθησαν ὡς ἐγκόλπιον, ἔχασαν καὶ αὐτοὶ τὴν γοητείαν των ἐπὶ τῶν ἑλλήνων ἀναγνωστῶν. Εἶνε ὀλίγος καιρὸς ὅπου τὰ πεντάλεπτον φυλλάδιον ἔσβυσε. Πρὸ ὀλίγων μηνῶν ἀκόμη ἔμπαινεν εἰς τὰ σπήτια τῆς πρωτευούσης μαζὶ μὲ τὰ τρόφιμα φέρον ἐπὶ τῶν πτερύγων του δημίους, στραγγαλιστάς, μαΐας, Ροκαμβόλ, πανδοχεῖα μυστηριώδη, κόσμον ὁλόκληρον κινούμενον εἰς ἕνα σκότος ὅπου ἤστραπτον αἱ λεπίδες, καὶ ὅλα ταῦτα ἀντὶ πέντε λεπτῶν. Τὸ φυλλάδιον ἐν τούτοις δὲν ὑπάρχει αὐτὴν τὴν στιγμήν. Πῶς ἐξηφανίσθη διὰ μιᾶς, εἶνε μυστήριον. Ἀλλ' εἶνε βέβαιον ὅτι ἐξηφανίσθη, καὶ ἂν ἐπιφαίνεται πουθενὰ κατὰ ἀραιὰ διαστήματα περιέχει ἁπλῶς κανὲν λεξικόν, καμμίαν λαϊκὴν γεωπονίαν ἢ μέθοδον τῶν ξένων γλωσσῶν. Τὸ φυλλάδιον ἀπέθανε, ζήτω ὁ τύπος..... ὁ ὁποῖος τὸ ἀναπαρήγαγεν ὑπὸ νέαν μορφήν. Διότι τίποτε δὲν ἀποθνήσκει εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον!

Μέσα εἰς τοιαύτην ἀπουσίαν φιλολογίας τῆς λαιμητόμου, ἡ ὁποία καταντᾷ πολὺ ἐνοχλητικὴ ἐπὶ τέλους, ἀναγκάζεται κανεὶς νὰ ἐνθυμηθῇ τὴν τελευταίαν νύκτα τοῦ Κοτρώνη, πρὸς παρηγορίαν. Δὲν εἶνε μυθιστόρημα ἡ τελευταία νὺξ τοῦ Κοτρώνη, — καρατομηθέντος πρὸ 25 ἐτῶν — ἀλλὰ μία ἀληθινὴ ἱστορία τῆς ὁποίας ὁ ἥρως καπνίζει κάθε βράδυ εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Συντάγματος καὶ τὴν ὁποίαν ἠναγκάσθη ὁ ἴδιος νὰ μοῦ διηγηθῇ διὰ δευτέραν φοράν, ἀφοῦ τὸν ἠνώχλησα καὶ πάλιν προχθές.

Τὴν ἀναφέρω μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ ἰδῆτε ὅτι πρὸ 25 ἐτῶν αἱ ἑλληνικαὶ ἐφημερίδες, αἱ ὁποῖαι ἠσχολοῦντο μόνον μὲ τὸν Βίσμαρκ, τὸ ἐθεώρουν ἐπιτυχίαν νὰ συνομιλήσουν μὲ ἕνα

κατάδικον μίαν ὥραν πρὶν κοπῇ. Ἔκαμε τότε μέγαν κρότον τὸ γεγονὸς ὅτι ἕνας συντάκτης τῆς «Καθημερινῆς» κατώρθωνε νὰ κοιμηθῇ μαζὶ μὲ τὸν Κοτρώνην τὴν νύκτα ἡ ὁποία προηγήθη τοῦ ἀποκεφαλισμοῦ. Μέσα εἰς τὸ κελλίον τῆς φυλακῆς τὸ ὁποῖον ἐφώτιζεν ὁ ἀθλιέστερος τῶν λύχνων, μεγαλύνων καὶ τερατοποιῶν τὴν σκιὰν τοῦ καταδίκου εἰς τὸν τοῖχον, εὑρέθησαν ἐν ὅλῳ τρεῖς. Ὁ κατάδικος, ὁ δημοσιογράφος καὶ ὁ δεσμοφύλαξ ἑνωμοτάρχης. Οὐδεὶς ἐκ τῶν τριῶν ἐκοιμήθη βέβαια. Ὁ Κοτρώνης ἐσυλλογίζετο ὅτι θὰ κοπῇ, ὁ δημοσιογράφος ἐσυλλογίζετο πῶς νὰ τοῦ πάρῃ συνέντευξιν. Βωβότερος ὅμως τῶν ἄλλων ἦτο ὁ ἑνωμοτάρχης ὁ ὁποῖος καθήμενος εἰς τὴν γωνίαν, μαζευμένος, ἔξαλλος ὡς νὰ εὑρίσκετο εἰς ἄλλους κόσμους, παρετήρει ἀτενῶς τὸν κατάδικον. Ὁ ἑνωμοτάρχης ἦτο μανιώδης πνευματιστής. Κάποιος τὸν εἶχε μυήσει εἰς τὸν πνευματισμὸν καὶ εἶχε κάμει τὸν δυστυχῆ ὑπαξιωματικὸν τῆς χωροφυλακῆς ὠχρὸν καὶ φιλάσθενον ἀπὸ τὰς νέας γνώσεις ποῦ τοῦ ἐνέβαλεν ὑπὸ τὸ πιλίκιον περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς. Εἰς τὴν θέσιν αὐτὴν εὑρισκόμενος, γεμάτος μυστήριον, παρετήρει τὸν Κοτρώνην σκεπτόμενος. Θὰ ἐπιζήσῃ τὸ πνεῦμα τοῦ Κοτρώνη μετὰ τὴν καρατόμησιν; Θὰ ἐπανέλθῃ διὰ νὰ πνίξῃ τοὺς δημίους καὶ τὸν δεσμοφύλακα; Τί θὰ ἀπογίνῃ τέλος πάντων αὐτὴ ἡ ζωή;

Ἦλθε τὸ λυκαυγὲς καὶ ἔξω ἤρχισε νὰ στήνεται ἡ λαιμητόμος. Ὁ κατάδικος ἦτο βυθισμένος εἰς τὸ μεταξὺ ὑπάρξεως καὶ ἀνυπαρξίας. Τότε ὁ ἑνωμοτάρχης τὸν ἐπλησίασε καὶ τοῦ εἶπεν ἱκετευτικῶς.

— Κοτρώνη, θα σοῦ ζητήσω τὴν τελευταίαν χάριν

— Ἔ, λέγε, εἶπεν ὁ κατάδικος

— Ἐγὼ εἶμαι πνευματιστής. Θέλω νὰ ἠξεύρω ἂν ὁ ἄνθρωπος ἐξακολουθῇ νὰ ζῇ μετὰ θάνατον. Λοιπὸν τὴν ὥραν ποῦ θὰ σὲ κόψουν ἐγὼ θὰ εἶμαι μπροστὰ καὶ θὰ σὲ κυττάζω. Ἂν ἐξακολουθῇ νὰ ζῇ τὸ κεφάλι σου, ὅταν κοπῇ, σὲ παρακαλῶ πολὺ νὰ μοῦ κλείσῃς τὸ ἕνα μάτι.

Ὁ Κοτρώνης δὲν ὑπεσχέθη τοιοῦτον πρᾶγμα, διότι ἐξηγριώθη, ἀλλ' εὐτυχῶς παρενέβη ὁ δημοσιογράφος καὶ παραλαβὼν τὸν ἑνωμοτάρχην τοῦ εἶπεν ἰδιαιτέρως.

— Ἔννοια σου, κύριε ἑνωμοτάρχα, ὑπόσχομαι ὅτι θὰ σοῦ κλείσῃ καὶ τὰ δύο.

ΧΑΡΗΣ ΗΜΕΡΙΝΟΣ

ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑΙ

Παναγιώτης Καββαδίας.

Ἡ ἔνδοξος ἐλαία τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Κανταβριγίας, ἀπωτάτη εὐγενὴς ἔκγονος τοῦ ὀλυμπιακοῦ κοτίνου καὶ τῆς ἀττικῆς ἐλαίας, ἔστεψε τὰς ἡμέρας αὐτὰς μακράν, πολὺ μακρὰν τῆς Ἱερᾶς Ἄλτεως καὶ τοῦ Παναθηναϊκοῦ Σταδίου μίαν ἑλληνικὴν κεφαλήν. Καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς ἐστεφανώθη ἡ ἑλληνικὴ ἐπιστήμη καὶ ἡ ἑλληνικὴ φιλοκαλία.

Ὁ νικητὴς τῶν ὡραίων εἰρηνικῶν ἄθλων εἶνε ὁ κ. Καββαδίας. Θὰ ἦτο σχεδὸν περιττὸν νὰ τὸν ὀνομάσῃ κανεὶς μὲ τοὺς τίτλους του. Κάθε παλαιὸν μάρμαρον, ὄρθιον ἐπάνω ἀπὸ τὴν γῆν, ὁμιλεῖ δι' αὐτόν, κάθε παλαιὸν μάρμαρον, θαμμένον ὑπὸ τὸ χῶμα, τὸν προαισθάνεται καὶ τὸν περιμένει. Διότι ἂν εἷς τὸ ἔργον τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ αἰωνίου λευκοῦ κόσμου ἀπὸ τὴν δουλείαν καὶ τὸ σκότος τῆς γῆς δὲν εἶνε ὁ μόνος, ἡ δόξα τῆς συνθέσεως καὶ τῆς ἐναρμονίσεως ἑνὸς κόσμου, συντριβέντος ἀπὸ τὰς λαίλαπας τοῦ χρόνου καὶ τῆς ζωῆς, ἀνήκει καθ' ὁλοκληρίαν σχεδὸν εἰς αὐτόν. Αὐτὸς εἶνε ὁ ἔφορος, ὄχι εἰς τὴν ὑπηρεσιακήν, ἀλλ' εἰς τὴν ἀκαδημαϊκὴν σημασίαν, τοῦ ἀναδυομένου κόσμου. Αὐτὸς ὁ κοσμήτωρ, ὁ ρυθμιστὴς καὶ ὁ ἁρμονιστής. Τὸ Μουσεῖον τῶν Ἀθηνῶν μόνον ἔφθανε νὰ δοξάσῃ ἕνα ἄνθρωπον, χωρὶς τὰς ἐξόχους ἐργασίας τῆς Ἐπιδαύρου, τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν καὶ πλῆθος ἄλλων. Καὶ τὸ Κεντρικὸν Μουσεῖον εἶνε καθ' ὁλοκληρίαν ἔργον τῶν χειρῶν τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ, τὸν ὁποῖον ἐστεφάνωσε ἡ ἔνδοξος ἐλαία τῆς Κανταβριγίας.

Καὶ εἶνε ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς μὲ τὴν ἀπατηλήν, τὴν πλέον ἀπατηλὴν ἐμφάνισιν καὶ παράστασιν, τὴν ὁποίαν ἔδωκαν ποτὲ αἱ ἀντιθέσεις τοῦ ἐσωτερικοῦ πρὸς τὸν ἐξωτερικὸν ἄνθρωπον. Καμμία λάμψις, καμμία κίνησις, καμμία ὑπεροχή, καμμία ἀνύψωσις ὑπὲρ τὸν κοινὸν τύπον, εἰς τὸν ἐξωτερικὸν πηλόν, εἰς τὸ ἐξωτερικὸν μόρφωμα τοῦ ἐξαισιετικοῦ αὐτοῦ ἀνθρώπου: Ἕνας οἱοσδήποτε ἀπὸ τὸ πλῆθος, τὸν ὁποῖον εἰμπορεῖ νὰ διαγκωνίσῃ κανεὶς εἰς τὸν δρόμον, χωρὶς ἴχνος προσοχῆς. Καὶ ἂν εἰς τὴν κεφαλὴν ἐκείνην, μὲ τὰ κοινὰ χαρακτηριστικά, τὴν καθηλωμένην μὲ σπασμωδικὴν δυσκινησίαν, ἐπάνω εἰς τοὺς ἀνυψωμένους ὤμους, δὲν ἦσαν δύο μικροὶ ὀφθαλμοὶ λάμποντες, ἐταστικοί, βολιστικοί, μεταπίπτοντες ἀπὸ τὴν πλέον μοναδικὴν εὐκινησίαν εἰς τὴν πλέον ληθαργικὴν

ἁπλάνειαν—ὡς εἰς διαδοχὴν καὶ σύνθεσιν παρατηρήσεως καὶ σκέψεως—ἡ κεφαλὴ αὐτὴ δὲν θὰ ἔλεγε ποτὲ κανεὶς ὅτι εἶνε μία κεφαλὴ δαφνηφόρος.

Ἀλλὰ πόση δύναμις καὶ ἐνέργεια καὶ ἐπιβολὴ εἰς τὸ σαρκίον αὐτό. Ἐὰν ὁ κ. Καββαδίας δὲν ἦτο ἔξοχος ἀρχαιολόγος θὰ ἦτο ἔξοχος στρατηγός. Ἡ ἀρχαιολογικὴ ὑπηρεσία εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὑπὸ τὰ νεύματά του, εἶνε ἴσως ἡ μόνη εὐρωπαϊκὴ ὑπηρεσία εἰς πειθαρχίαν, εἰς τάξιν, εἰς ἀνθρωπισμόν. Εἶδα ὑπαλλήλους του εἰς τὰς ἐπαρχίας νὰ τρέμουν ἐμπρός εἰς τὴν βραχυλογίαν καὶ τὴν ἐπιβολήν του, εἶδα ἐφόρους νὰ στέκωνται ἐμπρός του, ὅπως δὲν στέκεται Ἕλλην στρατιώτης ἐμπρὸς εἰς Ἕλληνα στρατηγόν. Καὶ ὁ ἄνθρωπος αὐτός, ὁ ὁποῖος ταξιδεύει διαρκῶς, ὅ ὁποῖος εἶνε πανταχοῦ παρών, ὁ ὁποῖος εὑρίσκεται ἀπὸ τοὺς Δελφοὺς εἰς τὴν Ὀλυμπίαν καὶ ἀπὸ τὴν Ὀλυμπίαν εἰς τὰς Μυκήνας, καὶ ἀπὸ τὰς Μυκήνας εἰς τὴν Ἐπίδαυρον, πανταχοῦ τῆς ἀρχαιολογικῆς Ἑλλάδος καὶ καταρτίζει μουσεῖα καὶ ἐπιβλέπει μουσεῖα καὶ ρυθμίζει μουσεῖα καὶ ἐγκυμονεῖ μουσεῖα καὶ ζῇ καὶ ἀναπνέει ἐν μέσῳ μαρμάρων καὶ ἐν μέσῳ ἀνασκαφῶν, κρατεῖ συγχρόνως μὲ τὰς στερεωτέρας χεῖρας ὅλα τὰ νήματα μιᾶς πολυπλόκου διοικήσεως, εὑρίσκει τὸν καιρὸν νὰ ἀσχολῆται εἰς τὰς μελέτας καὶ τὰς ἐργασίας, αἱ ὁποῖαι τὸν ἔθεσαν εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῶν Ἑλλήνων ἀρχαιολόγων.

Εἶχα τὴν εὐτυχίαν νὰ ζήσω μίαν ἑβδομάδα μὲ τὸν σοφὸν αὐτὸν διὰ μέσον τῶν ἀρχαιολογικῶν τόπων εἰς τὴν ἐκδρομὴν ἐκείνην τῶν Ῥώσσων φοιτητῶν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐτίμησε ἐνώπιον εὐγενῶν ξένων τὴν ἑλληνικὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν ἑλληνικὴν φιλοξενίαν, ὡς πρόεδρος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας, ἐν μέσῳ τῶν ἠλιθίων ἀντιδράσεων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. αἱ ὁποῖαι ἀπετέλεσαν αἶσχος διὰ τὸν ἑλληνικὸν ἀνθρωπισμόν. Καὶ εἶδα τὸν ἄνθρωπον ὁ ὁποῖος ἔκαμε ἕνα πλῆθος διαλέξεων πρώτης τάξεως καὶ ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε εἰς τὰς ἀλλεπαλλήλους πολυγλώσσους προπόσεις του—δὲν εἶδα ἀθλιέστερον εἶδος ἕως τώρα ἀπὸ τὸ τῶν Ἑλλήνων ἐπισήμων—Εὐρωπαῖος εἰς τάκτ, εὐγλωττίαν, ἀνθηρότητα καὶ οὐσίαν, εἶδα τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν φροντίζοντα διὰ τὴν τελευταίαν λεπτομέρειαν τῆς φιλοξενίας, περιτρέχοντα τὴν νύκτα τὸ κατάστρωμα τοῦ «Κανάρη» διὰ νὰ βεβαιωθῇ ἂν εἶχαν ἀρκετὰ καλύμματα οἱ ξένοι του, προπαρασκευάζοντα τηλεγραφικῶς γεύματα, προεξασφαλίζοντα τηλεγραφικῶς τὴν ἐνδιαίτησιν καὶ τὴν ἄνεσιν εἰς ξένους τόπους, διὰ τόσους ἀνθρώπους, ὥστε να μὴν ὑπάρξῃ μιὰ ἑλληνικὴ χασμῳδία, μιὰ ἑλληνικὴ ἀπρονοησία, μία ἑλληνικὴ ἀθλιότης, εἰς τὴν πολυήμερον αὐτὴν ἀρχαιολογικὴν ἐκστρατείαν.

Καὶ ὁ βαρὺς καὶ βραχύλογος ἄνθρωπος, ὁ τρόμος τῶν ὑφισταμένων του, ὑπῆρξε τόσον εὐχάριστος καὶ διαχυτικὸς καὶ ἀνεξάντλητος καὶ ὁμιλητικὸς εἰς τοὺς στενοὺς κύκλους, πρὸ πάντων τόσον ὀλίγον σχολαστικός, ὥστε νὰ κατακτήσῃ ὅλον ἐκεῖνον τὸν συμμιγῆ κόσμον ἰδικῶν μας καὶ ξένων καὶ νὰ καταστήσῃ ἀλησμόνητον τὴν ἑβδομάδα ἐκείνην ἀνὰ τοὺς ἀρχαιολογικοὺς τόπους. Ἐτέλεσε τὰ καθήκοντα τῆς ξενίας ὡς σπάνιος τύπος Ἕλληνος gentleman, καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν, διότι μεταξὺ τῶν ἀρχαιοτήτων εὑρίσκετο εἰς τὸν οἶκον του, εἰς τὸν οἶκον του ὅπου ἐξένισεν ἕως τώρα καὶ ὡδήγησε τὰς μεγαλειτέρας δόξας τοῦ κόσμου, αὐτοκράτορας καὶ βασιλεῖς καὶ σοφούς, εἰς πολυημέρους συμβιώσεις μεταξὺ μαρμάρων καὶ ἐρειπίων.

Ὁ γλύπτης κ. Σῶχος εἰς ἕνα ἀτυχέστατον ἔργον του, παρέστησε τὴν νέαν Ἑλλάδα, ἐφορεύουσαν καὶ φρουροῦσαν καὶ περιέπουσαν οὕτως εἰπεῖν κύκλῳ της τὸν κόσμον τῆς συντετριμμένης Ἑλλάδος. Ἐὰν ἀντὶ τῆς Ἑλλάδος, εἰς μίαν ἀπρεπῆ καὶ ὀλίγον κωμικὴν παράστασιν, ἔθετε τὸν κ. Καββαδίαν, τὸ ἔργον του θὰ εὑρίσκετο ἴσως πλησιέστερον καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ πρὸς τὴν τέχνην.

ΠΑΥΔΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

ΔΗΜΟΣΙΕΥΟΜΕΝ τὴν ἑπομένην ἐπιστολὴν τοῦ Τσέχοφ πρὸς τὸν συνεργάτην μας κ. Ἀγαθοκλῆ Κωνσταντινίδην, ζητοῦντα τὴν ἄδειαν μεταφράσεως ἔργων του διὰ τὰ «Παναθήναια».

11 Ὀκτωβρίου 1900 - Γιάλτα.

Φίλε Κύριε,

Εἰς τὴν ἐπιθυμίαν σας, τοῦ νὰ μεταφράσετε μερικὰ διηγήματά μου διὰ τὸ περιοδικὸν "Παναθήναια„ σπεύδω νὰ σᾶς δώσω τὴν πλήρη συγκατάθεσίν μου καὶ νὰ σᾶς εὐχαριστήσω. Αὔριον ἢ κατ' αὐτὰς τὰς ἡμέρας, ἂν μεταβῶ εἰς τὴν πόλιν θὰ πάω εἰς τὸ φωτογραφεῖον καὶ θὰ σᾶς στείλω τὴν εἰκόνα ποῦ ἐπιθυμεῖτε νὰ ἔχετε. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν αὐτοβιογραφίαν μου, ἰδοὺ αὐτὴ ἐν συντομίᾳ. Ἐγεννήθην εἰς τὸ Ταϊγάνι τῷ 1860. Ἐφοίτησα εἰς τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον, πλησίον τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, ὅπου ἔμαθα νὰ ὁμιλῶ τὴν νεοελληνικὴν (γρήγορα ὅμως μετὰ τὴν ἐκ τοῦ σχολείου τούτου ἀποφοίτησίν μου ἐλησμόνησα τὴν γλῶσσαν ταύτην), κατόπιν ἐνεγράφην εἰς τὸ γυμνάσιον, τὸ δὲ 1879 εἰς τὴν Ἰατρικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Μόσχας, ὁπόθεν ἀπεφοίτησα τὸ 1884 ἰατρός. Τὸ 1890 ἐπεχείρησα ταξείδιον εἰς τὴν νῆσον Σαχαλίν· ἔφερος δὲ ἐξελέγην ἐπίτιμον μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν. Διαμένω ἐν Γιάλτᾳ τῆς Κριμαίας, ἕνεκα τῆς ἀπὸ 2-3 ἐτῶν κλονισθείσης ὑγείας μου.

Σᾶς εὔχομαι πᾶν ἀγαθὸν καὶ μένω πρόθυμος.

Α. Τσέχοφ

ΘΕΑΤΡΟΝ

Αἱ «Ἐκκλησιάζουσαι» εἰς τὴν Νέαν Σκηνήν.

ΘΑ ἦτο ἀδικία, ἂν ἠθέλαμεν νὰ κρίνωμεν τὴν «Νέαν Σκηνὴν» ἀπὸ τὴν βιαστικὴν αὐτὴν παράστασιν τῶν «Ἐκκλησιαζουσῶν» τοῦ Ἀριστοφάνους. Οἱ ἐνθυμούμενοι τὰς παραστάσεις τῆς «Ἀλκήστιδος» καὶ αὐτῆς ἀκόμη τῆς Ἀντιγόνης, ὑπέστησαν τῷόντι μεγάλην ἀπογοήτευσιν. Οὔτε αἱ σκηνογραφίαι, οὔτε αἱ ἐνδυμασίαι, οὔτε ὁ διάκοσμος, οὔτε ἡ ὑπόκρισις οὔτε ἡ μετάφρασις ἦσαν εἰς τὸ ὕψος τῆς «Νέας Σκηνῆς». Ἀλλ' ἀντὶ νὰ τὴν κατηγορήσωμεν διὰ τοῦτο, αἰσθανόμεθα μᾶλλον τὴν ἀνάγκην νὰ την δικαιολογήσωμεν.

Διότι ἐξακολουθοῦμεν νὰ τρέφωμεν ὅλην τὴν ἐκτίμησιν καὶ ὅλην τὴν συμπάθειαν πρὸς τὸ ἔργον τῆς Ν. Σκηνῆς, καὶ ἀκόμη ὅλην τὴν πεποίθησιν εἰς τὰς δυνάμεις της,—ἐκ τῶν ὁποίων πρώτη βέβαια εἶνε ἡ γνῶσις καὶ ἡ καλαισθησία τοῦ διευθυντοῦ της, καὶ δευτέρα τὸ ἀναμφισβήτητον τάλαντον τῶν μυστῶν. Ἀλλ' ἂν δὲν γίνεται τίποτε χωρὶς χρήματα, πολὺ περισσότερον δὲν γίνεται θέατρον. Ὁ κ. Χρηστομάνος καλλίτερ· ἀπὸ κάθε ἄλλον κριτικὸν καὶ φωνασκόν, θὰ ἤξευρε πῶς παίζεται μία ἀρχαία κωμῳδία· ἀλλ' ἀφοῦ δὲν εἶχε τὸν καιρὸν καὶ τὰ ὑλικὰ μέσα. τί καλλίτερον ἠμποροῦσε νὰ κάμῃ;

— Νὰ μὴ παίξῃ διόλου «Ἐκκλησιαζούσας», θἀπαντοῦσαν οἱ αὐστηροί. Ναί, ἀλλ' αἱ «Ἐκκλησιάζουσαι» ἦτο μία μεγάλη ἔλξις διὰ τὸ μεγάλον κοινόν,—ἔστω καὶ ἄνευ κυριῶν.—καὶ τῆς ἕλξεως αὐτῆς εἶχεν ἀπόλυτον ἀνάγκην ἡ πτωχὴ Νέα Σκηνή», τὴν ὁποίαν οἱ Ἀθηναῖοι, μολονότι τώρα δίδει κατὰ προτίμησιν *φάρσες*, δὲν ὑποστηρίζουν οὔτε ὅπως ἄλλοτε, ὅταν ἔδιδε κατὰ προτίμησιν ἔργα σοβαρώτερα

Εἶνε σύμπτωσις τοῦτο; εἶνε εἰρωνεία; εἶνε σκληρὸν δίδαγμα διὰ τοὺς ὑποτιμῶντας τὴν ἀντίληψιν τοῦ ἐκλεκτοῦ κοινοῦ καὶ νομίζοντας,—ὅπως τὸ νομίζουν, φαίνεται, οἱ σύμβουλοι τοῦ κ. Χρηστομάνου,—ὅτι ἂν ὁ πολὺς κόσμος γελᾷ καὶ χειροκροτῇ περισσότερον μίαν *φάρσαν*, τοῦτο σημαίνει ὅτι καὶ ὁ καλὸς κόσμος ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὴν «Νέαν Σκηνὴν· ὅλο φάρσες;

Δὲν ἠξεύρω. Ἤθελα μόνον νὰ ἐξηγήσω πῶς αἱ «Ἐκκλησιάζουσαι» ἐδόθησαν τόσον βιαστικὰ καὶ *ἐκ τῶν ἐνόντων*. Τοῦτο ἐξέπληξε δυσαρέστως τοὺς μὴ γνωρίζοντας τὰ πράγματα· ἀλλ' οἱ γνωρίζοντες τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν τῆς Ν. Σκηνῆς, θὰ ἐξεπλήσσοντο ἀπ' ἐναντίας ἂν ἔβλεπαν αἴφνης τὸν πλοῦτον, τὴν ἀκρίβειαν, τὴν ἐπιμέλειαν, τὴν μελέτην καὶ τὴν εὐσυνειδησίαν τῶν πολλαιοτέρων παραστάσεων Διότι αὐτοὶ ἤξευραν καλά, ὅτι ἄλλο ἀπὸ τὰς χονδροειδεῖς ἐκείνας σκηνογραφίας, καὶ τὰ πτωχὰ ἐνδύματα, καὶ τὴν ἀτελῆ ἕνεκα τῆς σπουδῆς ὑπόκρισιν, ἡ «Νέα Σκηνὴ» δὲν θὰ ἦτο εἰς θέσιν νὰ κάμῃ.

Ἐπόνεσεν ἡ ψυχή μου, ὅταν εἶδα εἰς μίαν γωνίαν τοῦ θεάτρου τὸν κ. Χρηστομάνον, μόνον, μελαγχολικόν, μὲ ἀόρατα δάκρυα εἰς τὰ μάτια, νὰ παρακολουθῇ τὴν παράστασιν. Ὦ, εἶμαι βέβαιος ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ καλλιτέχνου, ὁ ὁποῖος ἠναγκάσθη νὰ γονατίσῃ ἀπὸ τὴν ἀνάγκην, ἐπονοῦσε τὴν ὥραν ἐκείνην πολύ, πολὺ σκληρότερα.

Καὶ τώρα τί θέλετε; Νὰ κρίνω τὴν μετάφρασιν; τοὺς ἠθοποιούς; τὴν ὑπόκρισιν; τὴν μουσικήν;

Ὄχι, σᾶς παρακαλῶ νὰ μὲ ἀφίσετε ἥσυχον.

Ἕνα πρᾶγμα μόνον ἤθελα νὰ εἴπω, καὶ πῶς ἤθελα νὰ εἶχα τὴν φωνὴν ἰσχυράν! Ἡ Νέα Σκηνή», χωρὶς ὑλικὰ μέσα, χωρὶς ὑποστήριξιν, χωρὶς χρήματα, δὲν ἔχει λόγον ὑπάρξεως. Ἡ «Νέα Σκηνή», ἂς το ἐννοήσουν καλὰ ὅλοι—καὶ ὁ κ Χρηστομάνος, ἂν ποτε τὸ ἐλησμόνησε καὶ ἤλπισε ὁ ἴδιος, ἡ «Νέα Σκηνὴ» δὲν εἶνε κερδοσκοπικὴ ἐπιχείρησις. Δὲν εἶνε θέατρον διὰ νὰ ἑλκύῃ τὸ πλῆθος καὶ ναῦφίνῃ κέρδη Ἀφότου ἔβαλεν εἰς τὸν νοῦν της αὐτό, ἔπεσεν ἔξω. Διότι δὲν ἀντέχει εἰς τὸν συναγωνισμὸν τῆς προστυχιᾶς εἰς τοῦτο τὰ ἄλλα θέατρα τὴν ἀρίνουν ὀπίσω καὶ τὴν. δείχνουν περιττήν. Ὁ κόσμος πάλιν ποῦ ἐννοεῖ εἶνε τόσον ὀλίγος ἐδῶ, ὥστε καὶ ὅλην τὴν καλὴν διάθεσιν ἂν ἔχῃ δὲν ἀρκεῖ διὰ νὰ τὴν ζήσῃ μὲ τὸ εἰσιτήριον. Θέλει νὰ ζήσῃ; Ἂς προσπαθήσῃ νὰ ὑποστηριχθῇ διαφορετικά, ἂς ἐξεύρῃ τὰ μέσα, διὰ νὰ ἐξακολουθήσῃ *ὅπως ἄρχισε*, διὰ νὰ κάμῃ ἐκεῖνα τὰ ὡραῖα πράγματα, τὰ ὁποῖα ἑλκύουν τὴν ἐκτίμησιν τῶν ὀλίγων, καὶ δὲν ἐπιβάλλονται εἰς τοὺς πολλοὺς παρὰ ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ μὲ τὸν καιρόν. Αὐτὴ εἶνε ἡ ὑψηλή, ἡ μεγάλη, ἡ ἐθνικὴ ἀποστολή της. Θὰ εὑρεθῇ κανένας πλούσιος φιλόπατρις καὶ φιλόμουσος τόσον, ὥστε νὰ γίνῃ ὁ χορηγὸς τῆς θεατρικῆς αὐτῆς ἀναγεννήσεως; Ἡ «Νέα Σκηνὴ» ὑπάρχει. Οἱ πλούσιοί μας θὰ φροντίζουν μόνον διὰ νοσοκομεῖα καὶ φρενοκομεῖα; Ἡ «Νέα Σκηνὴ» ναυαγεῖ, ὅπως ὅλα τὰ καλὰ καὶ ὡραῖα εἰς τὸν δυστυχῆ αὐτὸν τόπον.

Φ*

ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΤΗΝ 26 Ἰουνίου ἔγιναν εἰς τὸ Παρίσι τὰ ἀποκαλυπτήρια τοῦ ἀνδριάντος τοῦ μεγάλου ἕλληνος ὀφθαλμολόγου Φωτεινοῦ Πανᾶ Πρόεδρος τῆς ἐπιτροπῆς ἦτο ὁ ὑπουργὸς τῆς Παιδείας κ. Σωμιέ. Ὁ ἀνδριὰς ἐστήθη δι' ἐράνων τῶν μαθητῶν του εἰς τὸ προαύλιον τοῦ νοσοκομείου Hôtel-Dieu ὅπου τόσα ἔτη ἐδίδαξε ὁ Πανᾶς, καὶ πλησίον τῆς Ὀφθαλμολογικῆς Κλινικῆς, ἡ ὁποία φέρει καὶ τ' ὄνομά του ὡς ἱδρυτοῦ. Ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῶν ἀποκαλυπτηρίων ἐκόπη ἀναμνηστικὸν μετάλιον, τὸ ὁποῖον δημοσιεύομεν κατ' εὐγενῆ παραχώρησιν τοῦ ὀφθαλμολόγου Ἀθηνῶν κ. Σπήλιου Χαραμῆ πρὸς τὸν ὁποῖον, ὡς μαθητὴν καὶ ἐπὶ τρία ἔτη ὡς βοηθὸν τοῦ Πανᾶ, ἐστάλη ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας. Ὁ κ. Χαραμῆς ἕνας ἀπὸ τοὺς καλλιτέρους ὀφθαλμολόγους μας, πολὺ ἐκτιμώμενος ὑπὸ τοῦ Πανᾶ μᾶς ἔλεγε περὶ τοῦ ἕλληνος διδασκάλου, τὸν ὁποῖον τόσον ἐτίμησε ἡ Γαλλία: «Ὁ Πανᾶς ἦνε ἀφορμὴ ἀπὸ τοῦ 1870 καὶ ἐντεῦθεν νὰ διαιρεθῇ ἡ ἰατρικὴ ἐν Γαλλίᾳ εἰς εἰδικότητας, πρῶτος χαράξας τὸν δρόμον. Μετὰ τὸν Πανᾶν ἱδρύθη ἡ γυναικολογία, ἡ λαρυγγολογία κλπ. Ὅλοι γνωρίζουν ποῖον καλὸν πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα ἐπήγασεν ἐκ τούτου».

Ὁ Πανᾶς ἦτο Κεφαλλήν. Ἐγεννήθη τὸ 1832 καὶ ἀπέθανε τὴν 6 Ἰανουαρίου 1903. Δεκαοκτὼ ἐτῶν ἐπῆγε εἰς τὸ Παρίσι διὰ νὰ σπουδάσῃ τὴν ἰατρικήν, διακριθεὶς ἀμέσως καὶ γενόμενος, μετὰ διαγωνισμόν, πρῶτος ἐσωτερικὸς ἰατρὸς τοῦ Νοσοκομείου τῶν Παρισίων. Τὸ πρῶτον ὀφθαλμολογικὸν ἔργον του, ὅλως πρωτότυπον, ἔγραψε τὸ 1858. Ἀπὸ τοῦ 1860, βλέπων ὅτι ὁ κλάδος τῆς ὀφθαλμολογίας ἦτο ἐντελῶς παρημελημένος ἤρχισε νὰ ὁμιλῇ περὶ ἱδρύσεως ἕδρας ὀφθαλμολογικῆς Τὸ 1863 ἔγινε ὑφηγητὴς τῆς ἰατρικῆς σχολῆς τῶν Παρισίων, ἀπὸ δὲ τοῦ 1869 ἤρχισε καταρτίζων εἰδικὴν κλινικὴν εἰς ἓν τῶν μεγαλειτέρων Νοσοκομείων. Ἡ διδασκαλία του προσείλκυε καθ' ἡμέραν μεγαλειτέρου ἀριθμὸν ἰατρῶν καὶ ἡ γαλλικὴ Κυβέρνησις ἀπεφάσισε τέλος τὸ 1878 νὰ

Ἀναμνηστικὸν μετάλλιον ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῶν ἀποκαλυπτηρίων τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Φωτεινοῦ Πανᾶ ἐν Παρισίοις.

ἱδρύσῃ ὀφθαλμολογικὴν ἕδραν ἡ ὁποία ἐδόθη εἰς τὸν Πανᾶν. Τὸ 1880 ἵδρυσε τὴν Ὀφθαλμολογικὴν Ἑταιρείαν τῶν Παρισίων. Τὰ συγγράμματά του πολυάριθμα, κατέχουν τὴν πρώτην θέσιν εἰς τὴν ὀφθαλμολογίαν.

Ὁ Πανᾶς ἀνελθὼν τὰς ὑψηλοτέρας βαθμίδας τῆς ἐπιστήμης, τιμώμενος παρ' ὅλων. ἔστρεφε πάντοτε μὲ στοργὴν τὸ βλέμμα πρὸς τὴν πατρίδα του. Κατὰ τὸ 97 εἶχε καταρτίσει δι' ἐξόδων του χειρουργεῖον μὲ γάλλους ἰατροὺς καὶ βοηθοὺς διὰ νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀλλ' ἀνεκόπη ὑπὸ τῆς λήξεως τοῦ πολέμου καὶ ἔστειλε μόνον μέρος τοῦ χειρουργείου του.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

Ἐφημερίδες:

Εἰς «**Τὸ Ἄστυ**» ἐδημοσίευσε ὁ κ. Περικλῆς Γιαννόπουλος μακρὰν μελέτην *περὶ τοῦ θεατρικοῦ ζητήματος ἐν Ἑλλάδι*. Ἀναδημοσιεύομεν τὴν χαρακτηριστικὴν εἰκόνα τοῦ διευθυντοῦ τῆς «Νέας Σκηνῆς» κ. Κ. Χρηστομάνου:

«Εἰς μ' αν ὡραίαν ἐλαιογραφίαν ζωγράφου ξένου, διαβάζεται καθαρὰ ἡ ἐσωτερικὴ φύσις, ὁ ἐσωτερικὸς ἄνθρωπος. Ἡ γραμμὴ τῆς μιᾶς ὀφρύος κυρτοπετᾶται πρὸς τὰ ὕψη, σὰν ἕνα τόξον ἀναπετώμενον ἀπὸ τὰ γήϊνα πρὸς τὰ οὐράνια, ἡ γραμμὴ τῆς ἄλλης καμπυλοῦται κατιοῦσα, σὰν τόξον ἀγκύρας πρὸς βυθόν. Καὶ ἡ μὲν μία δίδει εἰς τὸν ὀφθαλμὸν μίαν ἔκφρασιν εἰσπνοῆς ἀέρος ἄστρων, ἡ δὲ ἄλλη ρουφηκτικοῦ σωλῆνος ἀπὸ πηγάδι. Καὶ οἱ ὀφθαλμοί, τὰς αὐτὰς φοράς καὶ ἐκφράσεις ἀκολουθοῦν. τοῦ μὲν ἑνὸς ἀνατεινομένου ποιητικώτατα πρὸς τὰ ἀνώτατα ἰδεώδη, τοῦ δὲ ἄλλου τεινόντος νὰ καρφωθῇ εἰς τὸ χῶμα σὰν στόκος.

«Μάτια. μὲ σκηνικὰ ἀλάδη, ποιήσεων, συφιῶν, μελαγχολιῶν, νοσταλγιῶν, ἡδυπαθειῶν, Ἰνδοῦ καὶ Πέρσου ποιητοῦ, μὲ ἐξαισιωτάτας ποιητικὰς ἀναλαμπὰς καὶ βαθυτάτου ἐτασμοῦ, μάτια μὲ ρεῦμα Ὑπνωτιστικὸν καὶ πῦρ Σατυρικόν, τοῦ ὁποίου ἡ ἐναλλὰξ ἐκτίναξις, κανονίζεται ἀπὸ μηχάνημα σοφὸν καὶ ἀλάνθαστον. Ρὶς γρανιτικὴ ἁπλουμένη εἰς μυρίας δυνάμεις καὶ θελήσεις, χείλη νευρώδη καὶ θεληματικά, σιαγὼν Γενναδίου καὶ περὶ τοὺς ρώθωνας καὶ τὰ χείλη εἰς μύρια νήματα. ὅλαι αἱ δυνάμεις τῶν θελήσεων, τῶν σαρκασμῶν, ὅλαι αἱ πιθανότητες πάσης ποιητικότητος καὶ πάσης καταχθονιότητος.

«Αὐτὴ εἶνε ἡ εἰκὼν τοῦ ζωγράφου καὶ τοιαύτη εἶνε ἡ πραγματικότης. Προσθέσετε τώρα μίαν ἀκένωτον τροῦσαν διαβολεμένων διανοητικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν ἐργαλείων καὶ μηχανημάτων θαυμαστῶν, δι' ὅ,τι θέλετε, δι' ὅ,τι φαντασθῆτε, πλουσιωτάτην καὶ εἰς πλούσια δῶρα Μάγων Βηθλεὲμ καὶ κάτι λεπτότατες μακρύτατες βελόνες, ἰδίας ἐφευρέσεως, διὰ τρύπημα τοῦ κάθε πλησίον, τὸ μυστικὸν τῆς κατασκευῆς τῶν ὁποίων, φυλάττει μὲ ἐπιμονὴν Κοντέσσας Βαλέραινας, δύο πόδια μένοντα σταθερά, ὅπου σταθοῦν, σὰν τηλεγραφικοὶ στύλοι, ἄσεισται ἀπὸ κάθε εἴδους καταιγίδα, δυνάμενα ἐὰν *θέλουν* νὰ σταθοῦν εἰς ἕνα σημεῖον ἀνέτως, ἕως ὅτου παληώσῃ ἡ γῆ, καὶ ἔχετε μίαν ἀμυδρὰν ἰδέαν.

«Μὰ τί εἶνε τὸ θαυμάσιον αὐτὸ πλάσμα; Νάτον καθισμένον Μὲ τὸ ἕνα μάτι ἀτενίζων τὰ ἄστρα, μὲ τὸ ἕνα χέρι ἡγεμονικοῦ φάσματος, μὲ μίαν φωνὴν φθισικῆς ὑψιφώνου Σάρας σᾶς διαγράφει μίαν ἰδεολογικὴν εἰκόνα μὲ γραμμὴν Ἀπελλοῦ καὶ μὲ τὸ ἄλλο μάτι γυρισμένον πρὸς τὰ ὀπισθεν τοῦ καθίσματος, μὲ εἰρωνικὴν ἡδυπάθειαν σαύρας, μὲ τὸ ἄλλο χέρι χωμένον σὲ παληοτενεκέ, ἀνακατεύει ἡδονικώτατα σαρίδια, μὲ μίαν φωνὴν μπάσου προφόντου θυμωμένου Γερμανοῦ μπαλωματῆ Ὁ ἴδιος μὲ ἀρχαῖον σχῆμα, ὑψόνει προσφέρων μίαν δακρυχόην, εἰς μίαν ὡραίαν παλαβὴν αὐτοκρατόρισαν. μὲ φράσιν συγκινοῦσαν τὸ ἀμαδρυάδιον κορμί της ὅλον ἕως τὰ τελευταῖα κύματα τῶν ἡλιοβόλων μαλλιῶν της καὶ ὁ ἴδιος περιέρχεται νύκτωρ μὲ βροχὴν τὰ Ἀναφιώτικα, μὲ ἕνα σκανδαλάκι εἰς τὴν τσέπην, διὰ νὰ βάλῃ δύο γρῆγς νὰ πιασθοῦν.

«Ὁ ἴδιος, σᾶς παρουσιάζει ὅλας τὰς ὄψεις μεγισταῖνος καὶ ὅλας τὰς ὄψεις Ἑβραίου. Ὁ ἴδιος, ὅλας τὰς ὄψεις Χριστοῦ σταυρωμένου καὶ ὅλας τὰς ὄψεις Ἰησουΐτου, ψήνοντος ἄνθρωπον ὀβελίαν Ὁ ἴδιος, σαγηνεύων μὲ τὰς μᾶλλον βελουδίνας παρατειστικὰς λιποψυχίας, γρῆγς πεπειραμένης ἐρωμένης, καὶ ὁ ἴδιος κεντρώνων, σαϊτεύων, διασπαθίζων, μὲ τοὺς ἰταμωτάτους τῶν ξιφισμῶν. Ὁ ἴδιος, ἔχων ἐνώπιόν του τὰ ὑλικὰ ἑνὸς σταδίου συσσωρευμένα, θέλει νὰ τὸ τοποθετήσῃ ὅλα μόνος του ἐντ ς ὀλίγων ὡρῶν, καὶ ὁ ἴδιος ξεχνῶν τί ἔχει νὰ κάμῃ, σκαλίζει ἕνα λιθαράκι μὲ ἠρεμίαν Ἰάπωνος ζωγράφου Ὁ ἴδιος σᾶς περιγράφει ἕνα λεπτότατον διάκοσμον. καὶ εὑρίσκετε τὸν ἴδιον μαγευμένον, μὲ ἀγαλλίασιν μαθητοῦ δημοτικοῦ σχολείου, νὰ κολλᾷ χρυσόχαρτα. Ὁ ἴδιος ἐπιπλώνει ἕνα δωμάτιον μὲ ἔπιπλα καμηλόγραμμα νέας τέχνης, καὶ ὁ ἴδιος δι' αὐτὸ τρέχει ἅμαξητι νὰ εὕρῃ ἕνα καμβᾶν μὲ γραμμένον Souvenir, ἀπ' αὐτοὺς ποῦ φιλοτεχνεῖ κάθε μοδιστροῦλα διὰ τὴν σάλα της καὶ τὸν κρεμᾷ ὁ ἴδιος θριαμβευτικὰ καὶ προσεκτικά, σὰν πιάτο τῆς Ρόδου».

Ὁ κ. Ν. Ι. Λάσκαρης, ὁ μὲ τόσην ἀγάπην μελετῶν τὴν ἱστορίαν τοῦ ἑλληνικοῦ θεάτρου, γράφει εἰς τὴν «**Ἑστίαν**» ὅτι εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Eudore Soulie — «Recherches sur Molière et sur sa famille» Paris Hachette 1863 — ὑπάρχει κεφάλαιον ὑπὸ τὸν τίτλον «Inventaire de l'Hôtel Bourgogne» εἰς τὸ ὁποῖον *ἀναφέρεται ἡ ὕπαρξις θιάσου Ἑλλήνων ἠθοποιῶν*, οἱ ὁποῖοι ἔπαιζαν «κωμωδίας, φάρσας καὶ μπαλλέτα» εἰς τὸ Παρίσι κατὰ τὸ 1628. Τὸ αὐτὸ γεγονὸς ἀναφέρεται εἰς τὸ «Dictionnaire critique de biographie d'histoire etc. τοῦ A. Jal σελ. 412. Ὁ κ. Λάσκαρης ἔχων τοιαῦτα τεκμήρια εἰς χεῖρας, ἀμφισβητεῖ τὴν ἀρχὴν τοῦ νεωτέρου θεάτρου, τὴν ὁποίαν οἱ Εὐρωπαῖοι ἀποδίδουν καθένας εἰς τὴν ἰδικήν του πατρίδα καὶ ἐρωτᾷ: «Οἱ Ἕλληνες οὗτοι ἠθοποιοὶ τοῦ 1627 δὲν ἦσαν τάχα ἐκ τῶν μαθητῶν τῶν ἐν Ἑνετίᾳ προσφύγων Βυζαντινῶν. αἱ δὲ κωμωδίαι των καὶ φάρσαι ἐξ ἐκείνων ἃς ἐξηκολούθουν νὰ γράφουν οἱ Ἕλληνες ἐν τῇ δευτέρᾳ αὐτῶν πατρίδι;»

Καὶ ὁ Σάθας ἄλλως τε, ὅπως ἀναφέρει καὶ ὁ κ. Λάσκαρης, *ὑποστηρίζει ὅτι ἐν τῶν κυριωτέρων χαρακτηριστικῶν τῆς Ἀναγεννήσεως τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης εἶνε* «καὶ ἡ ἐκ Βυζαντίου μεταφύτευσις τῆς παλαιᾶς θεατρικῆς παραδόσεως εἰς τὰς χώρας αἵτινες ἀπὸ μιᾶς χιλιετηρίδος εἶχον λησμονήσει τὰ πρώτιστα στοιχεῖα τῆς κυρίως λεγομένης σκηνῆς». Ἀναφέρει δὲ κάπου ὅτι πολλῶν «Ἑνετῶν ἠθοποιῶν διδάσκαλοι ἦσαν Ἕλληνες, ἕνα ἐξ ὧν ὁποίων. τὸν Ῥαντόπουλον, ἀναφέρει ὁ Κάλμος εἰς τὸν ἐνετογραικικὸν πρόλογον τῆς κωμωδίας αὐτοῦ La Potione.»

Τὸ «**Νέον Ἄστυ**» δημοσιεύει ἐκτενῆ μελέτην τοῦ κ. Γ. Β. Τσοκοπούλου «Ἡ Βασίλισσα Ἀμαλία. Ἰδοὺ μερικὰ χαρακτηριστικὰ ἐπεισόδια

Μία θύρα ξυλίνη — ἐκείνη *ἡ ὁποία σώζεται ἀκριβῶς ἀπέναντι τῆς ὀπισθίας εἰσόδου τοῦ Ζαππείου μεγάρου* — ἔφερεν ἀπὸ τὸν βασιλικὸν κῆπον εἰς τὸν κῆπον τοῦ ἐπιστήμονος. Ἀπὸ τὴν θύραν αὐτὴν συχνὰ ἡ Βασίλισσα ἀνεπισήμως καὶ ἄνευ προειδοποιήσεώς τινος εἰσήρχετο καὶ παρηκολούθει τὰς ἐργασίας τοῦ Ὀρφανίδου. Ὡς εἴδομεν ὅμως, ἕνεκα τοῦ ἐπεισοδίου τοῦ ἀνακτορικοῦ χοροῦ, αἱ σχέσεις μεταξὺ τῆς Βασιλίσσης καὶ τοῦ Ὀρφανίδου εἶχον διακοπῇ. Καὶ ὁ μὲν Ὀρφανίδης προσετίθετο ἁπλῶς εἰς τοὺς δυσηρεστημένους. τῶν ὁποίων αἱ φάλαγγες ηὔξανον καθ' ἡμέραν. Ἀλλ' εἰς τὴν Βασίλισσαν ἐστοίχιζεν ἡ ἔλλειψις τῆς φιλίας τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου, τοῦ ὁποίου τὸ πνεῦμα καὶ τὰς γνώσεις ἐξετίμα, καὶ ὁ ὁποῖος ἄλλως τε ἦτο πολύτιμος σύμβουλος ὡς γνωρίζων κατὰ βάθος τὴν ἑλληνικὴν χλωρίδα καὶ ὑπερτερῶν καὶ εἰς τοῦτο καὶ εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ ἐδάφους καὶ τῶν καιρικῶν συνθηκῶν, τὸν Γερμανόν.

Ἡ Βασίλισσα μετενόησε διὰ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἐφέρθη πρὸς τὸν Ὀρφανίδην. Ἀλλὰ δὲν ἦτο καὶ συνειθισμένη εἰς ὑποχωρήσεις καὶ μᾶλλον ἀνέθεσεν εἰς τὴν τύχην νὰ εὑρεθῇ ἡ κατάλληλος στιγμὴ τῆς συμφιλιώσεως

Μίαν ἡμέραν ἡ Βασίλισσα κατὰ τὴν συνήθειάν της εἰσῆλθεν ἄνευ προειδοποιήσεως εἰς τὸν κῆπον τοῦ Ὀρφανίδου διὰ τῆς ξυλίνης θύρας τοῦ ἀνακτορικοῦ καὶ περιειργάζετο τὰ ἄνθη, ὅτε εἰς μίαν καμπὴν δενδροστοιχίας εὑρέθη πρὸ τοῦ Ὀρφανίδου ἀμελῶς τυλιγμένου εἰς τὴν ρόμπαν του καὶ ἐξετάζοντος νέον ἄνθος τὸ ὁποῖον μόλις εἶχε φέρει ἤδη ἀπὸ τὴν Εὐρώπην.

Ὁ Ὀρφανίδης μόλις ἐπρόφθασε νὰ λάβῃ θέσιν εὐλαβῆ καὶ ἡ Ἀμαλία τὸν ἐπλησίασε.

— Εἶνε νέον αὐτὸ τὸ ἄνθος; ἠρώτησεν ἡ Βασίλισσα θαυμάζουσα αὐτό.

— Μάλιστα, Μεγαλειοτάτη, ἀπήντησεν ὁ βοτανικός.

— Καὶ πῶς ὀνομάζεται;

Ὁ Ὀρφανίδης ἔσχε μίαν ὡραίαν ἔμπνευσιν.

— Εἶνε τολύπη, ἡ ὁποία ἕως τώρα δὲν εἶχεν ὄνομα. Νὰ μοῦ ἐπιτρέψῃ ἡ Μεγαλειότης σας νὰ τὸ ὀνομάσω «τολύπην Ἀμαλίαν».

Ἡ Βασίλισσα εἶχεν ἤδη ὅ,τι ἤθελε Ἕνα νέον ἄνθος καὶ μάλιστα μὲ τὸ ὄνομά της, καὶ τὴν φιλίαν τοῦ ἐπιστήμονος καὶ ποιητοῦ, ἐπαναληφθεῖσαν φυσικῶς καὶ ἐκ τύχης, χωρὶς νὰ θυσιασθῇ τίποτε ἀπὸ τὴν βασιλικὴν ἀξιοπρέπειαν. Καὶ αἱ σχέσεις μεταξὺ τοῦ Ὀρφανίδου καὶ τῶν ἀνακτόρων ἐπανελήφθησαν ὄχι ὅμως τόσον θερμαὶ ὅπως πρίν. Καὶ φαίνεται ὅτι γρήγορα πάλιν δὲν διεκόπησαν μὲν ἀλλ' εἰσῆλθον εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἀπολύτως τυπικῶν σχέσεων. Ὁ Ὀρφανίδης, πρότανις μετὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ Ὄθωνος, προέτεινε ν' ἀναγραφῇ τὸ ὄνομα τοῦ Βασιλέως πρῶτον εἰς τὴν στήλην τῶν δωρητῶν τοῦ Πανεπιστημίου. Ἡ πρότασις, διατυπωθεῖσα ὅταν ἀκόμη οἱ ἐπανασταὶ τοῦ 62 ἐωρταζον τὸν θριαμβόν των ἔκαμεν ἐντύπωσιν καὶ προυκάλεσεν ἀντιρρήσεις Ἀλλ' ὁ Ὀρφανίδης ἐπέμεινε καὶ τῷ ὄντι εἰς τὴν στήλην τῶν ἱδρυτῶν τοῦ Πανεπιστημίου ἀνεγράφη τὸ ὄνομα τοῦ πρώτου βασιλέως.

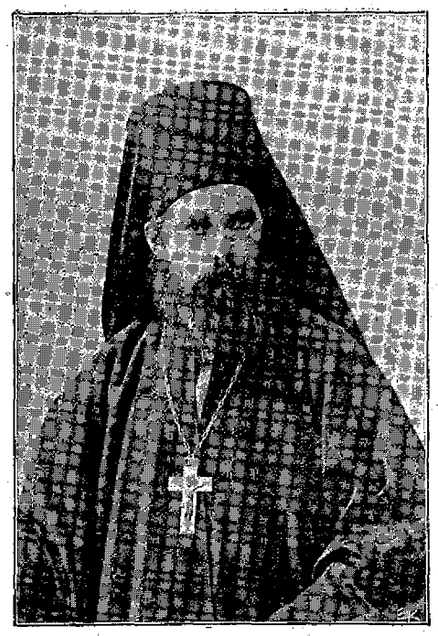

Ὁ νέος ἀρχιεπίσκοπος Μεσσηνίας Μελέτιος.

Ὁ ρῶσσος στρατηγὸς Κουροπάτκιν.

Οἱ ἐν Ἀθήναις ὀθωνισταὶ ἔσπευσαν ν' ἀναγγείλουν τὸ πρᾶγμα εἰς τοὺς ἐν Βαμβέργῃ ἐξορίστους Καὶ ἡ Ἀμαλία λέγεται ὅτι στραφεῖσα δακρυσμένη πρὸς τὸν Ὄθωνα τοῦ εἶπεν ἴσως διὰ μυριοστὴν φοράν:

— Πόσους ἀληθινούς μας φίλους παρεγνωρίσαμεν ἐκεῖ κάτω!.....

Καὶ μὲ δάκρυα καὶ μὲ ἀπορίας ἀνωφελεῖς ἐπληρώνοντο τὰ σφάλματα τὰ ἀνεπανόρθωτα καὶ τὰ παιδαριώδη πείσματα καὶ αἱ προκαταλήψεις τοῦ παρελθόντος.

Καὶ ἐπειδὴ εὑρισκόμεθα ἀκόμη εἰς τὸ κεφάλαιον αὐτό, εἶνε ἀνάγκη ν' ἀναφέρωμεν ἀκόμη ἓν ἐπεισόδιον

Αἱ ἑλληνικαὶ ἐφημερίδες, αἵτινες ἐλήφθησαν μίαν ἡμέραν εἰς τὴν Βαμβέργην, ἀνέφερον, ὅτι εἰς ἓν δάσος τῆς Εὐρυτανίας ἐξερράγη πυρκαϊὰ καὶ ἐξ ἀμελείας τῶν ἀρχῶν τὸ ἀπετέφρωσεν

Ἡ Ἀμαλία κατελήφθη ἀπὸ τὴν παραφοράν, ἡ ὁποία δὲν τὴν ἀφῆκε μέχρι τοῦ θανάτου της καὶ κτυπήσασα κάτω τὸν πόδα της ἐφώναξε:

— Νὰ παύσωμεν αὐτοστιγμὶ τὸν ἔπαρχον!

Ταχέως ὅμως ἐνεθυμήθη ὅτι δὲν ἦτο πλέον εἰς θέσιν νὰ παύῃ ἐφόρους καὶ κατελήφθη ἀπὸ λυγμούς, ἐνῷ ὁ Ὄθων ἐψιθύριζε:

— Καὶ νὰ ἐνθυμούμεθα εἶνε θλιβερὸν καὶ ἀκόμη θλιβερώτερον εἶνε νὰ λησμονούμεθα!

Ἡ «Ἀκρόπολις» ἀνακινοῦσα τὸ ζήτημα τῆς ἐγκληματικότητος καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι πρέπει νὰ συσταθῇ ἀντιεγκληματικὸς σύλλογος πρὸς περιορισμὸν τῶν κακουργημάτων. Εἰς τὸ ἓν λόγῳ ἄρθρον της δημοσιεύει καὶ τὸ ἑπόμενον ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς τοῦ Λομπρόζο πρὸς τὴν «Ἀκρόπολιν» ἐν σχέσει μὲ τὸ ἀπασχολοῦν αὐτὴν ζήτημα: «Ἐπειδὴ ὁ μεγαλείτερος ἀριθμὸς τῶν διαπραττομένων ἀπρομελετήτως κατὰ τῆς ζωῆς ἐγκλημάτων, συμβαίνει συνεπείᾳ ῥήξεων ἐν καπηλείοις καὶ κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἀργίας τῶν θρησκευτικῶν ἑορτῶν καὶ πανηγύρεων, νὰ μειωθῇ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον διὰ βαρυτάτης φορολογίας ὁ ἀριθμὸς τῶν καπηλείων καὶ ἰδίως τῶν κατὰ τὰς πανηγύρεις στηνομένων προχείρως τοιούτων.

«Ἐπειδὴ δὲ οἱ νόμοι οἱ ἀπαγορεύοντες παλαιὰς λαϊκὰς συνηθείας δὲν γίνονται εὐκόλως ἀποδεκτοί, οὔτε ὑπακούει εἰς αὐτοὺς ὁ λαός, ἂν δὲν δοθῇ ὡς ἀντάλλαγμα ἄλλο τι, εἶνε ἀνάγκη ἡ μείωσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν οἰνοπωλείων ν' ἀντικατασταθῇ δι' αἰθουσῶν, ὅπου θὰ δίδωνται λαϊκὰ θεάματα καὶ ἄλλαι διασκεδάσεις, ὡς μόνα δὲ ποτὰ καφὲς ἢ τέϊον καὶ πάντα ταῦτα εἰς τιμὰς προσιτὰς καὶ εἰς τὰ πτωχότερα βαλάντια. Ἰδίως ὅμως διὰ γυμνασμάτων, σφαιροβολίας καὶ πρὸ παντὸς γυμναστικῆς ἀκόμη δὲ καὶ δι' εὐχαρίστων διαλέξεων μὲ φωτεινὰς προβολάς, μεγάλως πάντων τούτων συντελούντων εἰς τὴν ἐν γένει μόρφωσιν καὶ διαπαιδαγώγησιν τοῦ λαοῦ».

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Ὁ δήμαρχος Σπετσῶν κ. Λεωνίδας ἀνέλαβε τὴν ἀνέλκυσιν τῶν παρὰ τὰ Ἀντικύθηρα ἀρχαιοτήτων. Διὰ μηχανήματος τὸ ὁποῖον θὰ φέρῃ ὁ κ. Λεωνίδας, θ' ἀνασκαφῇ ὁ βυθὸς τῆς θαλάσσης ὁ δὲ δύτης θὰ δύναται νὰ παραμένῃ εἰς βάθος 100 μέτρων ἐργαζόμενος ἐπὶ δύο ὁλοκλήρους ὥρας. Μετὰ τὴν ψήφισιν τῆς συμβάσεως ὑπὸ τῆς Βουλῆς θ' ἀρχίσουν αἱ ἐργασίαι.

Ὁ κ. Φόλγκραφ περατώσας τὰς παρὰ τὸ Ἄργος ἀρχαιολογικὰς ἀνασκαφάς, μεταβαίνει εἰς Ἰθάκην ἐλπίζων νὰ δυνηθῇ νὰ διαφωτίσῃ δι' ἀνασκαφῶν τὸ ζήτημα τῆς Ἰθάκης ἢ Λευκάδος. Χορηγὸς τῶν ἐργασιῶν εἶνε ὁ Ὁλλανδὸς κ. Γκέκοπ.

Κατὰ τοὺς ἀθλητικοὺς ἀγῶνας τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου τῆς Ἀμερικῆς, νικητὴς εἰς τὴν ἄρσιν βαρῶν ἀνεκηρύχθη ὁ Ἕλλην ἀθλητὴς Κακούσης τοῦ «Πανελληνίου Συλλόγου».

Καθ' ἑκάστην νέαι εἰσφοραὶ ἀγγέλλονται ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ στόλου. Ἰδιῶται καὶ σωματεῖα προθυμοποιοῦνται εἰς τὸ πατριωτικὸν ἔργον.

Ἀπὸ τῆς 15 Αὐγούστου ἤρχισε ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡ ἔκδοσις τῆς «Προόδου», τὴν ὁποίαν πρὸ καιροῦ εἴχαμεν ἀναγγείλει. Ἡ «Πρόοδος» τοῦ φίλου διευθυντοῦ κ. Σπανούδη, ἐκτὸς τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει θὰ περιέχῃ συχνότατα ἄρθρα τῶν ἀθηναίων λογίων.

Διωρίσθη διευθυντὴς τῆς Βιβλιοθήκης Μαρασλῆ ὁ ἐν Ὀδησσῷ φίλος καὶ ἀνταποκριτής μας καθηγητὴς κ. Ἀναστάσιος Μάλτος.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ, ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑ 21ον τεῦχος, περιέχον διπλοῦν πίνακα τῶν Ἰωαννίνων, καὶ ἄρθρα ἀπὸ τοῦ Μοστενίτσα, μέχρι τοῦ Νεοχωρίου, ἐξ ὧν ἀναφέρομεν ὡς ἐκτενέστερα τὰ ἑξῆς: Μοσχάκης, Μουντανία, Μπαλάνος, Μουσοῦρος Πασᾶς, Μυξοίδημα, Μύρα, Μύρλεια, Μύρον, Νάτριον, Νεάπολις, Νέγρης Νέκρωσις, Νεόφυτος. Ἕκαστον τεῦχος τιμᾶται ἐν Ἀθήναις λεπτὰ 80, εἰς τὰς ἐπαρχίας λ. 90, εἰς τὸ ἐξωτερικὸν δρ. 1. Ἐκδόται Μπὲκ καὶ Μπάρτ Ἀθῆναι.

ΤΟ ΕΚΘΕΤΟ ὑπὸ Ζ. Φυτίλη δρᾶμα. Ἀθήνα 1904 σχ. 16ον σελ. 135 φρ. 2.

Διόρθωσις:

Εἰς τὸ προηγούμενον τεῦχος σελὶς 234, στῖχος 46 ἀντὶ *κόκκινον σταυρὸν* γράφε *λευκὸν σταυρόν*. — Παρελείφθη δὲ καὶ ἡ περιγραφὴ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 7 σήματος. Ἰδοὺ αὐτή: χρῶμα κυανοῦν, εἰς δὲ τὸ παρὰ τὸν κοντὸν ἄκρον σταυρὸς ἐρυθρὸς ἐπάνω εἰς βάθος κίτρινον.

Ὅλοι οἱ ἐγγραφόμενοι συνδρομηταὶ τῶν «Παναθηναίων» λαμβάνουν δῶρον τὰ «Μυθιστορήματα καὶ Διηγήματα» — ἔκδοσις «Παναθηναίων» — τόμον περιέχοντα τὴν «Βάρεγκαν Ὀλέσσοβα» μυθιστόρημα Μαξὶμ Γόρκυ μετάφρ. Γρ. Ξενοπούλου καὶ 10-15 ξένα διηγήματα, κατὰ μετάφρασιν διαφόρων συνεργατῶν μας.

ΤΡΑΠΕΖΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Κεφάλαιον ἑταιρικὸν 10.000.000.— Ἀποθεματικὸν 4.700.000.

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ἐν Πειραιεῖ, Πάτραις, Βόλῳ, Σύρῳ, Καλάμαις, Ἀλεξανδρείᾳ Χανίοις καὶ Ἡρακλείῳ Κρήτης.

Προεξοφλήσεις, εἰσπράξεις γραμματίων, προκαταβολαὶ ἐπὶ χρεωγράφων καὶ ἐμπορευμάτων Τρεχ/νοι λ/σμοὶ ἠγγυημένοι, Φύλαξις χρεωγράφων, Ἐνοικίασις χρηματοκιβωτίων εἰς ἰδιώτας.

ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ εἰς χρυσὸν ἢ τραπεζογραμμάτια: 3% εἰς πρώτην ζήτησιν.— 3½% ἀπόδοσις μετὰ 6 μῆνας.— 4% μετὰ ἓν ἔτος.— 5% μετὰ δύο ἔτη καὶ ἐπέκεινα.

ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟΝ λειτουργοῦν καθ' ἑκάστην, πρὸς 4%.

N. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

ΕΜΠΟΡΟΡΡΑΠΤΗΣ

30 — Ὁδὸς Σταδίου — 30

ΑΓΓΛΙΚΑ ΥΦΑΣΜΑΤΑ Α. ΓΚΑΝΙΕΡ & ΣΑΣ

Εἰδικὸς κόπτης δι' ἐνδυμασίας Κυριῶν.

N. CONSTANTINIDES

MARCHAND-TAILLEUR

30 — **Rue de Stade** — 30

ETOFFES ANGLAISES A. GAGNIÈRE & Co

Costumes-tailleur pour Dames.

ESTB. 1848.

THE GRESHAM LIFE

SSURANACE SOCIETY LIMITED

ΑΓΓΛΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΖΩΗΣ ΓΚΡΕΣΑΜ

ΕΔΡΑ: ST MLDRED'S HOUSE POULTRY, LONDON

ΙΔΡΥΘΕΙΣΑ ΕΝ ΛΟΝΔΙΝΩ ΤΩ 1848

ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΔΙΑ Β. ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΟΣ

Ἐνεργητικὸν	*Λίρ. Ἀγγλ.*	8,688,242.1.4	*Δραχ.*	347,529,683
Ἐτήσιον εἰσόδημα	» »	1,332,130.0.5	»	53,285,201
Πληρωθέντα ποσὰ	» »	19,549,056.0.0	»	781,962,240

ΣΥΝΑΨΙΣ ΑΣΦΑΛΕΙΩΝ ΕΙΣ ΔΡΑΧΜΑΣ

ΤΑ ΑΣΦΑΛΙΣΤΗΡΙΑ ΕΚΔΙΔΟΝΤΑΙ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙ

Ὥστε ὁ ἀσφαλιζόμενος νὰ εἶνε ἐν γνώσει τῶν ὅρων ὑφ' οὓς ἀσφαλίζεται.

Συμμετοχὴ τῶν ἀσφαλιζομένων κατὰ 90% εἰς τὰ κέρδη.

Ἀσφάλειαι ἰσόβιοι, μικταί, προικοδοτήσεις κτλ.

Ὑποκατάστημα διὰ τὴν Ἑλλάδα ἐν Ἀθήναις ὁδὸς Κοραῆ 5.

Διευθυντὴς Β. Α. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

Τραπεζίτης τῆς Ἑταιρίας ἐν Ἑλλάδι: Η ΙΟΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

Νομικὸς Σύμβουλος Δ. ΡΑΛΛΗΣ βουλευτὴς κλπ.

ΤΑ ΚΑΛΛΙΤΕΡΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Καλλιτεχν. Διακοσμήσεις Οἰκοδομῶν

Ἀδελφοὶ Ρόδιοι, ὁδὸς Βουλῆς, 8.

Κολώνια

Κ. Βελισσάριος, ὁδὸς Σταδίου, 67.

Κομμώσεις Κυριῶν

Κ. Βελισσάριος, Λεωφόρος Πανεπιστημίου, 4.

Modes

Ἑρμεῖον, Ἐργοστάσια φορεμάτων, ἐπανωφορίων, ἀσπρορρούχων, στηθοδέσμων (corsets) πίλων, ὅλοι οἱ τελευταῖοι νεωτερισμοί, Γαλλίδες ράπτριαι, καὶ ράπται, αἱ Mlles Jeanne, Henriette, Clémence κλπ.

Μαρμαρογλυφεῖα

Ἰωάννης Γ. Χαλδούπης ὁδὸς *Πανεπιστημίου* 69

Γαλακτοκομεῖα

Ι. Χρυσάκη, ὁδὸς Φιλελλήνων 4.

Α. Τριανταφυλλίδου, ὁδὸς Ἠπείρου 67.

ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΜΠΕΔΟΚΛΕΟΥΣ

ΙΔΡΥΘΕΙΣΑ ΤΩ 1886

ΑΘΗΝΑΙ—ΣΟΦΟΚΛΕΙΟΝ

ΤΜΗΜΑ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΝ

ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑ. Ἔκδοσις ἐπιταγῶν ἐπὶ τοῦ Ἐξωτερικοῦ. — Ἀγοραπωλησίαι συναλλαγματικῶν, ἐπιταγῶν, χρυσοῦ, ξένων τραπεζικῶν γραμματίων καὶ τίτλων.

ΕΙΣΠΡΑΞΕΙΣ συναλλαγματικῶν, τίτλων καὶ τοκομεριδίων ἐνταῦθα καὶ ἐν τῷ Ἐξωτερικῷ.

ΔΑΝΕΙΑ. Προκαταβολαὶ ἐπὶ χρεωγράφων Λογαριασμοὶ τρεχούμενοι

ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ:

3 1/2 ο/ο ἐτησίως, ἀπόδοσις εἰς πρώτην ζήτησιν.
4 » » » μετὰ ἕνα μῆνα.
4 1/4 » » » » τρεῖς μῆνας.
4 1/2 » » » » ἓξ μῆνας.
5 » » » » ἓν ἔτος.
5 1/2 » » » » 2 ἔτη καὶ πλέον.

ΦΥΛΑΞΙΣ ΤΙΤΛΩΝ ΚΑΙ ΤΙΜΑΛΦΩΝ ἐπὶ ἐλαχίστοις ἀσφαλίστροις.

ΤΜΗΜΑ ΑΠΟΤΑΜΙΕΥΣΕΩΣ

ΜΗΝΙΑΙΑΙ ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ ἐπὶ ἀνατοκισμῷ.

ΜΗΝΙΑΙΑΙ ΔΟΣΕΙΣ πρὸς ἀγορὰν λαχ. ὁμολογιῶν τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος.

ΤΜΗΜΑ ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΗΡΙΟΥ

Ἀγοραπωλησίαι τίτλων ἐνταῦθα καὶ ἐν τῷ Ἐξωτερικῷ ἐπὶ ἁπλῇ μεσιτείᾳ.

ΤΜΗΜΑ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΑΙ.

ΠΡΟΜΗΘΕΙΑΙ παντὸς εἴδους ἐμπρευμάτων, μηχανῶν, μετάλλων, χρηματοκιβωτίων κλπ.

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΙΑ ΟΙΚΩΝ.

ΔΕΡΜΑΤΑ ΚΑΤΕΙΡΓΑΣΜΕΝΑ Βυρσοδεψείου Μοσχάτου.

ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ ΖΩΗΣ New-York. Γενικὸν Πρακτορεῖον ἐν Ἑλλάδι.

ΝΕΟΝ
ΦΩΤΟΤΣΙΓΚΟΓΡΑΦΕΙΟΝ

ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

20 Ὁδὸς Νικίου 20

Ἀναλαμβάνομεν τὴν κατασκευὴν φωτοτσιγκογραφιῶν δι' ἐφημερίδας, περιοδικά, καὶ ἐν γένει παντὸς εἴδους καλλιτεχνικὰς ἐκτυπώσεις. Ἡ ἐργασία ἐκτελεῖται ἐπὶ τῶν μετάλλων Ζίγκου, Χαλκοῦ ἢ Ὀρειχάλκου. Τελεία ἀπόδοσις τῶν ἡμισκίων καὶ τῆς φυσικότητος τῆς φωτογραφίας.

Τίμαι ἐκτὸς παντὸς συναγωνισμοῦ.

Θ. Μολιανὸς

ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΑ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΜΕΝΑ

Γ. Ι. ΡΑΖΗ

Ἀθῆναι—ὁδὸς Σταδίου—Ἀρσάκειον

Ἀγορά, Πώλησις, Ἀνταλλαγή.

TIMBRES-POSTE USÉS

G. I. RASIS

Athènes, Rue Stadiou, Arsakion

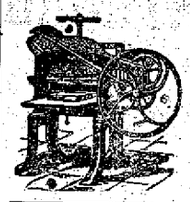

ΒΙΒΛΙΟΔΕΤΕΙΟΝ & ΓΡΑΜΜΟΓΡΑΦΕΙΟΝ

ΣΠΥΡ. ΑΜΠΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ

Ἀθῆναι, ὁδὸς Κολοκοτρώνη, 7.

Ἐργασία καλλιτεχνική. — Ὑλικὰ α' τάξεως.— Τιμαὶ συγκαταβατικαί.

ΑΓΩΝ

Ὄργανον Ἐρεύνης τῶν ἠθικῶν καὶ ὑλικῶν δυνάμεων τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους

Παρέχον καθ' ἑβδομάδα τελείαν εἰκόνα τῆς ἐν τῇ Ἀνατολῇ καθ' ὅλου καὶ ἰδίᾳ ἐν τῇ Ἰλλυρικῇ χερσονήσῳ φυλετικῆς καὶ πολιτικῆς κινήσεως δι' ἀνταποκρίσεων ἐκ πάσης γωνίας τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν, διὰ στατιστικῶν πληροφοριῶν πληθυσμοῦ, γλώσσης, σχολείων καὶ παρακολουθοῦν τὴν ὑλικὴν καὶ ἠθικὴν πρόοδον τοῦ ἔθνους ἐν Ἠπείρῳ, Ἀλβανίᾳ, Μακεδονίᾳ, Θράκῃ, ταῖς νήσοις καὶ τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΚΑΤΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΝ

Διευθυντής: *Ι. ΔΑΜΠΡΙΔΗΣ,* Δικηγόρος.

Συνδρομὴ ἐτησία περσπλην. { *Ἐν Ἑλλάδι* Δρ. **10** / *Ἀλλοδαπῇ* Φρ. χρ. **10**

Ὁδὸς Ἱπποκράτους, 5.

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ,,

Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ

ΑΘΗΝΑΙ—ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 44

ΟΛΑ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΚΑΡΟΛΟΣ ΜΠΕΡΙΓΓΕΡ

ΦΩΤΟΓΡΑΦΟΣ ΤΗΣ ΑΥΛΗΣ

Διασταύρωσις ὁδῶν Νίκης καὶ Ἑρμοῦ.

Φωτογραφίαι παντὸς εἴδους

Μεγεθύνσεις χρωματισταὶ μὲ παστέλ.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΛΕΞΙΚΑ

ΑΠΑΝΤΑ ΕΠΙ ΑΡΙΣΤΟΥ ΧΑΡΤΟΥ ΤΥΠΩΜΕΝΑ

ΛΕΞΙΚΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛ. ΓΛΩΣΣΗΣ ὑπὸ *Α. Α. Σακελλαρίου* Τόμοι 3	σελ.	4400	δρ. 48
ΛΑΤΙΝΟΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ ὑπὸ *Ε. Δ. Τσακαλώτου*	»	780	» 10
ΕΛΛΗΝΟΛΑΤΙΝΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ ὑπὸ *Ε. Δ. Τσακαλώτου*	»	872	» 12
ΟΜΗΡΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ ὑπὸ *Δ. Ι. Ὀλυμπίου*	»	360	» 6
ΓΑΛΛΟΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ ὑπὸ *Ν. Κοντοπούλου*	»	1087	» 11
ΕΛΛΗΝΟΓΑΛΛΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ ὑπὸ *Ν. Κοντοπούλου*	»	1100	» 11
ΑΓΓΛΟΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ ὑπὸ *Ι. Περβάνογλου*	»	1087	» 11
ΕΛΛΗΝΟΑΓΓΛΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ ὑπὸ *Ι. Περβάνογλου*	»	1000	» 11
ΓΕΡΜΑΝΟΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ ὑπὸ *Α. Ν. Γιάνναρη*	»	1146	» 10
ΕΛΛΗΝΟΓΕΡΜΑΝΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ ὑπὸ *Ρ. Ρουσοπούλου*	»	1080	» 10

Εὑρίσκονται ἐν τοῖς κυριωτέροις βιβλιοπωλείοις καὶ ἐν τῷ βιβλιοπωλείῳ

Π. Δ. Σακελλαρίου, ὁδὸς Λυκούργου 8.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΟΛΩΝ & Σ^Α

ΟΙΝΟΙ, ΗΔΥΠΟΤΑ, ΚΟΝΙΑΚ, ΒΕΡΜΟΥΘ κτλ.

Ἀνώτατα βραβεῖα καὶ διπλώματα τιμῆς εἰς τὰς διαφόρους Ἐκθέσεις οἱ μόνοι δὲ εἰς τὴν τελευταίαν Ἔκθεσιν τοῦ 1900 τῶν Παρισίων λαβόντες δύο Μεγάλα Βραβεῖα (Grand prix).

ΤΑ ΠΑΠΟΥΤΣΙΑ ΣΤΟ ΧΕΡΙ

Ὑπουργοὶ καὶ τμηματάρχαι καὶ πάντες οἱ τοῦ δημοσίου καὶ ἑταιριῶν καὶ ἰδιωτῶν ὑπάλληλοι, μὴ φοβῆσθε, δὲν πρόκειται νὰ πάρετε τὰ παπούτσια στὸ χέρι ἀπὸ τοὺς προϊσταμένους σας. Ἀλλὰ πρόκειται περὶ τῶν ὑποδημάτων τοῦ κ. ***Σκαρδιάκου*** τῶν ὁποίων ἡ τελειότης ὑπὸ ἔποψιν κομψότητος καὶ ἐργασίας καὶ στερεότητος εἶνε τοιαύτη, ὥστε οἱ φιλόκαλοι πελάται του, λυπούμενοι νὰ ποδοπατήσουν ἀριστουργήματα τῆς τέχνης, τὰ κρατοῦν ἐπὶ πολὺ εἰς τὰς χεῖράς των θαυμάζοντες αὐτά. Νομίζετε, ὅτι εἶναι ὑπερβολή; Περᾶστε ἀπὸ τὸ ὑποδηματοποιεῖον του καὶ θὰ βεβαιωθῆτε.

Εὑρίσκεται εἰς τὴν ***ὁδὸν Προαστείου ἀρ. 10***

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΞΑΓΩΓΗ 1000 ΟΚΑΔΩΝ

ΚΟΛΩΝΙΑ

ΜΑΤΘΑΙΟΥ Φ. ΓΕΩΡΓΑΝΤΑ

Βραβεῖα Παγκοσμίου Ἐκθέσεως Παρισίων καὶ Δ' Ὀλυμπιακῆς Ἀθηνῶν. Ἡ καλλιτέρα, πλέον ἀρωματικὴ καὶ ἡ μᾶλλον κατάλληλος διὰ λουτρά, ἐντριβὰς κ.λ.π.

ΠΩΛΕΙΤΑΙ χύμα καὶ εἰς φιαλίδια ἀντὶ δραχ. 4 τὴν ὀκᾶν.

Λιανικῶς καὶ χονδρικῶς.

Ἐν Ἀθήναις, εἰς τὸ Κουρεῖον
ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΑΡΓΑΔΟΥΡΗ ὁδὸς *Σταδίου* 8.

Ἐν Πειραιεῖ, παρὰ τῷ κατασκευαστῇ
ΜΑΤΘΑΙΩ Φ. ΓΕΩΡΓΑΝΤΑ ὁδὸς *Φίλωνος* 86.

Τὸ ἀρχαιότερον ἐργοστάσιον Κολωνίας

Ἱδρυθὲν τῷ 1884.

ΧΑΡΤΟΠΩΛΕΙΟΝ
ΠΑΛΛΗ & ΚΟΤΖΙΑ

Ὁδὸς Ἑρμοῦ - Ἀθῆναι

Πλοῦτος γραφικῆς ὕλης.— Ἔντυπα καὶ ἐπισκεπτήρια καλλιτεχνικά.— Ἐργοστάσιον φακέλων τέλειον.— Χάρτης τυπογραφικὸς λευκὸς καὶ ἐξωφύλλων παντὸς εἴδους καὶ ποιότητος.

Εὐθηνία, ταχύτης, ἀκρίβεια.

ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗ ΚΑΙ ΝΕΥΡΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

Μηνιαῖον Ἐπισημονικὸν περιοδικὸν

Συντάκτης καὶ Διευθυντὴς

Σ. Γ. ΒΛΑΒΙΑΝΟΣ

Νευρολόγος καὶ ψυχίατρος

Γραφεῖα: 16 ὁδὸς Ζήνωνος 16 ἐν Ἀθήναις

Συνδρομὴ ἐτησία δρ. 6: ἐξωτερικοῦ φρ. χρ. 6.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ: Ὑπνωτισμός, Πνευματισμός, ψυχοπαιδαγωγία, Ὑγιεινὴ τοῦ πνεύματος, Ἐγκληματολογικὴ ἀνθρωπολογία, Ψυχοθεραπεία, Ἠλεκτροθεραπεία, Κοινωνιολογικὴ Φρενολογία, Ἰατροδικαστική, Ἱστορία τῆς Ψυχιατρικῆς, Φυσιολογικὴ Ψυχολογία κλπ. κλπ.

Η ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ
ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Γνωστοποιεῖ

ὅτι αὔριον ἡμέραν Σάββατον καὶ ὥραν 9 π.μ. ἐνεργηθήσεται ἐν τῷ Καταστήματι αὐτῆς, καὶ ἐνώπιον τοῦ Γενικοῦ Συμβουλίου, ἐν δημοσίᾳ συνεδριάσει, ἡ 5η πρόσθετος κλήρωσις τοῦ ἐκ φρ. 60,000,000. δανείου αὐτῆς, ἡ ὡρισμένη διὰ τὴν 18 Σεπτεμβρίου /1 8/βρ. 1904.

Κατὰ τὴν κλήρωσιν ταύτην θέλουσιν ἐξαχθῇ ἐκ τῆς κληρωτίδος 9 (ἐννέα) ἀριθμοὶ ὁμολογιῶν μετὰ λαχνοῦ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 17 Σεπτεμβρίου 1904.

Ὁ Διοικητὴς
Σ. Στρέϊτ

"ΑΤΛΑΣ„ ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟΣ

Ἐφημερὶς περιοδικῶν, βιβλίον

Διευθυντὴς καὶ ἰδιοκτήτης ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΗΜΗΡΙΩΤΗΣ

ΑΘΗΝΑΙ — 139 ΟΔΟΣ ΑΙΟΛΟΥ 139

Ὅπου καὶ τὰ Γραφεῖα τοῦ «Χρόνου»

ΟΡΟΙ ΣΥΝΔΡΟΜΩΝ

Ἀθήνας καὶ Πειραιᾶ ἐτήσιαι Δρ. 5.— ἑξάμηνοι Δρ. 2.50
Ἐπαρχίας μόνον ἐτήσιαι ..... » 7.—
Ἐξωτερικὸν » » ..... φρ. χρ. 8.—

Αἱ διαφημίσεις ὑπάγονται εἰς ἰδιαιτέρας συμφωνίας Ἐξ ὅλων τῶν περιοδικῶν ὁ «ΑΤΛΑΣ» ἐγκαινιάζει ἰδιαίτερον καὶ ὅλως πρωτότυπον σύστημα διαφημίσεων ἱκανοποιοῦν ὅλας τὰς ἀπαιτήσεις.